

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Secvnda, Sive Lainivs

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1620

Historiae Societatis Iesv Liber Secvndvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13974

1557
Bellum
Ternati-
num.

vbires composuerit, rediturus, ut primo quoque tempore transeat in Baccianum, nascentisq; eius Ecclesiae, pro eo quantum cuiusque rei initia interest recte poni, ordinet statum firmetque. Eo Ferdinandus Osorius eodem die praemissus est, qui ad neophytum Regulum viam Alfonso sterneret, & meritam venerationem pararet. His digressis, bello omnia tumultuque complentur. Ad Odoardum Decam Ternatinae Lusitanorum arcis Praefectum iam pridem multa de perfidia occultisque Regis Molucensis consiliis delata erant. Agitasse cum de Christianis Burri, Amboini & Mauri, omnibusque circa aliis delendis, & Lusitanorum praesidiis per insidias occupandis, ut se non vnicum modo Regem efficeret, verum etiam pro Deo coli iuberet. Ad quae ubi postremo tam insolenter Baccianensi denunciata Regulo accessere, Odoardus haud cunctandum ratus in arcem dissimulanter Regem eiusque fratrem Cizilgazaratam totius fraudis socium & administrum vocat & comprehendit. Magnae inde concitatio in populo vicinisque insulis turbata, ac Decembri ineunte ad liberandum Regem contra Lusitanos arma sumpta. Hos inter armorum strepitus, quemadmodum anno insequenti reddam, Alfonso Castrius in religionis causa occisus est.

1558
Res Iaponiae.

Hoc tempore in Iaponia, cum Regulus Firandensis haud alienum ab religione praeferebat animum, permagni que referret in eo portu radices agere Christianam fidem, quod Lusitani ad eum quippe petoportunum, totaque ex Iaponia mercatores libentissimè commearent, Balchazar Gagus una cum Odoardo Silua, & Christiano Bungeni, per quos Dei legem promulgaret, eo discessit. Cosmus Turrianus & Ioannes Fernandus, qui concionibus ad Iapones valebat plurimum, subfistite Funaij in urbe princeps regni Bungenis: ibidemque Gaspar Villela ac Socij à Melchiorre Nunio recens aduecti cōtentione magna ediscenda

linguae, & comparando ad conversionem gentis instrumēto, adiecerunt curam. Ferebat ad Quinanum Bungi Regem ab Ioanne Lusitanorum Rege dona Melchior. Eius in colloquium ubi primum venit, donis oblati rogauit, ut Bonziorum, quos veller, designaret, cum quibus de religionis veritate disceretur: quod impetrari nunquam potuit. Timebat Rex ne, si nouam in Iaponia religionem veteribus spretis exciperet, occideretur à suis: regnoque turbulento nihil mouendum putabat: praeterquam quod genus seculae quam sequebatur, Epicureae persimile retardabat. Dynastae Bungenes vicissim Regis obtendebant verecundiam, ne prius illo in peregrina sacra transirent, secuturos se protinus testantes, ubi Rex praeter. Ita sibi inuicem miseri vano fallacis respectu gratiae caeleste intercludebant regnum. Ita utroque crudeliter Planus ille tartareus inani ludificabatur umbra. Attribuit tamen Rex Patribus domum è suis cedrinam opere & materia, ut iis regionibus, nobilem: quam in templum illi vereretur. Postque discessum Melchioris etiam aliquid annui redditus, & agrum Facatae ad domum templumque condendum assignauit. Praeclaram ubique Melchior de sanctitate Xaverij famam reperit, & celeberrimam nobilium factorum memoriam. Cupientem tanti viri exemplo Iaponiam penetrare intimam, moribus inualit. Ex quo cum tres menses iacuisset, nondum satis firma valetudine, cum propter bella non multum in iis se insulis profecturum speraret, & Praefectura totius provinciae Indicae diuturniorem absentiam non ferret, nesciens iam sibi successum, retrò in Indiam cursum vertit. In itinere iam venisse Consalium & provinciam administrare cognoscit. Goam tamen perrexit, ut de Sinarum Iaponiaeque statu Patres coram edoceret. Inde solenni professione emissà ad extremum hunc annum Cocinum abiit, ei domicilio praefuturus.

159
Melchior
Nunio
ex Iaponia
in Indiam
redit.

HISTORIAE SOCIETATIS IESV LIBER SECVNDVS.

1558
1
Diuturni
interregni
incommoda.

ANNO inter haec millesimus quingentesimus quinquagesimus octatus initur. Atque in Europa curae omnes erant in conuentum generalem intentae. Quae diuturnum fert incommoda interregni, ubique sentiebantur. Negotia multa pendeabant: mittebantur nulla Collegia: quamuis in diuersas Italiae vniuersitates amplius triginta vocarentur. Accidebant in vita quotidiana frequentes casus, in quibus quid cōsentaneum institutis esset ambigebatur: earumque dubitationum plenae vndique afferebantur litterae. Nihil tamen certi respondebatur, ut res integre concilio Patrum Praeposito-

que reseruarentur. Plerosque & illa sollicitudo habebat, quod, ut incerta est hominum vita, metuebant ne interim veteres peritique disciplinae domesticae Patres, rebus necdum compositis, tollerentur: ne diuturna mora sensum alienos à primo germanoque spiritu mores inferret: ne multis in prouincijs proprii quidam ritus ita corroborarentur, & altas agerent radices, ut euelli, & ad communem totius corporis modum formari deinde peragere possent. Has curas augebat, quod iam diu nihil ex Hispania noui accipiebatur. Ioannes Baptista Ribera ad vrgendam rem cum mandatis iam dudum remissus, quae usus nauigatione esset, quid rerum egisset, ignorabatur.

2
Sollicitudo
Patrum
congrega-
tioni on-
da diffusi-
tatis.

rabatur. Scipserat ad Borgiam Lainius, vt, si ipsum valetudo ire prohiberet, praesentiam suam vna ex tribus rationibus compensaret; vel vnum ex designatis ab Ignatio profiteri iustum loco mitteret suo, vel quemuis alium ad professionem tamen idoneum substitueret, qui de concilij sententia Romae professus pro eo ad comitia admitteretur, vel denique cuiquam e suffragium habentibus suum quoque permitteret; ita vt is duo suffragia suum ac Borgiae ferret. Idque ipsum licere Araozij ac Turriani loco, si forte hos grauis valetudo, vel cause magni momenti, quae tamen vix possent esse hoc & generali & primo conuentu grauioribus, detinerent. Ad has multasque deinceps alias super alias multiplici via datas precum obsecrationumque plenas litteras responsum nihil redibat. Nam turbulentis temporibus, itineribusque bello infectis cum eadem eos, qui in Hispania erant, cura torqueretur, ac sedulo litteras cumulerent, eae vel nunquam, vel longo post tempore sero reddebantur. At rebus Hispanis ita incertis, certa reliquis prouincijs conueniendi dies edici nequibat. Verum interim valde adulescebat, & Pontifex diserte monuerat, Profecti vt omnes, quos leges Societatis iubent, aduocarentur. Ad haec molestias Vicario corporis pestilenti affectu languor, & continentes prope dolores accedebant: nec tamen vnquam intermisit diebus quibusque festis ab meritis ecclesiasticis agere, & insuper bis quoque hebdomada, tertia sextaque feria per magnum ieiunium concionari: quod amplissimum Principum dandum votis & postulat fuit. Tanta eos facram illam audiendi rubam sine vlla fatietate tenebat auditas. Lainio vero diuina tantum sapientia largita facultatis erat, vt praemeditatione quamuis exigua, cum ingenti fructu motuque animorum approbationem illam, & audientem mirificam excitaret. Nimirum quotidianas meditationes rite obeuntes, suoque in animo pietatis vigorem custodia mentis, & diuinae familiaritatis succo alentes, nunquam vere deficere permouendis populis effax vena potest. His curis e Belgio latior spe nuncius interuenit, omnes Hispanienses Patres, ipsumque in his Borgiam iter Romam capeffere; simulque cognoscitur ab Galliarum Rege liberum transitum triginta e Societate hominibus impetratum. Hi nuncij & triremium Hispanarum in dies expectatio bona spe longam sollicitudinem temperarunt: ancepsque inter haec animus vsque ad septimum Idus Maias fluctauit. Eo die conspectus ex improviso est Michael Turrianus Lusitaniae Prouincialis cum Sociis quatuor, quorum duo Ludouicus Consaluius, & Consaluius Vazius de Mello cum iure suffragij: duo reliqui Emmanuel Godinius, & Georgius Serranus, ille Lusitaniae, hic Indiarum Procuratores veniebant. Hoc maiori gratulatione sunt excepti, quod primi venire; quod

Hij. Societ. Iesu Tom. 2.

que Turrianus cum maxime expeteretur, haud magnopere expectabatur: quod, cum Regina Catharina percarus, & a confessionibus esset, vt supra memoratum est, iamque bis comitatu congregationis causa aegre impetrato, multorum dierum progressus itinere, re infecta redisset, pro ea difficultate, qua Principes, femina praesertim, confessorio solent consuetudo carere, haud credebatur Regina professionem tertiam facile concessura. Quae tamen edocta non e suo sensu diuinam gloriam aestimare, neque solita vnquam proprium suum communi Societatis commodo antiquius ducere, moram nullam obiecit. Hi cum per Gallias iter habuissent, de Claremontani Episcopi caritate, deque Collegij Billomensis ab eo instituti felici progressu mira narrabant. Ex his item de Patribus Hispanis est cognitum. Borgia nihilo quam Romani segnius in comitia intentus, cum vndique obseptas in Italiam vias cerneret, diu re secum anxie volutata, ac tandem cum Ioanne Vega perinde sapienti studioque Societatis viro communicata, sic statuit, vt Patres tres in partes distributi vias se darent: Lusitani, quibus id minus erat periculosum, per Gallias tenderent; quod fecere: reliqui disperirentur in naues: & vnaqueque harum partium suffragia reliquarum duarum scripta ferret. Quod eo consilio decreuerat, vt inter tot imminentes casus aliqua saltem pars Romam incolumis ac tempestiue contingeret: ita vt nec facile interciperi omnes possent; nec, si quos mora longior distineret, necesse esset cum rerum detrimento, famaeque iactura rursus comitia prorogare. Ac praeter suffragium, quo Generalem nominabant, alterum singularem triplicatum adiecerant, quo conditas ab Ignatio leges raras iubeant esse: ad easque quidquid super creationem supremi magistratus tractandum foret, reuocari & exigi. Quod posterius suffragium ideo ferebatur, vt rebus nouandis intercluderetur aditus, cumque Societas spiritum, & quasi vitalem suum, quo erat genita, incorruptum & sincerum in omnibus aetatibus retineret. Haec ita constituta, ipsosque propediem Patres ex Hispania astuturos Lusitani nuntiabant.

Haud ita multis interiectis diebus e Germania Petrus Canisius venit. Is e Vormatien- si conuentu digressus, Gaudano in Belgium ad confirmandam valetudinem profecto, Argentoratensem Episcopum, a quo saepe & percipide accitus erat, conuenit. Ad Tabernas Alsatias procul ab Argentorato milliari- bus quinque mensura gentis Episcopus agi- tabat. Aberat e consiliariis princeps, qui- cum de statuendo Collegio agendum erat. Is dum expectatur, rogante Episcopo Canisius verba ad populum facit: & in ferijs Na- talitijs non solum in euangelizando, sed etiam in Sacramentis administrandis subit lo- cum Pastoris. Apud aulicos praecipuus ope- re fructus constitit. Hic breuem catechi-

D 2 finum

6
Borgia de
congrega-
tione cura.7
Constitu-
tiones Beati
Ignatii qua-
si apud Pa-
tres.8
Canisius
Romam
venit.
Res ab eo in
Germania
gesta.3
Lainij labo-
res.4
Vnde ad v-
tiliter con-
uocandum
prompta
vna.5
Lusitani
Patres Ro-
mam perue-
niunt.

9
Argentoratis
civitas
statu.

sum, quem Vornatix Louaniensium Doctorum postulat inceptor, conformavit, & in schola pueris proposuit memoriter ediscendum: qui tum ob institutionem, tum ob auditas confessiones, & habitas ad eorum captum accommodatas exhortationes Canisium veluti parentem amabant ac verabantur; fidenterque ei ac libenter fingendas, ut vellet, teneras praebebant mentes. Concionatus & Argentorati est in templo principe frequentia auditorum haudquam vulgari, gaudio magno Catholicorum. Argentinam, inquit ille, verè sentinam dixisses omnis generis eò confluentium vndique apostatarum. Catholici nusquam indignius tractabantur. Ibi enim non solum impij, sed & impietatis gymnasia, & magistri, lectique iuvenes facile mille; qui ita instruebantur, ut nec maiores pestes aliunde prodirent, nec quæ latius per Germaniæ Gallieque provincias spargerentur. Hæcigitur in errorum officina ubi vox est audita Canisij, pusillus Catholicorum grex, cui iactatores hæretici antè insultabant, respirare ac recreari est visus: cum vel populi confessione appareret insanix magistros quantumvis medicata pigmentis mendacia venditarent, haud tamen parum ab serio & simplici veritatis præcone, siue agendi gravitate, siue sapientiæ maiestate abesse. Quædam etiamnum reliqua erant cœnobîa virginum, sed vnum veluti inter spinas liliū Canisius celebrat; cui sanctitatis & constantiæ palma deberetur. Ad eò in tetra nocte, & in medio nationis prauæ agnum quocunque iret, sequebantur. Eas quoque Canisius instruit opportunis hortamentis ad constantiam & ad sanctimoniam perfectæ laudem accendere. Vbi Consiliarius Episcopi rediit, de Collegio actum est. Friburgi Brisgoiæ, quam in Alsatia ob opportunitatem publici profectus, & celebritatem loci, tamen extra diocesim Argentoratensem, præoptata est sedes. Eò Canisius ipse confestim ad res inspiciendas missus, apprimè apta omnia, pulchram & nobilem urbem, religionem orthodoxam vigentem, probos viros doctosque instaurandæ Academiæ percupidos, à quibus genere omni officij susceptus est, multos reperit. Per inclitas ciuitates Sletisadium, Colmariam, Brisachum, Rubeachum transiens multis Catholicorum solatio fuit. Cuius rei præsentem quoque à Deo mercedem fœnore cum ingenti recepit, inter asperissimas viarum & hiemis iniurias non modò valetudine salua, sed & immensa diuinæ suauitatis copia perfusus. Quod vir humillimus ad sui contemptum referens, sibi tanquam paruulo lac præberi à cælesti Patre interpretabatur. Reuersus in Alsatiam cum Episcopus & Clerus Argentinensis ad Collegium Friburgi ponendum omnia se curaturos pollicerentur, conuento ut per litteras cætera conficerentur, ægrè ab iis omni ratione retinentibus, abstrahi potuit. San-

ctissimis reliquijs Polycarpi præcipue, & Xisti abeuntem donarunt. Magnam ad hæc pecuniæ summam semel iterumque obtruse-
re; & non acceptam Ingolstadium clanculum transfusere. Sed adscriptis, quamobrem non acciperet, causis (opinor ne nundinari Euangelium videretur) omnem Canisius reportandam curauit. Valuitque hæc abstinentia ad eorum alioqui obnoxios animos arctiore vinculo obligandos. Ingolstadij nouorum petitionibus Collegiorum oneratur. Dux Bauarus duo præter Ingolstadiense, ex quo fructus specimen capiebat, Monachij vnum, Landestrutæ alterum quamprimum statuere cogitabat. Duo præterea flagitabant Augustanus & Tridentinus Cardinales, ille Dilingæ, hic Tridentini locanda; quorum spes, ut poterat, Canisius alebat. Collegia verò nimis multa tempore eodem institui non probabat, tum quòd minimè adessent, qui deinde in illis pro dignitate debita sustinerent munera; tum ad inuidiam declinandam, quam oriri necesse erat, si multorum attributione reddituum, quibus multa Collegia ad vitæ subsidium indigebant, siue iniquis, siue rerum ignaris hominibus sermonum causa præberetur. Nec omitti fas duxerim insignem Cardinalis Augustani aduersus virum Dei pietatem. Ex Alsatia redeuntem exceptum Dilingæ non modò omni honore ac benignitate tractauit, sed etiam voluit vel inuito manibus suis lauare pedes. Meminerat nimirum vocem Domini discipulos suos vniuersitati gentium commendantis, Qui vos recipit, me recipit. Meminerat euangelizantium pacem tantopere laudata vestigia: mercedemque optabat Propheta in nomine Prophetae coniunctissimum sibi amicum recipiendo. Et Canisius, quoad verecundia non obstinata, sed modesta tulit, acriter reluctatus, tandem instar cognominis sui Apostolorum Principis, ne opus Domini impediret, cessit: ac veritus deinde eam rem euulgare, ille quidem ne & se commendare videretur, obtulit. Sed tantam virtutem alij consilij obruendam silentio non putarunt. Occupationibus eius consuetis accessit Stanislai Hosij Episcopi Varmiensis postea Cardinalis, pro Petro Soto contra Brentium opus, quod Canisius supra modum laudat, oblatum illi ab eodem Cardinali Augustano recognoscendum. Inter has curas Norimbergam ad Ferdinandum Cæsarem tum pro officio salutandum, tum rem Catholicam Societatisque commendandi gratia raptim accurrit. Consolationem haud modicam Principi optimo accessus hic tulit. In Canisij auribus & animo curas omnes fiducia magna deponit: angustiasque & pericula, quibus domi forisque & à prouinciis quæ Deo deserto in Principis etiam humani fide nutabant, & à Turcarum tyranno, qui armis circumronabat, vndique premebatur, exonerat. Cui quod in manu Religiosorum est, neque illud exiguum, attulit

10
Reliquiis
Sanctorum
insignibus
donatur
Canisius.

11
Cardinalis
Augustanus
Canisio
pedes ab-
luit.

12
Canisius
Ferdinandum
Imperatorem
oblatum.

attulit Canisius tum præfens alloquio leuamentum, tum postea suis ac Sociorum precibus & sacrificiis auxilium. Quam rem cum Romanis quoque Patribus commendasset, decrevere illi ut multa diebus singulis ad constantiam felicemque administrationem ac defensionem Imperij Cæsari impetranda sacrificia destinarentur. Nec destituit sperantem in se Deus. Cum in eum Carolus Quintus frater antè Imperium transfuisset, hoc tempore in Francfordiensibus comitiis ab Septemviris ritè appellatus est Imperator. Canisius Norimberga profectus per Quadragesimam Straubingæ, ipso auctore Ferdinando, Ducis Bauariæ flagitatu concionatus est haud penitendo labore. Ciuitas est è principibus inferioris Bauariæ, & præsentissima egebat ope. Populus ferè omnis praua opinione imbutus, ac si necesse ad salutem foret sub vtraque specie sacra Corporis & Sanguinis Domini mysteria vsurpare, pertinaciter in errore perstabat, præter alia serpentium hæresum venena. Tamen Deo iuante, & concionatoris fouente conatus, explicata veritate, confutatiq; fraudulentorum hominum mendacii, in Paschaliis feriis pauci fuere, qui non Catholico ritu diuinam synaxim obiuerint. Nec profectò fuisset hominem, siue Dux, siue ciuitas ante Pen-tecosten abire, nisi testatus ille esset, sibi Romam accito fas non esse moram trahere longiorem. Romam igitur attingit post Patres Lusitanos primus ad medium circiter Maium.

Ceterum ex Hispania cum omnes expectarentur, tres venerunt, non plures, Iacobus Miro ex Aragonia Professus, Baptista Barma pro Francisco Strada, pro quo etiam prouinciam gubernabat, & Ioannes Plaza Borgiæ loco. Sanè Borgia compositis rebus iter iam iam ingressurus ad veteres infirmitates renum dolore grauissimo, calculoque torqueri cæptus est, vsque eo ut medicis se, quorum testimonium in Urbem misit, longique curationibus tradere cogere-tur. Itaque facta sibi à Lainio vsus optione Plazam Tironum Magistrum in Barica egregiæ virtutis virum ad solennem votorum quatuor professionem euectum vicarium sibi substituit. Antonius Araozius aliquot dierum viam progressus partim morbo, partim iis tumultibus, quibus tota mox Hispania concussa est, subito enatis, se reuocatum aiebat. Tumultuum occasio ea fuit. Reditu in Hispaniam Caroli Imperatoris in magno comitatu cum multi furtim errorum satores irreplissent, sensum peste diffusa, nationis præstantissimæ, quæ se maxime gloriabatur Catholicam, non pauca, nec vulgaria capita corripuerant. Cuius mali ut apparere vestigia, ingemiscere homines, fædoque actu horrere; ac fidei Quasiatores suam promere & vigilantiam & potestatem. Portus omnes regni que fines,

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

ne quæ pateat effugium, custodibus occupant. Ab his confirmabat Araozius, quod ignotus esset, se prohibitum pergere: Borgiæ tamen non penitus satisfecit, qui & maturius profectum, & paulò acius conatum pergere voluisset. Interes Prouinciales Hispani Araozius, præterque hunc Strada & Bustamanti, qui valetudinem excusant, desiderati sunt in conuentu. Iis operiendis vsque ad vltimum ver dies exacti. Ac ceteris paulò seriùs aduentantibus fauit anni tempestas, quæ toto vsque Iunio frigidis auris & imbribus clemens tolerabilis iter, & vacuum periculo in Urbem ingressum præstitit.

Interim Lainius, ut ab comitiis male omnes abessent artes, duodecim capita perscripsit, quæ Patribus, ut quisque adueniebat, dabantur. Displicebat exemplum Natali, quasi iuris condendi leges vsurpati; tamen cum eo tempore de Vicarij potestate ac munere pauca essent explicata, mens bona Lainij in bonam partem accepta est. Eorum sententia capitum hæc erat. Nemo sibi aliis ambiret. Nemo cuiusquam vltro cognitionem cuiquam offerret. Nemo siue euehendi, siue prætereundi quempiam voluntatem significaret. Harum rerum qui quid auderet, eum nemo reciperet, sed indicaret. Antequam in destinatum comitiis locum secederent, sententiam sustinerent, nec vlllo pacto apud se cui vellent suffragari, decernerent. Porro cognitio ad homines maxime idoneos peruestigandos, nec nisi statim loco ac die, & ab iis qui haberent suffragium, vel omnibus, vel quibuscumque, ut cuique esset commodum, peteretur, & aurem sic vni præberent, ut aliis alteram, & cor vacuum Deo seruarent; memores sibi iuratis, quem maxime idoneum sentirent, inter legitimos Societatis Professos deligendum esse. Interrogati verò mendacia, quin & temeritatem & amplificationes fugerent; certa, incerta, uti essent, referrent. Nec inter loquendum alterutram in partem affectus emineret, sed perinde dissererent, uti sit in rebus, quas sola tantum cogitatione speculamur. Placendi studium, displicendi metum procul haberent. Illud cogitarent, Deo, Ecclesiæ sanctæ, Societati vniuersæ gratissimam rem facturos, si magistratum crearent optimum: cum id præsertim æquum esset de Sociorum virtute sentire, neminem fore, cui non id summe placitum esset, quod futurum esset gratissimum Deo. Contra verò si minus idoneo onus imponerent, ad publica Societatis & Ecclesiæ damna ei imprimis, cuius gratia ducerentur, obfuturos: cui angoris, infamiae, exitij sempiterni causam offerrent. Hæc capita quasi canones libenter amplexi secuti sunt & eius & secundi postea conuentus Patres.

Ad tertiumdecimum Kalendas Iulias cœpti haberi cœtus. Eo die nihil decretum, nisi

D 3

non

16
Decreta
Lainij ad
comitiis
integranda.

17
Congregatio
inchoata.

13
Straubinga
conuocantur.

14
Borgia quare
ad congregationem
nouerunt.

Quid Araozium reuertit.

15
Hæresis in
Hispania
deprehenditur
& opprimitur.

18
Pontifex
benignè au-
spiciis bene
precat. ur.

non videri quempiam præterea expectan-
dum: utque à Summo Pontifice solennis be-
nedictio peteretur. Designati qui eius rei
causa Pontificem conuenirent, Lainius &
Salmeron. Hoc postero die ad se adeun-
tes perbenigne Paulus accepit. Dixit inter
cetera cum sensu ingenti, Hanc benedi-
ctam Societatem ego semper iuui: tum pau-
latim delapsus ad laudes beatæ Mariæ Mag-
dalenæ, nominatim attigit, ac prædicauit,
quod ad Horas canonicas in sublime diebus
singulis tolleretur, pfallentium nimirum de-
signans chorum, obiterque commendans,
in quo defixum semper habebat animum.
Adiecit probari sibi ut comitia inchoaren-
tur. Sua libertate Patres in iis, & rebus qui-
buslibet statuendis penitus vterentur. Tan-
tùm quo die creando Generali iretur in suf-
fragium, pro se, quoniam Cardinalis Car-
penfis tum patronus Meldulam abiisset,
Cardinalis Paciecus interesset. Ad se quan-
docunque opus esset, accederent: nun-
quam aditum patentem non fore: idque
ita se velle Cardinalem Neapolitanum
admonuit. Deinde hunc & Carolum Car-
rassam, quamdiu conuentus haberetur, sub-
leuare Patrum inopiam iussit: quod libe-
raliter illi cum Pontificis præstitere no-
mine nutuque, tum sua benignitate. Nul-
la mora fit. Postridie iterum coactis in
vnum Patribus exponit Vicarius, quæ ad
generalem conuentum spectantia à Beati
Patris obitu gesta erant. Et quia exigui ad
Constitutionum normam cuncta nequie-
rant, quod conuentus legitimus censere-
tur, ut ea rata habeant, si videretur: & si
quid præterea commissum prætermisissimè
sit, ut ritè suppleant, monet: quod fece-
runt. Tum statutum ut nulla de re ante-
quam Præpositus crearetur, præterquam
de eo creando agerent: & in ratione comi-
tiorum è Constitutionibus explicanda pri-
die referretur, de quo discipulandum foret;
ac sententiæ die proximo dicerentur:
nec in concilium nisi cui suffragium esset,
quisquam admitteretur. Hunc in modum
diebus deinceps septem cæsus habiti, & om-
nis comitiorum ratio iis congruenter, quæ
Beatus Ignatius tradiderat, constituta: nec
paucæ in eam è duodecim Lainij capiti-
bus relata. Porro ex hac formula, ea quam
postea quartus generalis conuentus edidit,
iamque Societas ratam fixamque habet, ma-
gna ex parte confecta est. Quoniam verò
significarat Pontifex, libenter se, quæ futu-
ra comitiorum esset ratio, cogniturum, com-
pendio comprehensam ad eum attulit Lai-
nius ac recitauit: & Paulus, quantum præ
se tulit, probauit. Voluit tamen à qua-
tuor Cardinalibus Pisano, Alexandrino, Tra-
nensi & Reumano inspicere expendique: ad
quos continuò deducendum Lainium vni è
sui cubiculi præfectis tradidit, iussa re com-
mendari, ut confestim expediretur, adiecto-
que, ut iidem Cardinales sedulo reputa-

19
Nihil ante
creationem
Præpositi
tractandū.

20
Rationem
comitiorum
Pontifex in-
bet à Car-
dinalibus
quatuor
expendi.

rent, quod & ipse esset consideratū, num
absentium, quos valetudo aliaue causa re-
nuisset, obseruari suffragia expediret. Sta-
tuerant Patres, & Pontifex placere sibi de-
monstrauerat, ut luce Virginitatis Deiparæ Eli-
sabetham inuisenti sacra creando Præposito
iretur in suffragia. Igitur quarto ante Ka-
lendas Iulias die in sancti Petri peruigilio,
quiritum fortè dies fuit Martis, vnde quadri-
dum antegrediens comitiorum diem, in-
choandum erat, priorem concionem ad ele-
ctores pro suo munere Vicarius habet. Iam
pridem tota in Societate ad congregationis
exitum, qui in maximam Dei laudem cede-
ret, impetrandum extraordinaria pietatis
munera exercebantur: ex eo tamen die,
cùm illi, qui laturi suffragium erant, multò
ardentiùs in preces & Sacra facienda, in vo-
luntaria verbera, ieiunia & alias pias corpo-
ris vexationes incubuerunt, cùm interim
cognoscendis hominibus, ut maxime ido-
neo munus demandaretur, insisterent, quò
præcipuè quadriduum spectat: tum reliqui
Socij per Italiam, Romæque in domo Pro-
fessorum, & in Collegio eadem pia opera
ardentissimis studiis vlturabant, paritis af-
flictationum ac precationum certis generi-
bus, ut in aliis alijs per vices exercebantur, ac
potestate cuique facta, quoad Præpositus
renunciaretur, seu mente, seu voce quan-
tum placeret, orandi. Illud inueni etiam
communiter iniunctum, ut qui sacerdotes
non essent, ter, & quinquies, & septies quo-
tidie orationem Dominicam & salutatio-
nem Angelicam pronunciarent, ut à Sacro-
sancta Trinitate per quinque Christi Domi-
nivulnera ad felicem Generalis, qui secun-
dum cor Dei esset, delectum septem sancti
Spiritus dona exposcerent. Die Veneris, qui
supremus quadridui fuit, nunciant Car-
dinales absentium suffragia, nè exemplum
prodatur, quod segniores quandoque ad
conueniendum posteros reddat, admitten-
da non videri; redditaque comitiorum for-
mula, nihil damnant, tantum abstinen-
dum censuris dicunt. Communi Patres con-
sensu è Constitutionum præscripto, ad ambi-
tum, & malas artes funditus extirpandas, qui
vel sibi aliunde ambiret, vel huiusmodi quip-
piam molientem si nosset, non deferret, non
solum omni suffragij iure in perpetuum spo-
liant, sed etiam continuò graui anathema-
tis vinculo, cuius absolutio vni Vicario, vel
creato mox Præposito referuaretur, interiti
voluerant. Quam seueritatem Cardinales
cum laudassent, ex qua quanta res integri-
tate ageretur, intelligebant; temperandum
tamen censuerunt, ut anathematum remo-
tis laqueis, infamiae nota, amissioque suffra-
gij satis pœnarum esset. Nec Patres ei sen-
tentia, cùm viderent in præsentia bene pie-
que agi, nec periculi quidquam ab ambitu
esse, ac longè plus apud quemque eorum ho-
minum virtutem posse, quam metum, repu-
gnandum putauerunt. Illud modò testati
sunt,

21
Societatis
preces pro
bona comi-
tiorum exitu.

22
Absentium
suffragia ob-
seruanda.

23
Censuris
absistenti-
bus Cardinales
censent.

23
Cura ser-
uandi Con-
stitutiones.

sunt, hoc, & si quæ alia minùs consentanea Constitutionibus fierent, nolle recipi in exemplum: sed in primo illo dumtaxat conuentu vim obtinere. Postero die sub aurorum Vicarius in templo presentibus electoribus, quibus eo die Sacrum facere instituta Societatis non permittebant, solenne Spiritus sancti peragit, iisdemque Christi Domini Corpus impertit. Inde cruce prælata, campana personante, Sociis Collegij sancti Spiritus hymnum concinentibus ordine bini incedentes in destinatum locum conscendunt. Is fuit illud ipsium conclaue, in quo Beatus Pater à vita decesserat, ut vel ipse eorum conspectus parietum, qui vir esset legendus, moneret; ac Deus eo loco, vnde Ignatium euocarat, ei similem redderet. Quod conclaue cum adiunctis aliquot hodieque extat, & religiosum est. Ordo Patrum in incellu, confellu, dicenda sententia, dando suffragio hic erat.

24
Conclaue
ubi congregati
habita-
nt.

25
Patres qui
insurgunt.

Post Lainium Vicarium, & Polancum, qui congregationi à secretis, Paschasium, qui Assistentis ad electionem creatus erat, honestissimus dabatur locus Professis, quorum Pontifices nomina, dum Societatem confirmant, diplomatibus suis inscribere. Erant hi Salmeron, Bobadilla, Rodericius, nullo alio, quam suæ dignitatis iure aduocati. Proximus succedebat Hieronymus Natalis, tanquam generalis Commissarius, nondum sine huius potestatis certa lege decreto. Tum Prouinciales Canisius Germaniæ superioris, Lusitanæ Michaël Turrianus, Siciliæ Domenecus, vnâ cum Baptista de Barma, qui vices agebat Prouincialis Aragonensis: postremo ceteri Professi, Miro ex Aragonia, Pelletarius ex Italia, Lanolius & Vsmarus è superiore Germania, Euerardus ex inferiore: Ludouicus Consaluius, & Consaluius Vazius è Lusitania: Antonius Vinckius è Sicilia. Quibus accedebat Ioannes Plaza è Batia, sed Borgiæ loco profectus. Atque in suis quique ordinibus, sine Prouincialium, seu tantum Professorum, ut professionis vetustate, ita dignitate loci præstant. Nec plures viginti suffragiis ferendis interfuere, quâ paucitate Professorum, quâ cautis antea demonstratis. Vbi in comitum ventum est, absoluto hymno, quo sancti Spiritus fauor inuocatur, cæteris Sociis summotis, qui statim cum Sacrosanctam Eucharistiam sumpserant, Litanias aggrediuntur, & precationem, quam ad creatum vsque Præpositum sex in classes distributi continuarent, Cardinalis Pacieus aduenit, interestque Latine concioni, quam secundam, uti Constitutiones monent, Canisius suffragiis Patrum demandatam habuit. Quibus in concionibus illud sedulo cauebatur, ut eorum, qui lecturi magistratum erant, sic animi ad summè idoneum legendum incitarentur, ut interim certus quispiam designari ab oratore nullo pacto videretur. Cum finem Canisius dicendi fecisset, Cardina-

26
Concionem
ad Patres
habere Canisius.

lis tantisper sese subducit, & interest rei diuina. Patres à Madridio in conclaui (hic enim fuerat custos appositus) includuntur. Tempus id erat, quo ex precepta antè notitia statuere quemque apud se oportebat, quem facere Præpositum veller, nulla amplius cum quopiam mortalium communicatione adhibita. Igitur seorsim singuli abiiciunt sese in genua, coramque augustissima præpotentis Dei, & cuncta videntis maiestate per vnus horæ spatium in deliberatione atque oratione perstant. Posita sibi ante oculos Dei rerum omnium procreatoris ac Domini Iesu maiore gloria, ad quam Societas per impensum & suæ & alienæ salutis ac perfectionis studium curandam conflata est, quis ad eum finem illam recturus aptissime videretur, inuestigabant. Occurrebant difficillima tempora, nouæ huius familiæ vbique terrarum oppugnationes, longissimis interuallis tenera illius membra inter se dissita, inclusiueque vtrò citroque commeatu, ut ægerime contineri, vnoque & eodem formari animarique spiritu possent. Multa esse, ut in noua republica roboranda, multa de integro facienda. Hunc primum fore post fundatorem Ignatium Generalem Præpositum, ad quem posteri veluti ad exemplar oculos referant. Vbiue magni interessè qualis princeps duxque sit, longè tamen plurimum in Societate, in qua penes vnum tanta est rerum potestas. Socios ex omnibus oris ac prouinciis, tum Christianos omnes, ad hæc ipsos miserè in fraudem demerlos Septentrionis populos; Indos quoque & reliquas barbaras gentes quasi tendentes supplices manus intuebantur. Ex hac hora pendere vtrum eadem, qua genita erat, indole Societas adolesceret verum nata parentem, an quasi alieno prodita absurdos in mores degeneraret. Huiusmodi inter cogitationes astutantes quodam cum horrore dulcedine sancta perfusi, dum Patrum inter se virtutem doctesque sedulo comparant, lacrymis tacite per ora manantibus sinum solumque vbertim rigabant: ac rursus indultæ suæ diffusi, ad Dominum conuersi, ut ipse, qui corda nouit omnium, quem elegeret, ostenderet, suppliciter precabantur. Hora exacta redit Cardinalis, & cum Patribus includitur. Hic primum voce submissa præeunte Vicario sancti Spiritus hymnus, tresque orationes, prima Sacrosanctæ Trinitatis, altera sancti Spiritus, tertia Beate Virginis eius diei propria recitantur: tum omnes ad sua quisque loca sessum abeunt, & Cardinalis verba facere exorditur Pontificis nomine. Placere eius Beatitudini Patres in creando Præposito libertate sua in omnes partes vti: legerent modò virum dignis ad probitate atque doctrina quem oporteret. Quamdiu esset continuandus magistratus, Præpositi nomine. Integrum Societati relinquere: in eam tamen

27
Patrum taci-
ticia cuiusque
secum deli-
beratio, quâ
maximè I-
doneus sit.

28
Verba Car-
nalis ad
Patres em-
pregonos
Pontificis
nomine.

29
Suffragan-
di ratio.

tamen partem Pontificem inclinare, ut Generalis non certi temporis, sed perpetuus esset: nec alibi, quam Romæ stabilem haberet sedem. Quod utrumque Patres Societatis legibus consentaneum affirmantes, actis gratius libentissimè excepere. Adiecit Cardinalis velle Sanctissimum Dominum congregationi vniuersæ notum ac certum esse, ipsum Societatis proprio quodam ac præcipuo modo patrocinium fulcipere: neque ab ea pro communi tantum omnium parente, sed pro singulari ac proprio velle haberi: ad quem sine cunctatione verecundiæque vlla retardatione quidquid vnquam foret opus, referret. Siquidem planè sibi cognitum esse cunctis ex oris quantum siue inter Christianos populos, siue alienos, ac præsertim inter hæreticos Societatis operâ vteretur Deus; quanta per eam vbius gentium commoda crearentur. Hæc aliaque plura cum dixisset, quantum ad iusta comitia necesse esset, ituros in suffragium auctoritate Pontificis à cuius censurâ impedimentis absoluit; & si quæ incidissent, quocunque modo incidissent, vitia irrita facit, amolitur & corrigit. Posthæc, uti erant admoniti Patres, nomen Præpositi scribunt. Schedulam quisque suam ad conficiendum suffragium præparatam gerebat hunc in modum. Ex altera facie adscripta iurisiurandi formula erat, ex altera verba suffragij communia, relicto dumtaxat spatio, in quod nomen insereretur Præpositi. Nomen ad hæc suffragantis in ima schedula obsignatum latebat, nullo modo nisi de totius concilij sententia, si grauissima incideret causa, resignandum. Nihil itaque nisi nomen eius, qui Præpositus diceretur, decrat: quod tum quisque consuetam sibi notarumfigurationem immutans, ne chirographo auctor proderetur, adscripsit. His actis Lainius, Polancus, Paschasius surgunt, iurantque se bona fide suo functuros munere, suffragia accepturos, promulgaturos. Ac protinus Vicarius ad aram ibi positam accedens ante Christi Domini cruce pendentes imaginem genibus flexis, crucis se figuram manu signans, sanctissimæque Patris, Filij ac sancti Spiritus appellans nomina, iurisiurandi formulam in altera sui suffragij, ut dictum est, facie scriptam sublata voce, manu pectori adinota pronunciat in hæc verba, Ego Iacobus Lainez testem inuoco Iesum Christum, qui est Sapientia æterna, quod eum eligo & nomino in Præpositum Generalem Societatis Iesu, quem sentio ad hoc onus ferendum aptissimum. Tum suffragium complicans, & ad mensam ante Cardinalem constitutam accedens in vnam hunc paratam in vsum sanctissimum vndique Iesu pictam nomine, palam demittit. Polancus cæteri que omnes eadem veneratione, in eademque iurantes verba ordine subsequuntur. Quæ ubi ritè peracta, Secretarius Polancus vina commota, singula educere aggreditur: atque, ut quodque extraxit, Cardinali porrigit. Is posteaquam Vicario Societatisque duobus tradi-

dit inspicendum, singulari caritate Secretarij munus obiens clara voce renunciat. Paschasius, Lanoius, Borgia tulere singula, Natalis quatuor. reliqua tredecim Lainius. Quare Paschasius, cum is esset antiquissimus Professorum, quod alioqui, nisi ipse fieret Generalis, ad Vicarium pertinebat, electionis decretum concipit in hæc verba, Cum in plena & legitima congregatione collato numero omnium suffragiorum plusquam media pars omnium (hic enim erat legitimus numerus suffragiorum) R. P. Iacobum Lainem nominauerit & elegerit; Ego Paschasius Broëtus auctoritate Sedis Apostolicæ, & vniuersæ Societatis eligo prædictum R. P. Iacobum Lainem in Præpositum Generalem Societatis Iesu, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Romæ in adibus Societatis Iesu ipso die Visitationis Beatissimæ Virginis, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo octauo, assistente & præidente Illustrissimo & Reuerendissimo D. Cardinali Pacecco Episcopo Albanensi ex parte S. D. N. Pauli Papæ Quarti. His scripto exceptis idem Paschasius nomine omnium suum subscripsit nomen: postque ipsum Secretarius item suum, qui & decretum sigillo Societatis ritè obsignauit: statimque is & Paschasius, moxque cæteri ordine ad venerandum progressi utroque genu posito manum Præpositi osculantur. Illi neque magistratum, neque hanc venerationem defugere fas erat. Citius horæ spatio ab reditu Cardinalis absoluta comitia, qui continuò comburi suffragia eodem loco iussit. Obsidebat fores: domum viamque compleuerat ingens & domesticorum multitudo & extrariorum, exitum rei oppetiens. Hæc, ut vulgata creatio est, gratulatione tam plausiue miro excepit. Patres electores pronuntiatio ibidem priuatim hymno, Te Deum laudamus, procedunt ordine in templum præeuntibus cum cruce Collegij alumnis, & inter eundem canticum Zachariæ canentibus. Ut ventum in templum est, idem solennis sancti Ambrosij Augustini que hymnus concinitur, & orationes tres, de Sanctissima Trinitate prima, in gratiarum actionem altera, tertia de Beatissima Virgine, cui sacra lux erat, adiciuntur. Hic verò tanta se diuina benignitas largitate effudit, ut plerique testati sint nunquam antea, complures licet annos in diuino obsequio posuissent, celesti dulcedine usque eo affluenter ac solidè recreatos. Ardebat insolitus feruor in vultu, læticia toto ex oris habitu emicabat, præsertim ex oculis, ex quibus beatæ lacrymæ perenni manabant riuo. In vno Lainio, in quem oculi omnium erant intenti, nulla cernebantur lætitiæ signa, sed animus potius erectus & fortis, & alta cogitatione defixus, diuinæque fiducia plenus. Antequam egredierentur de templo nemini fas fuit ad exoleuandas Præpositi manus accedere. At ubi domum secessit, filiorum se vndique venerabunda

30
Lainius
Præpositus
renunciatur.

31
Gratulatio
ex Lainij
creantur.

bunda obtulit cohors. Et Cardinalis Pacie-
cus cum Patribus conuiuium apparasset, ne
presentia sua gratulationem distraheret, do-
mum suam cum summa, ut profitebatur,
rerum gestarum approbatione, gaudioque
exultans recessit, Pontifici mox Summo co-
mitiorum exitum nuntiaturus. Nec præter
vota, nec præter opinionem hominum hæc
creatio euenit. Auctor est Ribadeneira præ-
dixisse Beatum Ignatium ipsi Lainio sibi il-
lum in eo munere successurum. Sebastianus
Romæus vir sanctus, Collegij Romani Re-
ctor referebat, nocte Iunij postrema sibi in
quiete, siue diuinum id fuerit indicium,
siue ex opinione præcepta somnium, diser-
te nuntiaturum Lainium Præpositum fore:
eundemque à se visum tanquam Beatum
Ignatium sinu gestantem. Et quidem quan-
ta esset in existimatione Patrum Lainius id
documento est, quod quamuis inter om-
nes vulgatum esset genus eum quanquam
nobile, non tamen è peruerstis Christia-
nis ducere; id quiddam est, ita virtute aliis-
que præstantibus ornamentis oppressit, non
modò ut eorum, qui præsentibus interfue-
rant consensu tanto, quantum retuli, pri-
mus post Ignatium Præpositus declaratus
sit; sed absentes etiam, quorum habita ra-
tio non est, eundem nominarent. Cardina-
les, quorum postero die gratulatum quin-
que accurrerunt, non nihil inter gratulatio-
nem doloris significabant, quod posthac
auocante aliò curas magistratu, publica eius
doctrina sacrisque concionibus carituri es-
sent. Verum ille, ut singularem à Deo fa-
cultatem illam optimè dicendi acceperat,
nec dum Societas in hanc, quam cernimus,
excreuerat molem, talentum nequaquam ab-
condit. haud ita multò post summè experi-
tus suggesto se reddidit. Interim de senten-
tia Patrum ad varios scribit Principum, qui-
bus de munere ad se delato nuncios Socie-
tatem commendat. Ad Carpensem patro-
num has litteras dedit:

34
Epistola
Lainij ad
Cardinalem
Carpensem.

*Gratia & pax Domini nostri Christi Iesu
in Amplitudinis vestrae anima cum
assiduo spiritualium donorum incremen-
to sit.*

„ Antequam Societatis nostræ Præpositus
„ crearetur, Amplitudinem vestram admo-
„ nui, existimare nos die Visitationis Deipa-
„ re creatum iri, uti creatus quidem est, sed
„ maiore aliorum voluntate, quam mea. Cum
„ enim eum ego diem vehementer expete-
„ rem, ut Vicarij, quod sustinebam, onere li-
„ berarer, ducemque haberem, sub cuius
„ obedientia ego, & cuncta Societas requiesce-
„ ret, visum his Patribus est meos imbecil-
„ les humeros ipsa Præpositi sarcina onerare.
„ Quæ sanè res valde mihi acerbam faceret vi-
„ tam, nisi intelligerem ita Dei consilio fa-

ctum, eumque sperarem pariter cum pon-
dere vires ad ferendum nouas additurum:
multumque in patrocinio paternoque stu-
dio, & prouidentia Amplitudinis vestræ
reponerem, cui cum tota Societate me tra-
do: precorque tanquam penitus suos (ut re-
vera in Christo Domino sumus) habeat com-
mendatos.

Ad ceteram gratulationem, qua Præpo-
siti creatio celebrata est, pro ludis inanibus
salubria ingenij atque doctrinæ spectacula
præbita. Locum his, quoniam Societas satis
idoneum non habebat, ipse Pontifex desti-
nauit abundè capacem, & pro tempestate fri-
gidam ædem, quam ab figura vulgus, Ro-
tundam; Ethnici, quod cunctis dicarant
diis, Pantheon nuncupabant. Initium fa-
ctum postridie comitiorum, postquam Ful-
uius Cardulus (orator is bonus erat) ele-
ganti oratione præluserat, Lamberto Auero,
& Benedicto Pereria doctis ingeniosisque iu-
uenibus de rebus Theologicis positiones
tuentibus. Præerat Emmanuel Sà, & Ia-
cobus Ledesma. Generalis, ac reliqui Pa-
tres, Præsulum ingens corona, Cardinales
octo cohonestabant. Continuatae disputa-
tiones in diem octauum, cum diebus singu-
lis multa pro templi foribus carmina propo-
nerentur; quæ cupide spectabantur, & de-
scribebantur à multis. Cæterum quotidie
puer è Collegij scholas aduentibus ingenio-
so quopiam ac venusto dimittens carmine,
in diem proximum inuitabat. Orationum
ingens parata vis erat, tamen, cum animad-
uersum esset non perinde iis, ut disputan-
tium certaminibus coronam teneri, magnam
partem omissa sunt: tamen postremo die
Latinè, Græcè, Hebraicè declamatum: da-
toque dramate, quod plausum maximum
tulit, cuncta celebritas clausa. Magna per
eos dies Societati accessio facta est ad fa-
mam doctrinæ atque virtutis disputantium
pariter, ac disputationes regentium quasi
in theatro spectata cum excellenti scientia,
tum modestia singulari. Eodem quo Præ-
positus creatus est die, Salmeron ad Pon-
tificem missus, sine comitiorum nomine
Societatis exposito, diem rogauit, quo ad-
ire illum, eique se coram tradere vniuersi
possent. Pridie Nonas Iulij admissi sunt nu-
mero quinque & viginti, ad suffragij la-
tores Procuratoribus quoque prouinciarum,
qui quinque erant, adiunctis. Sanctissimus
Pater ubi eam familiam vidit exhilaratus,
perque amanter excipiens, aliis cedere pro-
cul iussis, ad præcipuæ clementiæ signifi-
cationem ad sese proximè aduocauit. Tum vn-
di flexis genibus circumfusam, ut eloquens
ac fortassis præmeditatus erat, benigna perin-
de & accurata oratione latinè est allocutus.
Tria præcipuè pertractauit: commendauit suc-
cessum comitiorum: laudauit, & adhortatus est
Societatem: eandem postremo, electumque
Præpositum, suam prolixè operam pollicitus,
cōprobauit. Excepere eum cura & fide oratio-
nem

35
Litteraria
Gratulatione
in Præpositi
creatione.

nem cunctaque acta Canisus & alij Patrum, quibus & memoria excellens, & prudentia præstò erat. Et quemadmodum omnes in oras ad cæteram eo ipsi tempore Societatem transnisiere, sic ego posteris propè ad litteram prodo. Latini, inquit, summo & immortalis Deo gratias agimus, qui vobis singulare hoc beneficium his diebus est elargitus, ut, quemadmodum ex fida relatione comperimus, Præpositi Generalis creatio pia vobis, canonica & sancta contigerit. Non enim obscure intelligimus electionem ad eò consentientem atque concordem amore Spiritus sancti esse peractam: eaque res nobis confirmat vos in unitate spiritus ambulare, vnum & idem sapere, vestramque beatam Societatem supra firmam petram, in ipso angulari lapide, qui est Christus, fundatam esse. Et magni profectò referat hunc actum primum ita feliciter cedere, & talibus conditionibus fieri; qui, ut est primus, ita aliorum quasi norma futurus sit. Quare magnam spem in Domino concipimus, nobisque pollicemur fore, ut diuina bonitas, quæ in vobis tam præclare cæpit, eadem prosequatur; & vos conseruet, & augeat sua benedictione, idque in gloriam æternæ maiestatis suæ, & utilitatem Ecclesiæ sanctæ. Hic conuersus ad Latinum, In te, inquit, dilectissime fili, hæc fors cecidit. Præpositus & caput es huius benedictæ Societatis, quæ quanquam ab exiguis & infirmis est orta principiis (ut nos memores sumus, qui vobis ab initio fauorem & amorem nostrum declarauimus, neque hæcenus intermitterimus, neque intermittere volumus) non parum multa pertulit, atque interea tot incrementa accepit, atque tam vberis fructus Dei Ecclesiæ in vniuerso orbe terrarum attulit. Multorum enim testimonio cognoscimus, quanta per vos commoda Deus mundo pariat, & quam felices conatus vestri, Deo cooperante, passim proueniant. Verùm ipsi cogitare, filij carissimi, vos non ad quietem & delicias, sed ad laborem & crucem vocatos esse. Proponite vobis, Dominum & Saluatorem nostrum Christum Iesum, cuius exempla & verba animaduertite. Non est, inquit, seruus maior domino suo, neque discipulus supra magistrum, & eum qui mittit illum, Veniat vobis in mentem Præcursor Domini, quem diuina voce sanctissimum esse accepimus: considerate beatissimum Apostolum Gentium, & Apostolorum Principem Petrum, qui sicut in diligendo Christo fuit cæteris ardentior, sic etiam in eodem imitando factus est similior. Quare iam moriturus humiliavit sese non solum vsque ad mortem crucis, sed etiam vsque eò, ut ne dignum quidem se arbitraretur crucis perferre supplicium ad eum modum, quo Dominus & magister subiisset. Inuerso enim capite, siue, ut Græci dicunt, ἐπὶ κεφαλῇ, voluit crucifigi. Quod supplicij genus multi Romæ post eum sunt secuti & imitati. Per-

pendite denique Sanctorum exempla omnium cum veteris, tum noui testamenti, qui per summos labores, & pericula maxima cælestem hereditatem adierunt. Ne putetis vos melioris esse conditionis, quam legis vtriusque sanctos Dei legatos, de quibus sanctus Stephanus ait, Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? & Dominus: Mensuram implete patrum vestrorum. Quod vtrique tum fecerunt, cum Christum Dominum occiderunt. Similiter vobis contingeret. Multi enim non recipiunt vos, nec doctrinam vestram, sed persequuntur vos & interficiunt, obsequium se præstare Deo arbitantes. Perturbatissimum enim seculum hoc est, quo Dominus vocauit istam beatam Societatem. Ecclesiam Dei diris modis vexari, & vbique ferè oppugnari videmus. Oppugnant Christi sponsam non tantum à fide alieni, Barbari, & qui nouis in insulis Christianum nomen hostiliter insectantur; sed etiam illi, qui communi nobiscum Christianorum nomine gloriantur, qui eodem baptismatis fonte renati sunt, & eorumdem Sacramentorum communicatione nobiscum vtruntur, quos tamen omnium maxime sanguinem nostrum sitire certum est. Proinde vos aduigilare oportet, minimeque segnes esse. Abiicite timorem quemuis, & hominum respectum, libero atque imperterrito animo nomen Domini confitentes, perque vniuersum mundum portantes, ut a duce formidanda constantes, ita contra blandientia incorrupti. Nulla vos gratia, nulli fauores impediunt, quo minus vos veros & perfectos Dei seruos exhibeatis. Totos vos pro Ecclesiâ sanctâ impendite, ut sitis deum sacrificium Deo in odorem suauitatis in sinem vsque perseverantes, ut iucundam illam & cælestem vocem audire mereamini. Venite benedicti Patris mei. Cæterum, quod ad creationem Generalis pertinet, eam nos libenter confirmamus, & non solum eam, sed & hanc beatam Societatem, & omnia beneficia tam spiritualia, quam temporalia & priuilegia, quæ vel superiores Pontifices, vel nos ipsi concessimus, adprobamus & confirmamus, prompti & ad alia vobis concedenda, quæ ad Dei gloriam vobis necessaria erunt. Et auctoritate Domini nostri Iesu Christi nobis concessa, & Apostolorum Petri & Pauli, & nostra benedicimus vobis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et benedictionem hanc nostram volumus, non solum ad vos, filij dilectissimi, qui præfentes adestis, pertinere, sed etiam ad absentes fratres vestros transmitti vbicumque terrarum sint: ac precamur Dominum, ut ipse in celo ratam habeat, sicut nos in terris eius locum gerentes impertimus; & offerimus vos ante conspectum Domini nostri Iesu Christi: eumque precamur, ut vos & numero, & merito dignetur augere, ut nomen ipsius vniuersum per orbem portare valeatis; tandemque beatitudinem illam

37
Verba Pontificis ad Patres congregatis.

38
Laudat comitum exitum.

Laudat Societatem.

39
Adhortatur ad laborum constantiam.

40
Cōfirmat creationem Præpositi, & ipsam Societatem.

41
Verba Lati-
ni ad Pen-
itenciam.

42
Benigni-
tas sum-
ma con-
silio erga
Patres.

43
Principum
benignitas
famulus et
quam vti-
lis.

illam consequamini, quam nec oculus vidit, nec
auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: vique
audire mereamini non eam vocem, Vt quid
enim terram occupat? succidite illam; sed eam,
Euge serue bone & fidelis, quia in pauca fuisse fi-
delis, supra multa te constituam, intra in gaudium
Domini tui, iuuante eodem Domino nostro Iesu
Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto viuere &
regnat per infinita secula seculorum. Amen.
Posthac Cardinalis Traneus (hic enim & Alex-
andrinus intererant) accedit ad summum Ponti-
ficem, ac vestem summouet, vt paterent oculo
pedes: ac Patres ordine progressi osculantur: qui-
bus vt accedebant, seorsim Paulus dextera cru-
cem figurans benedicebat, intentis in vnum
quemque paterna quadam clementia & hilari-
tate oculis, quorum non paucis prae interioris
copia dulcedinis lacrymae cadebant. Vbi haec vene-
ratio finita paucis Lainius fatur, creationem
quidem pacate riteque confectam esse; eam ta-
men vti cunctam Societatem eius Sanctitatis pe-
dibus ac Sedi Apostolicae humiliter submittere.
Pro favore ac beneficiis sibi totique Societati
concessis non posse gratiarum satis agere: id cer-
tum haberet, pro felici statu eius Sanctitatis pre-
ces ab se assidue porrigi; & hoc deus, hanc esse
coronam Societatis, quod talem haberet Ponti-
ficem, in eiusque patrocinio ita esset. Rogare inte-
rim, vt cum eius benedictione, dum coacti ad-
fuerint Patres, liceret ceteris habere, & quae ad So-
cietatem stabilendam perficiendamque perti-
nerent, communiter pertractare. Volumus, in-
quit, concedimus, indulgemus vobis vt tractare
libere & statuere possitis, quae necessaria vide-
buntur ad stabilendam & augendam vestram
Societatem. Siquid autem incidit, in quo con-
silio putetis nostrum vtendum, adite, accurre cum
fiducia tanquam filij ad patrem. Nam quamuis
magnis, penaeque infinitis occupationibus deti-
neamur, quae nos profecto exerceant, & vnam
pro Dei obsequio & gloria, volumus tamen sem-
per vobis aditum patere. Habetis hic hos Reue-
rendissimos Cardinales duos Traneensem atque
Alexandrinum, quibus res vestras curae esse sentie-
tis; & quibus cum conferre omnia poteritis, vt nos
deinde vestro nomine alloquantur. Habetis &
Cardinalem Neapolitanum nepotem nostrum,
qui iuuandis vobis operam dabit, sicut illi de-
monstrauimus. Tandem saepius benedicans, &
interdum brachia super pectus veluti amplexu-
rus componens dimittit. Haec omnia quo ardore,
quo sensu animi, quam grauiter ac disertè gesta à
Pontifice sunt, difficile dictu est: nec facile exe-
quar quantum laetitiae paterna haec eius indulgentia
& oratio Patribus Societatis attulerit, quantum
animi addiderit ad subeundos labores, inua-
denda pericula, perpetiendas pro re Christiana
calamitates. Videbantur sibi Dei vocem ex eius
Vicarij & interpretis ore audisse. Et quoniam si-
quid aduersi eveniret, paratum sibi in eius tutela
periculum videbatur, ad alacrius quiduis pro reli-
gione adendum excitabantur. Nam profecto ita res
habet; tamen si Deo nitendum praecipue est, tamen
vbi voluntas Principum obsecundat, tum promptius
attendantur ardua, tum verò plus longè profici-
tur. Ergo alacres ac velut instauratis viribus Pa-

troris summi clementia Patres, ordinare illico
statum Societatis exorsit, ante omnia è Consti-
tutionum praescripto, qui Praepositum iuuent Assi-
stentes atque Admonitores legunt. Admonito-
rem voluit Ignatius esse virum prudentem ac
pium, qui Praepositum, si quid in eo inanis ad ob-
sequium & gloriam Dei requirit, vel sentire triple,
vel Assistentes iudicarent, huc priuato in officio
suo, siue in publici functione muneris, re cum
Deo in precibus pertractata, libertate modesta,
fidelique humilitate admoneret. Sanctissimis quip-
pe etiam viris caeci interdum naui adherent,
quos alienis necesse est oculis videant: quoque
altiore quisque in gradu locatur, hoc magis fide-
li admonitore indiget, quia rarus aliqui ad hos
censor accedit, vulgo quidem, quod vitia sua
pauci libenter audiunt: eoque verè dictum est,
nullius rei maioribus Potestatibus, quam vera
dicentium inopiam esse in Religiosis verò fami-
liis, quod inferiores (si suas bene agunt partes)
intenti sibi Moderatorum facta verent, quam re-
uocare ad trutinam malunt. Assistentium verò
munus est assidue Praeposito adesse, consilio il-
lum, labore, diligentia subleuare: videre quae
eius necessaria corpori & rebus externis: per Ad-
monitorem si quid in priuato eius publico ue of-
ficio desideret, indicare. His denique veluti fide-
libus excubitoribus Societas demandat suas par-
tes sacramento adactis, si quid villo vnquam tem-
pore Praepositus (quod spes est fore nunquam) quo
sit loco mouendus committat, Societatem ipsam
admonituros, Magna enim illa, & sanè diuinitus
collustrata mente Ignatius, cum intelligeret
nunquam tempus eiusmodi fore, quo non boni
aliquot viri idoneique ad religiosum tenendum
clauum in familia essent, quorum si quis cum
potestate summa praesent, vniuersa ferè rectè
procederent; ab vno suspendit omnia. Tum eam
comitiorum descriptis formis, vt propemodum
fieri non possit, quin magistratus ad idoneum
deferatur: deinde eos illi adiutores & custodes ap-
posuit, vt magno cum boni publici damno ne-
quaquam diu possit errare. Creatum Assisten-
tes non omnino ex formula, quam postea quar-
tus generalis conuentus edidit, sed ad plura suf-
fragia ex nationibus iis, quarum copia fuit, Hiero-
nymus Natalis, Ludouicus Contaluis, Ioan-
nes Polancus, Christophorus Madridius, nec
dum solennia vota professus. His deinde cun-
ctam Societatem in partes quatuor distributam
tuendam curandamque Lainius demandauit.
Madridio Italia cum Sicilia: Natali Germania
vtraque superior & inferior, itemque Gallia:
Consaluo Lusitania, Brasilia, Aethiopia, India:
Polanco Castella, Aragonia, Betica commissa
est. Idemque Polancus à Lainio Secretarius, à ce-
teris Patribus Admonitor lectus est: qui super
tot graui munera diu Procuratoris quoque Ge-
neralis locum expleuit. Haec ab iis tantum gesta,
qui Praepositum declarant. Ad ceterarum con-
sultationes rerum aduocati cum iure suffragij
prouinciarum quoque Procuratores Emmanuel
Godinius Lusitaniae, Georgius Serranus Indiae,
Antonius Cordelius Aragoniae, Iacobus Gulpia-
nus Italiae, Iacobus Auellaneda Beticae. Quae
praecipue in iis conuentibus acta, edita typis ex-
tant.

44
Admonitor
in Societate
quis sit.

45
Assistentia
munus.

46
Perpetua
disciplina
quantum
consulerit
B. Ignatius.

47
Polanci oc-
cupationes.

Procurato-
res prouin-
ciarum quin-
que.

48
Decretum post
eventum
Generalem.

tant. Inter alia Vicarij auctoritatem non ad cogendum modò conuentum, sed ad Societatem quoque administrandam spectare declarauerunt. Apud eum Assistentes, qui Præposito adfuerint, manere eisdem, & suffragij ius in comitijs habere. Prouincialium ceterorumque magistratum Præpositi morte haud tolli potestatem; atque eos, ne à nouo quidem Præposito ante congregationis finem, inconsulta ea moueri loco posse. Commissariorum verò munus nequaquam ordinariū esse debere, sed prout Generali Præposito visum ē re fuerit; perque eius excessum eam quoque potestatem finiri: neque eos gesti iure muneris suffragium in comitijs habituros; nisi fortè in conuentu prouinciali eius, in qua versabuntur, prouincia, ad quem ipsi conuentum vocandi erunt, inter mittendos ad comitia lecti fuerint. Visum est per legitimum quoque scribam ac testes ritè declarandum, quod B. Ignatius decretat, posteaque Pius Quintus edito diplomate cōprobauit, penes Generalem Præpositum ius esse quosuis ineundi contractus (modò ne domus Collegiæ iam constituta alienentur aut soluantur) atque potestatem ab eo huiusmodi omnem ita permanere in eos de Societate quos nominarit, vt neque ad contractus, neque ad Procuratorum lectionem totius cuiusquam familia, cogi haberet conuentum necesse sit. Illud maxime laboratum suprema vt Constitutionibus manus imponeretur. Ante omnia eas summopere venerati Patres firmas ratasque habendas esse sanxerunt, prout Ignatij autographo editæ essent; ex quo exscriptū diligenter exemplum, perque delectos accuratè recognitorum collarumque omnium nomine subscripsit Polancus, & obsignauit. Nec verò solum in vniuersum, sed ne singillatim quidem agi placuit, & in controuersiam vocati, quæ ad instituti substantiam pertinerent: de cæteris verò agi posse, verum sine experimento, vel ratione clarissima nihil mutari fas esse. Atque adeo cum post decretum frequentis congregationis cuius semel intercedendi, hoc est, liberè contradicendi ius detur; in abrogatione tamen veteris constitutionis, vel nouæ institutione fas esse inderunt bis intercedi. Adeo primorum tenacem morum voluerunt esse posteritatem. Super hæc quidquid declaratione aut expolitione, siue in sententia, siue in verbis egere videretur, animaduersum summa cura tractatumque est sic, vt quidquid vel minutissimo in apice immutaretur, fideliter referrent in acta. Ad extremum earum Latina versio à Polanco elaborata per designatos recognita, cumque exemplari collata Hispano, tandem comprobata est: sancitumque vt nulla præterea nisi de totius Societatis auctoritate verbo fieret, eaque primo quoque tempore chalcographicis mandaretur typis; quod continuò in Collegio Romano fieri est cœptum. Præfixa est brevis præfatio, quam (quia deinde, ne quid Constitutionibus adderetur, quod non edidisset Ignatius, sublata est, neque cognitu videtur indigna) his

50
Latina Cō
stitutionū
versio edita
à Polanco
probat.

51
Epistola
Constitu
tionibus
præfixa.

visum est monumentis illigare: Homines munda crucifixos, & quibus mundus ipse sit crucifixus, vitæ nostræ ratio nos esse postulat: homines, inquam, nouos, qui suis se affectibus exuerint, vt

Christum induerent; sibi mortuos, vt iustitia viderent. Qui, vt diuus Paulus ait, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs, in castitate, in scientia, in largitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in caritate non ficta, in verbo veritatis se Dei ministros exhibeant: & per arma iustitiæ, à dextris & à sinistris, per gloriam, & ignobilitatē; per infamiam, & bonam famam; per prospera denique & aduersa magnis itineribus ad cælestem patriam & ipsi contendant, & alios etiam quacunque possunt ope studioque compellant: maximam Dei gloriam semper intuentes. Hæc est summa, licet opus nostrarum Constitutionum.

Incommodus itineri æstus non incommodum ad plura componenda præbebat orium: tamen Ioannes Pelletarius, cum Collegij res Ferrariensis per eius absentiam haud mediocriter laborarent, tertio Nonas Augusti discessit; & post paulò Petrus Canisius. Quippe cum conuentus in Polonia, quem maxime ad religionis res spectare fama erat, appareret; eamque ob rem Pontifex Maximus Nuncium Satriani Episcopum Camillum Mentuatum ad Poloniæ Regem mitteret, duos ei de Societate Theologos, & Canisium nominatim adiunxit. Profectus est igitur vni cum Theodorico Gerardi Amsterodamensi florentis æui sacerdote, nuperque in Romano Collegio Theologici Doctoris rude donato. Is lectionis cæcis Collegij iuuentutis haud dubiè princeps habebatur. Nemo in pari expectatione erat: nemo cunctis, siue diuinis, siue humanis vsque eò instructus atque perfectus donis. Cumque ornata cetera singularis cumularet pietas, ac modestia decoraret, vnus deliciae omnium & amor erat.

Decretat Beatus Pater, vt qui solennia quatuor vota nunciarent, simplicia quadam iis adicerent, & formulam condiderat. De ea formula cum relatum esset ad conuentum, non modò probata est, sed etiam dicto die, qui sancto Bartholomæo sacer fuit, omnes ex eadem (non enim omnes antè, nec eodè conceperant modo) iis se votis obligauerunt. Euangelicæ paupertatis integritas ea religione præcipue communiter, & aditus ambitioni omnes vndique obstruuntur. Quippe nulla æquè vitia Religiosos cœtus vel penitus, vel maximam partem corrumpit, quam ambitio & auaritia, per quas ceterarum pestium turba omnis nullo negotio inuadit: & iis exclusis faciliè alia ab toto corpore arcentur. Itaque sunt ea vota ad æternitatem disciplinæ, & Ordinis firmissima munimenta. Ac, si cui cognoscere curæ est, formula ipsa ad verbum est talis: Ego N. Professus Societatis Iesu promitto Deo omnipotenti, coram eius virgine matre, & tota curia cælesti, & coram R. P. Præposito Generali, vel coram N. locum Generalis Præpositi tenere, nunquam me acturum quacunque ratione, vel consensum, vt quæ ordinata sunt circa paupertatem in Constitutionibus Societatis, immutentur, nisi quando ex causa iusta rerum exigentium videretur paupertas restringenda magis.

Præterea promitto nunquam me acturum, vel preterensurum, ne indirectè quidem, vt in aliquam prælationem, vel dignitatem in Societate eligar, vel promouear.

Tum si quem sciam id curare vel prætere, promitto

Canisius
Theodoricus
Amsterodamensis
in Polonia
mittitur.

St
Simplicia
vota
Professorum
ad ista
solenniter.

promitto illum, remque totam me manifestaturum Societati vel Praeposito eius.

Promitto praeterea nunquam me curaturum praesentum extra Societatem praelationem aliquam, vel dignitatem: nec consensum in mei electionem, quantum in me fuerit, nisi coactum obedientia eius, qui mihi praecipere potest sub poena peccati.

Insuper promitto, si quando acciderit, ut hac ratione in Praefidem alicuius Ecclesiae promouear, pro cura, quam de anima mea salute, ac recta muneris mihi impositi administratione gerere debeo; me eo loco ac numero habiturum Praepositum Societatis Generalem, ut nunquam consilium audire detrectem, quod vel ipse petat, vel quivis alius de Societate, quem ad id ipse sibi substituerit, dare mihi dignabitur. Consilium vero huiusmodi ita me paritum semper esse promitto, si ea meliora esse, quam quae mihi in mentem venerint, iudicabo: omnia intelligendo iuxta Societatis Iesu Constitutiones & declarationes. In tali loco, tali die, mense & anno, &c.

Exspectabant multa, ut grauius aliquid in superiorem anniturbarum concitatores statueretur. Et quid Pontius Aluio cum venisset, petissetque copiam in conuentu dicendi, ut satisfaceret, ita remisse frigideque egerat, ut reliquias non crederetur. Dato negotio Salmeroni atque Paschasio curandi hominis, nihil proficiebant. Quia re animaduerta Natalis acutus agendum rarus vehementer vrget obiurgatque, ac tandem, Deo iuvante, permouit. Rursus itaque a Patribus potestatem dicendi facta, eo sensu animi, eaque submissione peccatum professus, satisfactionem offerens verba fecit, ut dignus plane venia visus sit. Nulla praeterea de tota illa tempestate mentio. Quin & Viola, qui ad extremum sulum, excusans ad se litteras, quibus vocabatur, minime perlatas, Romam venerat, ad consultationes confestim receptus suo loco suffragium dedit.

Pulcherime omnia procedebant, & iam finem plerique meditabantur, cum Cardinalis Tranensis nunciat duobus in capitibus instituti Societatis aliquid adhuc dubij Paulo Pontifici residere. Primum, num expediret, veluti ceterae solent Religiosae familiae, Societatem ad Horas canonicas uti choro. Deinde, num consultius foret Generalis Praepositi munus non perpetuum, sed in triennium esse. His super capitibus amplius ut deliberent, placere Pontifici, ad seque referant quod censuerint. Non timor solum Patres, qui iam se tebantur in portu, sed ingens simul admiratio cepit, qui venisset in mentem Beatissimo Patri res adeo in Societatis ratione fixas & claras; quas & Paulus & Iulius Tertius summi sacrorum Antistites aperte confectis diplomatibus, nec non tacite Cardinales illi, qui priore anno cuncta expenderat, cum te nulla damnata Constitutiones reddiderat; ac modò ipsemet Paulus una cum declarato recen: Praeposito tam promptè ac liberaliter ratas habuisset comprobassetque, vocati in controuersiam velle, ac retractari. Obedienter tamen ac diligenter post multas ad

Deum suas preces, semel atque iterum decimo Kalendas Septembris, posteroque die de his rebus disputatum. Nemine omnino discrepante

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

suffragiis omnibus decretum est, nihil mutandum videri. Lainio demandatum, qua respondendum Pontifici ratione esset. Praecipue tamen de Generalis perpetuitate ut significaretur totius Societatis iudicium, conscripta haec epistola, & omnes, praeterquam ipse Praepositus, quem minus decebat, sua ei nomina subscribere: Beatissime Pater, cum Reuerendissimus Cardinalis Pacecus electioni nostri Praepositi iussu vestrae Sanctitatis interfuit, antequam ca fieret, vestra Beatitudinis mentem de qualitate personae, quam eligere deberemus, & animi propensione, ut electus perpetuus esset, potius quam ad certum ac definitum tempus, nobis significauit: quanquam vestra Sanctitas pro sua benignitate id nostrae congregationi integrum relinquebat. Nos omnes latissimis animis significationem hanc voluntatis vestrae Beatitudinis tanquam à Deo profectam accepimus, qui ut & nos etiam idem sentiremus & optaremus faciebat. Postea ubi vestra Sanctitas ad pedum oscula nos admittere & tanta caritate ad diuinum obsequium excitare & inflammare dignata est, praeter cetera, eaque singularia, quae nobis in Domino liberalissime est elargita, electionem Praepositi, quem perpetuum elegeramus, libentissime confirmauit. Qua de re quantas possumus diuinae clementiae, & vestrae Beatitudini gratias agimus. Ceterum his diebus Reuerendissimus Cardinalis Tranensis nobis significauit vestram Sanctitatem etiam nunc de perpetuitate Praepositi aliquid dubij habere: proinde ut ea de re cogitarem edixit. Quod & fecimus praemissis ad Deum orationibus: & cum in congregatione semel atque iterum id esset propositum, omnes summo consensu nemine discrepante iudicauimus multò conuenientius esse nostrae Societati, ut noster Praepositus quamdiu viveret, non mutetur. Quamuis tamen hac ita sint, obedientiae filij sumus, & quidem paratissimi ad ea omnia praestanda, quae vestra Sanctitas imperabit. Quia vero fieri potest, ut de nostro iudicio certior fieri vestra Beatitudo fortasse velit, illud hic infra subscripsimus, humiliter quaecunque id est, iudicio vestrae Beatitudinis subicientes. Tertio Kalendas Septembris, salutis anno millesimo quingentesimo quinquagesimo octauo.

Rebus ita comparatis una cum Salmerone Lainio ad Pontificem, quo conuenerat die, commissam sibi familiam, & beneficia Pontificum, quantum pietas ac modestia paterebantur, tueri paratus adit, eamque epistolam deferit. Sed quae causa bonum Pontificem immutasset, non liquet, nisi quòd vehementia ingenia, ut quidque animi noua specie impulit, auidè arripiunt, & ad virtutem collata eo procliuus nunc in hanc partem, nunc in diuersam toto feruntur pondere, quod utrobique conscientia rectae mentis constet. De mente quidem optima Pauli nemini unquam dubitare fas fuit. Ceterum ita immutatus erat, ut prorsus alter ab eo, quem se paulò ante praebuerat, videretur. Simul primum in conspectum Patres venire, graui cum supercilio tristis ac minax cum quadam submurmurasset, venisse sibi in mentem ait melius fore, si Praepositus non perpetuus, nec verò solum in singulos aut binos annos, sed in triennium foret. Id Benedictinis

E

Monachis

57
Patrum
epistola
ad Pontificem
de
Generalis
perpetuitate

58
Pauli Pontificis
animus
erga
Societatem
immutatus

66
Nihil videtur mutatum

Monachis sanctæ Iustine, & Hispaniensibus bene cessisse: posse tamen in triennium alterum refici. Sed pertinere ad Apostolicam Sedem exacto triennio, vel confirmare veterem, vel nouum præficere. Tum longè commotior ac vocalior orationem ad chorum vertit: cõmunes appellans, quod eum detrectassent: in eaque re pro hereticis facerent: verèque se, ne quæ olim hinc pestis prodiret. Deliberatum sibi non amplius deformitatem huiusmodi tolerare: malumque illis, nisi parerent. Breui inde digressus ad increpandum, quod in Societatem ex natione quauis tam multam iuuentutem reciperet, redit ad chorum. Denunciat velle eum omnino haberi, cum modo tamen, ita vt Præpositus, & similiter occupati exciperentur: nec ad cantum adigi velle, sed satis habiturum, si quemadmodum sui Clerici pronuntiarent. Ac ne fortè studiorum occupationes excusarentur, occurrit excreans studium, per quod officium diuinum omitteretur. Se quidè quauis occupationibus tam multis obrueretur, nunquam tamen id prætermittere, in quo comitem Neapolitanum Cardinalem haberet. Hic præfens huic toti actioni interfuit. Vbi Pontifex siluit, submisit postulata dicendi venia impetrataque Lainius, Patrum epistolam nequaquã reddendam ratus, Quod, inquit, ad Generalatum pertinet, Beatissime Pater, eum equidem nullo modo venatus sum, nec optavi: & quantum ad me propriè spectat, non modò vt triennio finiat, nihil repugno; sed etiam in beneficio positurus, si hoc ipso die vestra Sanctitas eo me munere liberet, ad quod gerendum nec facultatem in me, nec voluntatem agnosco. Ceterum vestra Beatitudo norit creationem ita à Patribus institutam, vt Præpositum à se perpetuum creari intenderent ex mente Sanctitatis vestræ. Cardinalis enim Pacieus nobis duo denunciauit, primum Sanctitati vestræ placere, vt Præpositus Romæ sedem haberet: deinde eandem inclinare, vt perpetuus idem esset; quam etiam in partem consensu Patres inclinauerunt. Atque creatione in hunc modum peracta Sanctitatem vestram adiuius, quæ eam probauit confirmauitque. Verum iam nihil moræ erit: parebo, vt dixi, perlibenter. Vbi interfatus Pontifex, Nolo, inquit, munus deponas: nam declinatio ea & fuga laboris esset: quin etiam post triennium prorogari licebit. Tum Lainius, Quod verò ad chorum spectat, Sanctitas vestra meminerit, hoc primum die suam nobis voluntatem declarasse: & vnde præceptum absit, ibi contumaciam esse non posse. Quam verò non pro hereticis nos, sed contra eos faciamus, satis facta loquuntur nostra: tum quia, tamen extra chorum, tamen diuinum officium exequimur, & nulla causa prætermittimus: tum quia etiam in choro vespertinam psalmodiam peragimus: tum demum, quia contraria in omnino docemus & predicamus. Quia de causa odio nos habent & insectantur, vt Papistas. Eoq; Sanctitas vestra nos complecti deberet, & paterna nobis explicare viscera, & meliorem habere spem Deum nobis proprium fore. Porro in aggregandis ad Societatem cura & vigilantia adhibetur, multoque maxima in adiuuendis ad professionem. Testimonio esse potest, quod editum ab

Sanctitate vestra contra carnaliorum deserto- res diploma in nullum omnino ex nostra Societate incidit. Hæc Lainius, & aliam aptè subiecit, vt mitigatus Pontifex animum faceret etiam ad quadam petenda: quæ cum dedisset, etiam precatorias coronas bono numero Indulgentiis donauit, & cereos agnos præbuit distribuendos Patribus in prouincias abituris; & ad vltimum Neapolitano Cardinali negotium dedit, vt quæ de Generalatu choroque egerat ad conuentum Patrum referret ipsius nomine, cõsulens Lainio, ne id negotij ipse assumeret. Sexto Idus Septembris Cardinalis adfuit, denunciaturque Patribus in conuentu, iubere Sanctissimum Dominum Præpositi potestatem haud vltra tres annos esse: & sacerdotalem psalmodiam in choro institui: sic tamen, vt post triennium eundem refici Præpositum liceret: & chorus quemadmodum, & quatenus habendus esset, integrum Generali permitteretur. Iubere Pontificem hæc duo capita Constitutionibus addi. Paucis ad hæc nomine omnium Lainius, Societatem obedire iurauit. Editum dein ad calcem Constitutionum impressum. Animaduersa est hoc maxime tempore modestia robusta Lainij, quantumque Vicario Christi Domini obseruantia & venerationis deferret. Tamen etiam ea præscribebantur, quibus disciplina Societatis magnam partem euerteretur, inauditisque Patribus pro imperio & potestate præscribebantur; nunquam tamè vox maiestate illa sancta Pontificis Summi minus digna ex ore Lainij exiecit. Quin etiam cum in priuata consuetudine paulò quidam commotius conquereretur, Lainius ex instituto laudare Pontificem aggressus, & enumerare quàm multa, quantique momenti ad Ecclesiæ restituendos mores sanctissimè institueret, eo id sensu animi fecit, vt pudore querulus ille in præfens suffunderetur, ac ceterorum nemo postea auderet, vel coram, vel absente Præposito, verbum super eare inconsideratius fundere. Atque ita profusus decet. Si iuste dissentis, resque ad te pertinet, cõsulto precibus Deo acriter quidem ac strenuè pro Dei maiore gloria, vt superiorem potestatem edoceas vigila, stude, conmittere: si quæ nihil obtineas, tum fretus vidente omnia & regente Numine, in eius prouidentia acquiesce: salua tamen semper veracundia sit: salua Religiosa submissio. Parce ori. Silentium ac spes, vt Iaias iubet, sit fortitudo tua. Quæ cum Præsidum sint partes, multò intolerabilius sit, si inferiores, ad quos nihil præterquam simplex obsequium spectat, petulantè linguas audeant in Sanctos Domini soluere, quorum & iudicandis factis debuerant abstinere. Quod ad Præpositorum triennium pertinebat, tamen grauis plaga censebatur; tamen in præfens haud multum creabat curæ, quod multæ possent ante elapsum triennium conuersiones rerum euenire. Chorus qua institutus ratione esset, continuo ceptum est agitari. Nam quanquam cõsociatio vocum ad laudes diuinas, & catus plena religionis occupatio est, & sanctissimè ab ceteribus Religiosis assumitur, tamen ea res tam grauis ac tanta est, vt rectè & ordine administrari non possit, nisi is, qui primò totam disciplinæ formam, & quasi æconomiam mente comprehendit & ordinat,

59
Oratio
qua Pon-
tificis in-
crepacio-
ni satisfa-
cit Lai-
nius.

60
Pater
Lainius.

61
Iubet iam
Generalis
triennium
esse, & cu-
ram Lainij.

62
Modestia
Lainij.

63
Quanta
veneratione
debetur
Præposito,
maximè
Pontifici
Summo.

res ita dispenseret ac moderetur, vt in omnibus chororum respiciat; eiusque ferme vbique præcipuam rationem habeat. Itaque in Societate, vt aliò tota versaret, & ad procuracionem animarum facta, suisque partibus perfecta & absoluta est nullo respectu chori; quem quamquam de cætero amabat, studio tamè maioris diuinæ gloriæ compensandum aliis muneribus Beatus Fundator putauit, difficultates se vndique inexpugnabiles offerebant. In Collegiis statim apparuit choro locum non esse. In his enim aliis docendi, aliis discendi cura distractis, nullus fiebat reliquus, qui cåraret. Decretum igitur vt in Collegiis Dominicis festisque aliis diebus Missa tantum, precesque Vespertinæ canerentur: chorus autem ad omnes Horas in Professoriū domibus haberetur. Ex tantum duæ cuncta in Societate tum erant, Romana & Olisiponenfis. Sed in his etiam, quo rem propius ventum erat, difficilia plura inueniebantur. In primis cum omne diurnum nocturnumque spatium in suas partes distributum certis esset actionibus occupatum, tota vitæ quotidiana ratio ac disciplina perturbanda erat, cunctaque suo loco mouenda: non pauca satis vtiliter instituta posthabenda, vt choro spatium, quod non modicum occupat, quæreretur. Hoc verò & mutatione vitæ graue, & rerum cœptarum iactura noxiū erat. Deinde, cum chorus certa fixaque requirit tempora, pro instituto Societatis certas horas, quibus ad canendum adessent, præstitueri non licebat. His ad confessiones ægrotorum, illis ad iuandos moribundos digressis: quibusdam ad custodias, vel ad nosocomia, nonnullis ad oppida pagosque erudiendæ inopi turbæ dimissis: aliis in prouincias longinquas, quò Pontifex iubeat, vel Christiana res poscat, legatis, quis resideret in choro? Quid facis diebus, quid pridie fieret? cum iis diebus confessarij, quamuis à prima luce sellam insiderent, haudquaquam sufficerent. Ac rem altius inspicientes ille commouebat metus, ne hac vna re in speciem salutari institutum Societatis, & Religiosæ integritas disciplinæ, & vitæ communis æqualitas olim funditus interiret. Videbant enim in cæteris quoque Religiosis Ordinibus, quoniam pauci quidā necessariò eximendi ab frequentandi chori sunt onere, aliis eandem immunitatem sine causa pærentibus non pauca turbari. Quid igitur fieret in Societate, in qua causa curabesset, nulli posset vnquam deesse? Nihil æquè noxiū institutis ac legibus, quàm tales esse, quæ eludantur impunè. Nihil adeò exitiale cœnobitiis, quàm æqualitatem non feruari, & onera assumi, quæ nequeant bene diuq; perferri. His, quia siue ante, siue post meridiem concionantur, licebit ab choro abesse illi volent idem sibi licere, quòd superiori nocte ad moribundum excubant. Eni qui, quòd laboriosissimum diem egerit audiendis confessionibus, vel pueris rusticisque erudiendis, necessariam sibi dicat quietem noctis. Et quia non raro veræ causæ erunt, aditus non veris aperietur. Non deerūt, qui aucupentur negotia & munera, quibus gerendis idonei non sunt, vt sint immunes à choro. At vbi in communi vita exceptiones vulgantur, & singulare quidquam irrepit, communitas illi-

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

cò perit. querimoniar, dissidia, male artes inuadunt. Quid? quòd ad querendarum labores animarum nò paucos ipse segiores effecturus haud dubiè chorus esset? Vidisse Ignatium, cum ærumnosam hanc militiam institueret, quæ aut remoueri, aut auocare aliò possent, longè omnia remouenda. Idcirco cum, si vellent suo indulgere sensui, chorū esset instituturus, abstinuisset, non modò vt remoueret impedimenta, sed vt omnes intelligerent, nisi hanc professi militiam in animarum tutelam incumbere, frustra esse: eaque se cogitatione ipsi acuerent ac stimulerent. Iam verò introducto choro, satis eo præstitum ab se multos existimatos. Ita refrixura animorum studia: ita paulatim operosam hanc vitam ad quietam & vmbralem, neutra satis parte bene gesta, lapsam cum maximo & priuata virtutis, & boni publici detrimento. Hæc omnia multoque his plura sollicitudinem Patribus grauem iniciebant. Vrgebat tamen summi imperium Principis: nec repugnare, nec saltem exonerare in eius auribus licebat curas. Qui præter hæc postea etiam significat nescio quid superesse molendum; quanquam nihil vltra mouit. Cæterum aliquid consolationis Cardinalis Iacobus Puteus attulit. Erat is ad cæteram auctoritatem ex dignitate amplissima, eximiaque virtute collectum, Pontificij Ciuiliq; Iuris prudentia clarus in paucis: qui vbi cognouit hoc in edicto nullam diplomatum, quibus instituta Societatis superiores Pontifices comprobauerant, factam esse mentionem; pro certo confirmauit, quoniam Tertij Pauli Iulijq; Tertij acta sublata non essent, Pauli Quarti decretum vim dumtaxat mandati simplicis obtinere; nec diutius, quàm quamdiu mandans viueret, valiturum.

Hoc rerum in statu congregatio soluta est 14. Idus Septembris. Agitatum erat, num prouinciarum modus finiendus esset, vt nullæ conderentur in posterum cum suffragij iure ad Præpositum declarandum; ac decretum, vt potestas condendi nouas prouincias penes Generalem esset, quasq; condidisset, ex suffragio quàm quæ iure optimo potirentur. Ergo Lainius ante omnia ordinandis prouinciis animum adiecit. In Italia pro vna, quæ ad id loci fuerat, designata tres, Neapolis, Logobardia & Herruria. Neapolitanæ Præfectus Salmeron: reliquæ duæ in præfens Generali reseruata. Superior Germania prorogata Canisio: inferiori Præpositus Euerardus Mercurianus, qui ad Tornacensis Collegij, quod ciuitas votis omnibus expetebat, excitandas reliquias, duobus secum in subsidium adductis, profectus est. Duos quoque remissus in Galliam Paschasius duxit Violam & Pontium, misso huius in locum, quod spem ingressi Collegij Aflinates flagitabant, Stephano Baroëlio sacerdote impigro ac pio. Domenecco Sicilia, Turriano Lusitania, Bistamancio Batrica prorogata. Data Araozio optione Aragoniæ, seu Castella, in Castella permansit, & Aragoniæ administrationem Barma suscepit, Francisco Strada, quò concionibus totus vacaret, ea cura exempto. Designati simul adhibito Aflitentium consilio, qui Professores, quique formati Coadiutores creandi. Designatus nemo, qui non è Constitutionum norma vsquequaque idoneus

B 2

64
Quæ diffi-
cultates ha-
beret chorus
in Societate.

65
Cardinalis
Puteus cen-
set decretū
Pontificis de
habendo choro
habere vim
solum man-
dati simpli-
cis.

66
Nova pro-
uincia à
Lainio in-
stituta, vo-
tibus ordi-
nata.

idoneus censeretur. Tum deducendis per Italiam, supplendisque Collegiis cura impensa. Ut posset idonea & prudens distributio fieri, iussi Rectores suorum quisque numerum, aetatem, facultates ingenij doctrinaeque perscribere: & quanquam multi se Societati adiunxerant, plerique tamen spei potius bonae, quam praesentis auxiliierant. Inter ceteros Ludovicus Massellus & Vincentius Brunus accesserant. Hic medicus, & ab adolescentia prima vitae seuerioris cupidus, quam voto quoque in Franciscanorum Observantium Ordine, quem vnum eo tempore noverat, se obstrinxerat securus: sed cognita dein Societate, pro ingenij & modice suae valetudinis ratione interpretans in ea gratius diuinę maiestati feruiturum, ad eam se priore voto ritę solutus recepit. Ludovicus vero Massellus hand suo fi-

67
Vincentius
Brunus in
Societatem
admissus,

68
Ludovicus
Massellus

dens iudicio ac sensui, virum bonum doctumque Benedictinis Tironum Magistrum de incunda Societate, ad quam animo in ciuitate, cōsuluit. Laurentij, parui tum fratris, qui deinde in Societatem Ludovicum secutus est, praecipue tenebat cura. Benedictinus Magister ad Ioannem Mariolum Neapoli fama sanctitatis celebrem e primis Theatinę familiae viris mittit. Ioannes audita oratione, post aliquantum silentij alto cum gemitu verba illa Christi Domini profert, *Si scires donum Dei, & quis est qui loquitur tecum.* Tum iterum silens cum quasi admirans aeternae illius maiestatis benignitatem, qua hominum corda tacitis alloquitur motibus, ad seque trahit, aliquandiu hæsisset, Abito, inquit, fili, ipsos consule Societatis Patres: rectius me illi norunt quid optimum factu sit, quod suadent, exequere. Tercio Kalendas Maij in Collegium Neapolitanum admissus est. His igitur aliisque Societas aucta, instructior in futurum, quam in praesens erat. Atque interim egregios operarios amiserat.

Ioan. 4.

69
P. Andreas
Galuanellus
eximius
operarius
moritur:

Andreas Galuanellus ceciderat Collegij Perusini lumen ac robur, qui verbis de Deo facientibus, & consentientibus expiandis cunctam ciuitatem rapiebat. Aduocabatur singulis propē diebus ad Sodalitates: bisque ac ter in die non raro dicebat. Omnibus omni tempore operam promptam habebat, eam virtutis nactus opinionem, ut in viis tanquam Sanctum omnes veneraretur. Simul vero decubuit, ingens assidue multitudo accutit medicamenta sollicitę conquirens; & ubi non proderant, insolabiliter plorans. Prędie Nonas Martias tandem pleuritidis extinxit. At Mutinensē Collegium Philippo Fabro Rectore subducto penitus propē corruerat. Sæpientibus Mutinæ morbis Philippus veluti sui oblitus adiuuandos ciues curam laboreque conuertit. Adhortabantur amici (quod contagij suspicio erat) ut ab ægrotum consuetudine abstineret. Sed ego (inquit dum Lainiorem nūciat) non video qui fieri possit, siue cum pace cōscientiæ meæ, qui tam grauem necessitatem intueor, siue abique eorum offensione, qui die ac nocte summis obtestationibus ad ægrotū confessiones cateruatim vocant, si pusillum hoc auxilij, quod maiestas in nobis diuina reposita, negem. Equidem certus sum, si Deo cordi fuerit valetudinem nobis ad suum obsequium conferuare, conferuaturum; sin potius suum calicem nobis portigat,

70
P. Philippus
Faber
ex caritate
morbo con-
cepto,

id veluti sapientissimum medicum, quod animarum nostrarum saluti magis expediat, factum esse. Satisque noui nil esse magnum paululum quid perperit, atque adeo vitam eius causa, a quo milles accepimus, semel tradere. His cogitationibus ad labores mortemque paratus contagione afficitur, & iv. Kalendas Martias moritur. Magnus amator crucis, suique contemptor. Quod in sacello Societatis locus non erat, in presbyterorum sepulcro templi maximi, funis omni Clero perhonorifice, & cuncta ciuitate cum suspitiis & prædicatione mira demortui proficiente, est conditus. Belgia erat e diececli Leodiensi, octauum Societatis, quartum circiter supragigesimum ætatis agebat annum. Italus erat Galuanellus ex oppido Codignola diæceseos Faentinæ, ætate vitę & humanę vitę & religiose prouector.

Ergo in horum supplementum Perusiam ac Mutinam subsidium missum. Multi quoque Patrum ad incrementa Collegij. Primum id Italorum Collegium erat, sed ad hanc diem tenuis & obscurum iacuerat. Anno seculi euntis tertio supra quinquagesimum vulgari cōperat tribus in auditorijs institutio puerilis; sed partim quod a frequentia Collegium procul aberat, partim quod Magistrorum minime eminebat facultas, præsertim in ciuitate, quæ in omni genere præstantibus abundabat, solitudo in classibus erat. Cæterum cum priore anno Benedictus Palmius ab Vrbe missus, vtriusque Collegij Patruini Venerique Praesides venisset, eius viri singularis facultia, & pietatis ardor simul publicum bonum, simul rem Societatis mirę prouexit. Aliquoties in Collegij adicula, tum in templo vrbis principe, postremo in sanctæ Lucie longo tempore verba fecit, ordinum omnium eo concursu arque certamine, ut longę plures templi excluderentur angustiis, quam amplitudo recipere. Et paratæ audiendi studio obediendi alacritas. Ergo non solum vulgō correcti mores, sed, cum in vrbe & Academia aduenarum genere omni celebri corruptæ opiniones de religione grassarentur, ac nominatim Oecolampadij diuinorum Sacramentorum hostis se ceta glisceret, ita eos priuatim ac publice sanctorum etiam Patrum codicibus in suggestum delatis redarguit, ut impiorum voluminum magna vis vltro ab hominibus prolata tradita flammis sit; & ad casta dogmata ipsi homines reuocati complures. Quo verò pudicitia consuleretur, nobiles matronæ non modo ab nugis munditiarum, luxuque immodico ad ornandum eum, qui absconditus est cordis homo, traductæ; sed conductæ insuper domo, duabusque de suo numero impositis, ac necessaria vitæ subministrantes emergere iustorum cœno volentibus tutum perfugium compararunt, dum cœnobij septis, vel alia conditione honesta illigarentur. Appendicula hæc maioris operis fuit, Sodalitatis, cui nomen à Pietate factum. Ea Palmij conflata vocibus, deuincta legibus, corroborata curis in hæc usque tempora mirę ciuitati salubris stetit. Quotidie manē Sodales horæ dimidium meditationi, vespere tridentem exacto diei recognoscendo dabant: frequenter ac pie diuina obibat myteria: ad eadem pauperum pietate obunda

71
Petrus
Collegij
mutinensis

Pet. 1.

72
Sodalitas
Pietatis
mutinensis

obeunda ceteros inflammabant. Conueniebant Dominico quoque die ad communes preces, & ad consultandum, qua maximè via occurrèdum inopia calamitosorum esset, quadripartita ciuitate, ac Præsidibus quatuor constitutis, quorum singuli singulas curarent partes. Omnibus præstò erant, & palàm egentibus, & maximè, quorum verecundia aggrauaret difficultates, & morbo afflictis: nec modò pecuniæ solatiis, sed etiam verborum alloquiis adhortantes ad patientiam, ad peccatorum odium & fugam, ad curandos animos Sacramentis. Nec pudebat ipsosmet Sodales pigebari emedicare ostiatum per urbem, vnde miseris subsidio venirent. Quam ad nouam speciem ciuitas in admirationem rapiebatur, nec finem faciebant Deo benedicendi, qui per famulum suum re vera Benedictum eam Patuij notam lucem excitasset. Simul amari colique Societas, nec quidquam vehementius expecti, quam vt præclara ea cepta idoneos in futurum administros nanciscerentur. Ratiq̃ plurimùm ex usu ad id fore, si Collegium ab solitudine intra ciuitatis frequentiam transferretur, domum ædi sanctæ Lucie propinquam, vnde in ædem ipsam pateret aditus, notarunt, datiq̃ ad Lainium litteris insistere, vt veller in ea litterarum aperitum ludum, & in ipsa sanctæ Lucie æde Sacramentorum ministeria exerceri, pollicentes quidquid humanus postularet vñs, vitrò se collaturos. In hanc sententiam nobiles sapienteq̃ viri Gabriel Fagnianus, Scipio Buzacarinus, Paulus Candius & Alexander Genua ad Lainium scripserunt. Fauebant egregiè, tum rerum diuinarum, tum humanarum Præsides Franciscus Pisanus Episcopus, Bernardus Georgius, & Ludouicus Gritus Potestas & Capiraneus (sic vocant vrbane administrationi, rei q̃ militari præfectos) & plerique Academicorum, & ipsi sanctæ Lucie rectores. Ergo cum vñs esset pius ciuium voris obsecundandum, Paulus Candius domum sua impensa conduxit, in ea que tres Magistri docere per autumnum aggregati misso Edmundo Augerio, qui Rhetoris sustineret eum dignitate partes. Inde non modicè & scholarum amplificata dignitas, & discipulorum numerus auctus. Que postea etiam celebritas mansit, cum biennio post domino conductà domum repente, & scilicet quia per incommodum erat domos duas incolere, in pristinam ad sanctæ Magdalene sedem totum Collegium remigrauit. Interim Palmius Venetias accitus apud Incurabiles primò, mox ad sancti Apostoli diuinas vibrare institit faces, nec successu, nec approbatione minori, quam modò Patuij fecerat: ex quibus & frequentia addita Sacramentis, & morum ingens commutatio facta, & multa saluberrimè instituta, & super omnia receptaculum puellis, quarum pudicitia: tum paupertas, tum hominum improbitas insidiat periculosè solet. Quod contubernium hac etiam tempestate viget, & insigne Venetiis est, vt ad centum & quadraginta virgines numerentur, quæ legibus moribusq̃ à Palmio descriptis sub honestarum seminarum cura, lectorumq̃ aliorum, & quatuor è nobilitate viro- rum tutela sanctissimè educantur, donec vel ad matrimonij sancti nexum, vel ad beatiores cum

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

sponso celesti nuptias, vt maluerint, transferrantur.

Noua Collegia ex plurimis, quæ per Italiam perebantur, duo concessa, Nolanis vnum, Foroliuensis alterum. Iam diu Foroliuenses Collegium ex perebanturque Petrus Griffus Episcopus certam pecuniam ad extruendas in vñm illius ædes assignauerat. Eo vita perfuncto, Ioannes Petrus Aleottus successor rem strenuè perficiendam suscepit, instatq̃, vt Socij quamprimum mittantur. Antequam Generalis crearetur, non vñs est mittendos: verum tamen ad studia populi ac Pastoris fouenda, quidq̃ paratum esset inspiciendum, missus est Laureto Raphael Riera cum Iosepho & Hieronymo Corresonis germanis fratribus, & Episcopi sororis filijs: qui quanquam nondum immigrarant in Societatem, recepti tamen in eam erant. Raphael mira de Episcopi benignitate ac sedulitate nunciati: ex edificationem bis diebus singulis ire vñm, iamq̃ recta ad Sociorum duodecim habitationem extructa loco perecelesti & intimo vrbis, vbi templum opportunum, & hortus. Eundem quoad ipse viueret, assignasse dimidium sui cuiusdam sacerdotij, vnde duodenis alendis rerum satis rediret. Supellectilem domesticam sacramq̃ comparasse ex aliqua parte: quod de esset, tum ipsum, tum viros quosdam nobiles addituros. Quarto Nonas Octobris cepit Collegium habitari. Socij ex Collegijs vicinis, Rector Ferraria vocatus Guidus Roilettus. Initio docendi factò, cum qui Venetiis expectabatur indies, infimæ pueros classis instituturus, morbo substitisset, ipsemet Rector in ea classe prima litterarum tradidit rudimenta, non sine ingenti labore domestico idem muneri classiq̃ ac templo satisfaciens. Sed ardor animi, diuinæq̃ opis copia in angustis largior omnia sustinebat. Nouorum aduentu Religiosorum cuncta primò ciuitas, quæ iam diu famam eorum nunc præclaram, nunc dubiam acceperat, & quosdam ex ea spectarat viros, eoq̃ magis in expectationem erecta erat: ad tam multorum conspectum, & certa in sede impigre celi thesaurus per Sacramenta erogantium, concionantium, Christiana dogmata explicantium, ad necessitates quorumuis tota vrbis accurrentium, sui copiam benignissimè quocunque tempore summis & infimis facientium, excitata vehementer & exhilarata est. Deinde sancta æmulatio aliorum etiam Ordinum Religiosos homines impulit, vt idem tentarent. Itaque breui est factum, vt sacra tribunalia diuinæq̃ aræ seruerent: & cum antè perrarò vnus aliquis suggestum ascenderet, iam quatuor aut quinque præcipua templa per dies sanctiores Euangelicis interpretibus personarent.

Nolanum Collegium Maria Sancta Seuerina, vrbis olim Nolanæ Comes (quippe nupta olim fuerat cum Henrico Vrsino, qui vltimus Comitum eam ditionem possedit) pietate non minùs, quam generis claritate nobilis matrona condidit. Vnde suscepit eam mætrem, ex litteris, quas ad Lainium Vicarium sua exaratas maiu superiore anno dederat, non ingratum erit cognoscere. Nolanam, inquit, ciuitatem, apud quam maximam & optimam vitæ meæ partem exegi,

E 3

quamdiu

75

Foroliuensis
Collegiū
instituitur.73
Collegij par-
maxima ad
aditū S. Lu-
cia trans-
fertur.74
Palmius
multa Ve-
netiis opti-
mè gerit.

76

Nolanæ.

77

Epistola
fundatæ
cit Colle-
giū Nola-
ni.

quamdiu in ditione habui, multū antaui, quod
semper erga me obseruantissimam experta sum.
Nunc vero, posteaquam mea esse in potestate
desiit, amo etiam magis. Cum enim nihilo me,
quā antē, obseruet inuicē: & quicunque casus
incidat, nihilo secus quā si domina essem, tra-
det; hæc mihi officia eo sunt gratiora prioribus,
quod illa videri necessaria poterant, hæc planē
sunt voluntaria. Agitanti autem mihi assidue
quemadmodum tantorum meritorum gratiam
queam referre, in mentem venit, si curarem ut
ciuitas libera, sui que iuris esset, ac multarū præ-
terea dominatu urbium potiretur, beneficium
multo leuius fore, quā si ei Collegium ē vestris
Patribus impetrare conaret, daremque operam,
ut Dei famulos adeo communi Domino caros,
ita proximorum salutē addictos, ad eamque cu-
randā solertes ac vigiles intra sua mœnia haberet.
His adiicit urbem esse opulentam, incolis refer-
tam nobilibus, morum facillimorum, multisque
perdoctis. Quoad certa domus compararetur,
media in vrbe celeberrimo loco in promptu esse
viri nobilis ædes (is erat Hieronymus Mastril-
lius, qui deinde filios etiam duos Gregorium &
Carolū, de quibus suus erit dicendi locus, Socie-
tati dedit) quas gratis traderet incolēdas; aut eo-
que hoc initio redditus annuo lucenos se pollice-
ri, præter ea, quæ collatura in dies ciuium pietas
foret. His litteris acceptis Lainius gratias actis,
reque in præpositum, qui erat creandus, reiecta,
Hieronymo Vigne Societatis homini amantissi-
mo, ut qui ei se ipsum deuouerat, & Rectori
Collegij Neapolitani Christophoro Mendoza
mandat negotium eam rem propius cognoscen-
di. Vix inierat dein Lainius magistratum, cum
secundum gratulationem instat pia ac vigil Co-
mes, aureis centum ad viaticum, & aliquid ve-
stium comparandum missis, ut Collegium ex-
templo mittatur. Profectus est igitur Roma Io-
annes Montoia Rector cum Sociis vndecim:
quatuor in his sacerdotes ad Sacramenta mini-
stranda, Deique verbum ferendum: tres Magi-
stri Latinas litteras tradituri: duo domestici mi-
nisterij adiutores, & quos vsque ad numerum
quaterdenum, Neapolitanum Collegium sup-
pleturum erat ad subsidium agrotantium, vel
morientium Magistrorum, interim futuri disci-
puli. Hi omnes excepti sunt perhonorificē ac
perhumaniter, multis primorum partim in equis,
partim pedibus longē obuiam egressis: quorum
comitatu stipari, festo interim etiam nolarum
sonitu publicam celebrante lætitiā urbem Do-
minica sacri Aduentus quarta iniere. Ea ipsa no-
ctē sancti Felicis Nolanorum patroni corpore
lateat, qui sacer ac saluber habetur, (manna id ge-
nus liquonibus vulgus fecit nomen) manauit.
Quod quamquam non planē præter solitum
euenit, tamen quia persuasum est ciuibz, vbi
manat, felicitatem potendere, obseruata res est,
& tanquam vetus patronus nouos hospites læ-
tus ac lauens exciperet, cumulauit gratulatio-
nem, & spes omnium confirmauit. Anno infe-
quenti Comes maiorem in dies fructum ex insti-
tuto Collegio capiens, magnificas ei ac peram-
plas, quæ Comitum Nolanorum fuerant, pretio
comparatas ædes cum hortis attribuit, & in eas

subinde migratum ab domo Mastrilliana. Quam
ipam tanta ex eo tempore profecta in omni
genere felicitas est, ut Hieronymus in exemplis
felicitum hominum numeretur, & quidam dice-
rent quemadmodum ingressu suo Dominus in
domum Zachari salutem importauit, ita rece-
ptam Societatem domui Mastrille faustitatem
attulisse. Porro ad conficiendum annuum vesti-
gal complures ciuium certam singulis annis, hi-
densium, alij senum, quidam binum aureorum si-
pem, & consimilem alij sponponderunt, tanquam
omnes vellent in sancti operis partem venire.
Sed & ad vestigal, & ad templum quoque ædifi-
candū ipsa plurimum Comes Nolana contu-
lit, ut merito parens habeatur. Quo in templo
suum condidit corpus, quod postea factum est, ius-
sit. Hæc ē multis, quæ flagitabantur, instituta
Collegia. & in ceteris, qui aduocabant, populis
ratio habita necessitatis: ut vbi præsentiore opus
remedio esset, eo prius accurreretur.

Vallis Tellina præferenda multis est visa. Iac-
et hæc Vallis inter Alpina iuga in Rhetis Co-
menū Episcopo diuinis in rebus, eadem in hu-
manis Grisonum (hos olim Rhetos fuisse aiunt)
ditioni subiecta. Inter eius oppida, nec infre-
quens, nec ignobile est, quod Pontem appel-
lant. Hinc genus ducebat Antonius Quadrius
Eques, vir apprime pius, & in arte, quam tracta-
bat, excellens. Chirurgum apud Ferdinandum
Regem Romanorum agebat. Is perspecto quā
vilia Germaniæ terre Societatis studia essent,
opportuna suæ quoque patriæ ratus fore, iam
dudum aliquot impetrandis instabat, censum (ut
in ea locorum tenuitate) ad fundandum Colle-
gium satis luculentum destinans. Cum Petro
Canisio plurimum egit. Patres tot circa populo-
rum calamitates ac pericula reputantes animo,
dignamque prorsus auxilio caritatem Quadrij,
Bobadillam ei pridem in Germania notum ca-
rumque, haud ignarum prouinciam quā labo-
riofam subiret, mittunt. Ex eo, vbi Pontem ve-
nit, certius status rerum est cognitus. In illud Ita-
liæ Germaniæque confinium, cum ex regionibus
citramontes faciem confluere hominum, tum ē
locis trans montes corruptos, corruptoreque
descendere. Deserto hinc Ordinum Religio-
forum, siue Catholice fidei receptaculū ibi atq;
asylum esse. Res administrari ferre per Luthera-
nos, quippe à Grisonibus impositos. Potestatem
alloquendi populum Catholicis magistris fieri,
si pecunia redimant: idcirco agrē biduum prin-
cipio ipsi Bobadillæ precariō concessum. Bonam
indigenarum partem aduenarum peste vitia-
tam: præterea conuentum eo tempore à Griso-
nibus celebrari, in quo magnus erat timor, ne &
sacro sanctum Missæ sacrificium, & cenobium,
quod vnum supererat Religiosorum S. Dominici
tolleretur, nedum spes esset Societatis domici-
lio locum aperiendi. Super has animorum diffi-
cultates narrabat Bobadilla benignam sibi tole-
rantiam materiam ab loci natura esse. Inter horri-
das rupes, & sepulta niuibz iuga montium hie-
mandum, nec vestitu suppetente, neque victu
insuetis ad vitam nisi agerrimē sustinendam.
Quippe incolas castaneis plurimum, milioque
interdum, paucos triptico pane, eoque peratro
victi-

78
Magnagratulatione
acceptis No-
la Patres.

79
Nocte pro-
ximam man-
na ē corpore
S. Felicis
manat.

80
Nolanorum
benignitas
in Collegiū.

81
Bobadilla
missus in
Vallē Tel-
linam.

82
Vbi Anti-
nius Qua-
drinus Col-
legium medi-
tatur.

83
Statui ri-
um in Val-
le Tellina.

viuitate: apud quos tam rara pecunia sit, vt duodecim nummos aureos, quos vnâ cum socio toto in itinere ipso absumpserat, pro immenso pondere mirarentur: neque æs, vnde iretredenderetur, nisi motu ingenti, & longa circuitione multis ex partibus corradî posset: tamen sibi Christi gratia nixo, & animum ad plurima toleranda, & ad efficiendum aliquid spem adesse.

84. Inter hæc Romæ quæ ad chorum necessaria erant, paratis, iiii. Kalendas Octobris luce S. Michaeli sacra initium fit cantandi. Dum disputabatur, quo modorum genere vtendum esset, ipsemet Pontifex, quod antè innuerat, fore sibi gratum significauit, si absque varietate vocum multicoque concentu, piè distincteque pronunciantibus, quam canentibus propiores, similiter ac Theatini simplicem & aptum ad intelligentiam ac motum populi cantum inirent; talisque est initus. Nunquam aliàs tam Romæ populo Principibusque grata Societas. Fama erat, modò templum caperet, neminem ferè Præfiliū fore, neminem è primoribus ciuium, qui Lainij concionibus non adesset: quin etiam & Religiosis, & liberis sacerdotibus ad excolendam pro virili Domini vineam excitatis, alia Romæ ac superioribus annis erat facies. Multi in suggestis concionatores, multi ad subsellia confessarii, multi ad sacram mentem celestes epulas frequenti populo porrigentes. Temporum cultus nitidior, & maior ornatus, habendæ sacrosanctæ Eucharistiæ dignior sedes. Quæ qui cum præteriti negligentia temporis conferebant, non poterant non dulcedine magna repleri, & quasi renascente mundo Deum de tanto beneficio non infinitis laudibus cumulare. Præter auxilia & custodias & nosocomijs allata, cum difficillima esset anno, Lainij operâ instituta Sodalitas è nobilibus viris templum Societatis frequentantibus ad inopes subleuandos, præsertim qui præ pudore grauius laborabant, quorum non exiguus numerus erat. Quæ hodieque Sodalitas sanctorum Apostolorum nomine optimè de ciuitate merita perseuerat. In Romano Collegio studia litterarum florentissima: & quamquam multi non per Italiam modò, sed etiam in Germaniam, Boëmiam, Belgium & Gallias dimissi erant, tamen Socij extremo anno numerabantur centum ac tredecim. Quippe tam multos Deus quotidie sub mittebat, vt per autumnum ampliùs quadraginta recepti essent. Inter quos & eos, qui in Hispania recipiebantur, hoc intererat: quod pauci Romæ accedebant ab scientia parati ad continuò res agendas; Iuris ciuilis atque medicæ haud rari Doctores, at Philosophiæ Theologiæque, vel omnino, vel ita expertes, vt docendi iterum essent: cum in Hispania contrâ plerique se adiungerent humanarum diuinarumque rerum scientia clari, & concionandi animarumque negotia tractandi periti. Quod sane admirabili modo sua Deus suauissima prouidentia faciebat, vt tantum opus, quod eius in laudem Societas erat ingressa, tueri posset, & præsentis ei operarios mittens, & his perpetim successuros. Inde autem factum est, vt pleraque munera grauiorum per omnes

ferè prouincias Hispani Patres ea tempestate tractarint.

Extremo anno Lainij commissa sibi familie statum, quæque ad eam vel tuendam, vel prouehendam valere possent vbique terrarum attentè circumspectis, impensè per litteras quædam rerum capita commendauit. Primum, vt, quoniam Deus illam tam breui spatio vique eò amplificat, siue genus personarum & numerus, quibus auxerat; siue prouincias, ad quas dilatauerat; siue in commune hominum adiumentum, quò cuncta ipsa Sodalitas & eius amplificatio tendit, feliciter gesta spectarentur, singuli de tot beneficiis eius benignissimæ maiestati præcipuo studio gratias agerent, tum id sanè officio postulante, tum vt hæc pia sedulitas celestis Patris beneficentiam ad conseruanda concessa dona, & vberiora in dies pro eius maiore gloria, sanctæque Ecclesiæ emolumento largienda inuiteret. Quippe vulgo etiam constare, nulla acquirere, quam grato ingratoque animo beneficentia fontem, vel exuberare, vel exarescere. Deinde summè commendauit, vt quotidie, quamque frequentissimè animarum, quæ in purgatorio igne cruciantur, studiosè meminissent. Nam quandoquidem Societas tantum exaurit laborum, occupationibusque tam multis, siue litterariis, siue spiritualibus implicatur, eo dumtaxat, secundum Dei gloriam, consilio, vt homines ad æternam felicitatem conseruandam iuuet, quem ad finem creati, pretioque tam grandi redempti sunt; consentaneum profectò esse, vt eundem persequens caritatis spiritum, etiam ex hac vita digressis ad cursum conficiendum opituletur; ne iusta sit illis causa Societatis caritatem quasi imperfectam & mancā accusandi; & meritò liceat conueni, se medio in itinere, eoque loco destitutos, vbi nullam omnino sibi ipsi opem queant afferre. Vtrumque hoc caput vehementer commendatum singulis Borgia quoque cupiebat: & in cæteris, quæ ratus animaduersione digna per litteras ad congregationem retulit, adnotauit. Ad hæc qui præerant, omnes admoniti, vt, quoniam non eius tantum partis cui præfectus quisque est, sed magis totius spectare Ecclesiæ Dei, ac Societatis commune bonum debet; si quem fortè excellenti aliqua facultate præsertim gubernandi, docendi, concionandi præditum haberent; quem spes foret alibi, quam vbi esset, vtilius operam nauaturum, id candidè Generalem Præpositum admonerent. Postremò, cum in infimis Grammaticæ classibus latissimus offeratur campus diuinæ gloriæ seruiendi, optimeque de Christiana merendi republica, siue quòd auditorum in iis classibus maior est numerus, siue quòd tenerior ac simplicior ætas aprior est ad pietatis recipiendam ac retinendam formam (cùm ferè, quæ prima infederunt animo, difficillimè aboleantur; & vt vita posita initia sunt, ita reliquum consequatur) res tanti ponderis vt quam aptissimè tractaretur, quoniam in quibus diutius quis versatur, ea ferè melius agit; viderent num homines idonei essent, qui sanctissimo vtilissimoque huic muneri ætatem suam omnem vltro deuouerent:

83

Indi flagrantissimè actio pro incremento Societatis:

89

Et præcatio pro defunctis, quæ Societatis pro præconuenit.

90

Bonum magis commune, ne præferendum minus laudè patenti.

91

Perpetui Grammaticæ Magistri quarendi.

92
Qui missio-
nem Indica-
cipium, de-
bent Gene-
valem ad-
monere.

ac similiter obseruarent, si qui libenter ad Indos ac Barbaros ituros se demonstrarent. Tam enim difficilem provinciam iis præcipue videri demandandam, qui ad eam præter Moderatorum iussa suo precepto quoque nutu ferantur. Quæ ubi denunciata Sociis Præpositi voluntas, cum ante multi Indicam ambirent expeditionem, multò inde plures eam sibi aliis super alias litteris precari insisterent. Nam qui nutum antè obedientie taciti expectabant, cum ipsa iam obedientia iuberet loqui, non modò nihil contra perfecti obsequii rationem committere se certum habebant suis in ea re studiis declarandis; sed potius nisi indicarent, & obedientiæ, & ipsis Indorum animis, ad quos seruandos fortasse missi fuissent, si paratos se ad iter significassent, fraudi fore.

93
Vita & obi-
tus P. Da-
nielii Paë-
bruck.

Natali Christi die æternæ, vt certa sunt argumenta, ortus est vitæ Daniel Paëbruck Collegij Montis regalis in Sicilia Rector. Cum ageret animam, rogauit ad solemnem professionem, ad quam fuerat à Beato Patre designatus, quo tanto cum Societate coniunctior migraret, admitti: quod ei Domenecus voluntatem Lainij interpretans, & quid de Daniele Ignatius sensisset memor, concedendū putauit. Multis antequam obiret diebus Rectori Panormitani Collegij Paulo Achilli, & ipsi Prouinciali Domeneco, qui hæc ipsa scripsit, apparuisse sibi iuuenem vnà cum duobus comitibus confirmauit, ac denunciassè die Natali Domini migraturum è vita post prandium. Eò malum, cum hæc narrauit, excesserat, vt Patres de viſo ambigerent. Nemo enim omnium erat, qui ad eam vique diem extracturum animam crederet. Vbi verò præstitutus dies adfuit, cum perinde ac superioribus diebus, nihilo deterius haberet, multò magis de viſi fide ambigebatur, cum causa mortis noua non appareret. Verum vt prædixerat, ita prorsus euenit. Post meridiem summa cum animi otisque alacritate Panormi, vbi ægrotabat, edito tantum singultu, vinculis solutus est corporis. Habitu est inter cetera eius æternæ felicitatis indicia Collegij Montis regalis res continuò post eius obitum facta melior. Nam migraturo Patres salutationes ac mandata ad Socios beatos nominatim ac generatim dederant, resque provincie commendarant: quæ vt alacer acceperat, ita fideliter executus, sui potissimum Collegij memor haud dubiè credebatur. Hic est Daniel à Venderamonda (Teneramondam alij vocant) qui anno sæculi huius xi. iv. in Societatem Louanij receptus à Fabro, missusque cum aliis in Lusitaniam, & inde remissus in Belgium, ac mox euocatus in Italiam Patruij Theologie studijs operam dedit. Inde anno quadragesimo septimo, rursus in Belgium missus, breuique reuocatus, res in Sicilia præclaras gessit Panormi, Caranæ, aliisque locis, & præcipue in oppido Itala, vbi & populū ipsum, & Abbatiam Monachorum sancti Basilij ad egregiam Christianorum morum formam excoluit. Aliquot ibi confedit annos, nunc in monasterij oppidiq; templis concionem sanctioribus diebus, & texta quaque seria catechesim habens, nunc detergendis cōscientiis affixus, netum quidem cum morbo ipse langueret, vacatione vtens imbecillitatis humanæ. Inimicitias

extinxit, superstitiones sustulit, notitiam Christianæ disciplinæ vulgauit, ipsis quoque Monachorum ritibus Græcis, quos per imprudentiam despicere populus videbatur, publicè explicatis, auctoritatem & venerationem quam merentur, quaſiuit. Interdum quoque per diocesium propè omnem Mamertinam excurrit Apostolico ritu, ad Dei regnum voce omnes manuque inuitans; oppidatim & pagatim catechisticas scholas inducens. Quibus in excursionibus, non labores modò viarum, sed & non rarò famem ac sitim, & rerum, quas natura desiderat, inopiam tolerabat. Sed ita omnes molestias & penuriam temperabat Dominus, vt profiteretur expectum interea se centuplo maiorem consolationem, & animi corroboracionem, & perceptionem supernæ lucis. Nam cum & librorū copia, & otium ad commentandum deesset, aderat tamen tanta ad dicendum vbertas, tanta ad quaſtiones de officio, quamlibet impeditas diiudicandas perspicacia & solertia, absque omni angore, vt præſens Dei fauor oculis propè ac manibus teneretur. Nimirum verè humilis obedientisque seruuli operosam caritatē respiciebat bonus ille Dominus, ac fovebat, qui humilibus dat gratiam, & laudem ex ore infantium perficit. Ille verò quò administrum se boni publici commodiorem redderet, non modò aliis disciplinis imbuerat diligenter animum, sed etiam Græcā linguam & Hebræam bene didicerat; & quidquid ab animarum vacabat opere, mira temporis parsimonia in sacra monumenta idiomatis iis legenda conferens, tum suam, tum alienam pietatem rigabat viuis fontibus & alebat. Iamque ita munitus & instructus id agebat, vt ad Palestinæ sacra loca ab impietatis, si conlequi posset, tyrannide vindicanda destinaretur, quòd ea Beato quoque Patri fuisset cura, & Iudæorum conuersionis, erga quos ob Christi originem benigne afficiebatur, post illatum iam vltimis Indiarum gentibus Euangelium, appropinquasse tempus existimaret. Ceterum sileri non debet, sub mortem, cum rerum color ex sublucente iam futuræ vitæ radio cernitur, morsu non caruisse, ne forte quid studij contulisset in peregrinas linguas, quòd animis potuisset impendi.

Inter hæc Collegia Sicula magnis proficiebant incrementis. Haud alibi magis quam Syraculis ipsa sibi paulatim collegarum virtus & nauitas ad notitiam & caritatem ciuitatis præluxit, cum primò non solum obſeuri, sed vulgo etiam inuisi accessissent. Nouem haud amplius erant, pari numero tripertiti, sacerdotes, scholastici, familiarium operum administri. Nemo non ministrum implebat suum; verum sacerdotes duo Ioannes Philippus Casinus, & Michael Lætanallis longè supra ceteros eminebant. Ille præter Collegij præfecturam quidquid mente sacerdos, vel ore, demum aure manuque potest, in publicas ita conferebat rationes, vt laboriosa caritas cum simplicitate modestiaque certaret. Hunc natu grandem iucundum erat inter paruulorum innocentium gregem, dilectam Christo ætatem, videre pro Christo repuerascentem. Senas ea tempeſtate quotidie ludus in Sicilia tenebat horas. Illum nec magnitudo frangebat laboris, nec longinquitas

95
Syraculis
Collegij
not.

96
Michael
Lætanallis
sanctiss.

ginitas delassabat tēporis, nec pueriles quidquam ineptiæ commouebant. Superque ea totus in sacerdotalia ita se dabat munera, vt desideria naturæ non sentiret. Itaque hoc ipso datæ anno litteræ talia de eo nunciant. Is, qui sacerdos & Præceptor est, adeo in omnibus est mirus, vt si dem res excedat. In proximorum salute ita occupatus videtur, vt de nulla re alia cogitare cum putes. Quoties ad vespertinas vsque horas non pransum, & post bonam noctis exactam partem non cenatum confessiones audire illum videmus? Sancti huius animarum zeli euidentius signum illud sit. Fortè nobiscum bonus iste Pater pransus non fuerat. Post autem aliquot horas ad prandium accersitus, Quid, inquit, num ego adhuc pransus nō sum? neganti, Equidem, respondit, comedisse me existimabam. Neque mirum: proximos enim adiuuare, & in rectum iter adducere, eius est cibus: cui si concederetur, non rarò dubio procul & prandij & cœnæ hac ipsa de causa obliuione caperetur. Hic idem præter scholæ sibi impositum onus facile sexcentorum confessiones ordinarias audit, inter quos ex huius vrbis primariis quidam sunt. Nunquam hunc mortuum, nunquam piis non inuigilantem operibus cernimus. Quid plura? Apud Syracusanos iam ferè proprio nomine appellari desit. Bona siquidem ciuium pars Sancti illum Patrem nuncupat. Hæc virtus, hæc fama Michaelis erat hoc tempore, quam perpetuis deinceps auctibus, multis quoque & illustribus edendis miraculis consequens ætas vsque ad vltimum cumlauit. Caterum pestifera per æstatem Syraculis grassata febres, quæ multos mortalium rapuerat, caritatem Patrum nudauit, dum promiscuè ad summos & imos laborantium accurrunt, & agentibus animam toros interdum dies & noctes adfunt. Quod opus miram ab ciuibz gratiam inuit, & Episcopus Hieronymus de Bononia ita commendabat, vt, quoniam summa rerum in morte agitur, nullum diceret confecti posse cum eo.

97
Opus inuandandi moribundis maximus.

98 Bibonense Collegium Petri Venuſti postea Martyris auctoritas & industria sustinebat, gratia & fauore Ducem Petri Lunæ, eiusque coniugis Isabella Vegæ, quorum regebat animas, subnixæ. Dumque his adest, vnâ populis, apud quos illi per varias anni tempestates, legebant, nunc Bibonæ, nunc Calatabellottæ, nunc Saccæ commoditates plurimas afferebat. Dicebat assidue in summis templis studio magno, facultate non exigua. Catechismum rudibus, quæstiones cōscientiæ Clericis exponebat: expiabat pœnitentiæ fontes: simulates tollebat: virginum cœnobiaz ad seueritatem disciplinæ pristinam reuocabat: colligebat ex opulenti luculentam stipem, & miseras inopum ostiatim leuabat: complures ob æs alienum vinctos persolutis nominibus liberabat: aderat agris ac moribundis: aliisque, quas ministrabat caritas, mille viis omnibus omnium interueiebat temporibus. Quæ dum maxime vigeret Saccæ, Dux Isabella octauo à partu die 1. 1. Nonas Ianuarias funere sanè acerbo rapitur. Digna immortalitate femina, digna parentibus atque germanis: cui Christianorum decorū nullum deesset; non sanctitas morum, non aduersus

99
Isabella Vegæ obitus & virtus.

diuina studium, non ars & cura regendæ domus, non denique siue in subiectos clementia, siue benignitas in calamitosos: nostri verò nominis studiosa in paucis. Bibonensis Collegij parens fuit, quod meditabatur quàm optime constitutis adæquare. In eius templo condi se iussit, cui perficiendo pecuniam legauit: & ingentem pridem thesaurum donarat præclaras Sanctorum reliquias olim Romæ à parente sua (dum Ioannes Vega Caroli V. orator esset) conquisitione magna collectas. Inter acerrimos dolores hortante Patre Venuſto, quietis vt aliquantum caperet, (nam etiam tum piis animum curis fatigabat) Pater, inquit, non id tempus est, cuius debeat fieri iactura. Flentibus circa se cunctis, sola læta erat, tota in immortalitatem versa, omnia habens solatia, omnes delicias in colloquiis, quæ cum Christo Domino crucifixo perpetua habebat. Adfuit morienti, laudauit demortuam pro concione Pater Venuſtus, & deinde ad Præpositum Lainium scribens sperare se confirmat, quamvis rarum illud virtutum omnium (sic enim loquitur) exemplum amissum esset, ac tantum Bibonensi primum Collegio, tum aliis omnibus præsidium decessisset; tamen patrocinaturam eam de cælo, opemque Duci impetraturâ, vt cœpta perficeret. Quod non temerè speratum subinde apparere cœpit, nouo Calatabellottæ domicilio, vbi ætate Dux agitabat, inchoato. Quod visum est Patribus concedendum non publici modò boni, sed etiam priuati respectu. Biennio antè cum primum adita Bibona est, de collegis duodecim exiguo interuallo quinque mors eripuerat. Proximo anno, tametivnus tantum ceciderat iuuenis Perusinus, obedientia, simplicitate, sui que contemptu singulari, & ceterarum exemplar virtutum, Hercules nomine; reliqui tamen vno altero uel excepto, decubuerant periculosè omnes, haud facillè euasuri, nisi de Collegij testis migrassent. Quo tempore cum oppidanorum in eos vniuersè omnium, tum priuatim Carmelitarum Religiosorum manifesta pietas facta est. Quippe receptis ad se non domicilium modò hospitaliter, sed omne dies ac noctes obsequiū, vultusque & animos planè fraternos exhibuere. Ergo cum in huiusmodi casus non alienum videretur Calatabellottensis sedes perfugium præbire, & Duces pollicerentur alimenta, & se quoque aliquid collaturos oppidani ostenderent, & Vicarius Agrigentinus sanctæ Margaritæ dicatam celsisset ædem, Venuſtus Panormio primos incolas anni huius ætate duxit. Quatuor uel fuere, quorum Præfectus Angelus Policinus breui extinguitur ingenti damno provincie. eam virtutis & ad agendum de superiore loco apud quemlibet cœtum facultatis eximia expectatione concitauerat. Petrus ei Mercatus successit, is, qui postea expeditionem Indicam impetravit, haud veteranus ex milite profano sacerdos. Ceterum subinde Dux in Hispaniam cum abiisset, populares, quos ad recipiendum Collegium nulla magis causa perpulerat, quàm vt oculis domini feruirent; vbi de conspectu ille euauit, adeo se difficiles in senfosque præbuere, vt deserenda statio videretur. Duratum est tamen, & vt assolet, constantia vicat. Per autumnum vno aperto ludo, moxque

100
Calatabellotta sedes inchoata.

101

102
Publica v-
silitates ex
nova sede.

moxque duobus adiectis, ubi suos quisque suorumque liberos caritate viderunt ac benignitate paterna, religiosaque patientia gratuito edoceri: simulque quos modò licenter vagos in puerilibus dolebant nugis ac vitiis adolefcere, iam pietatis viderant atque humanitatis disciplinæ de- ditos; domi morigeros, foris modestos; excussas ex ore contumelias, è manu iniurias, lusorias è sinu pagellas; dispicere ceperunt, quid ad se boni haud cogitantes venisset. Vbi verò Iosephus Blondus è schola in templum sæpè digressus ipsum pro concione populum edocere instituit, nec secus in penitentia sella munere sacerdotes suo, itemque per oppidum apud ægros & moribundos funguntur; quin & Magistri per vacuos operum dies circum vicos sparsi, ut in globos incidere feriatorum, manipulatim noxas indicarum ad sacerdotes adducunt; denique conquisitis ostiatum ex horreis & locullis ditiorum solatijs tenuiorum penuriam leuant; ac tota sensim facies oppidi immutatur; tum scilicet mutatis animis, amore cum Patribus & veneratione certabant. Merces operæ vel prima fuit coëcita linguarum intemperantia. Ipse Sociorum conspectus atque occurfus iniiciebat frenos, & faciebat cautiore, tum veneratione, tum quòd incastigatos se norant non abituros. Nec facile dictum est quantum coribus sacris iuxta virorum ac seminarum cum sermonibus & familiari vñ, tum exemplis ad sanctiorem vitam allatum sit incitamenti ac lucis.

103
Cataneus
schola.

Hoc eodem anno Catana, quod inchoatum biennio antè erat Collegium, ad iustam prouehi molem cœptum, duabus in eo discensium scholis institutis, quibus tertia mox & quarta adiectæ. Omnes Cataneusium ordines perpetuo semper tenore benevolentia singularis, & incrementis fauere Collegij, & Patrum laboribus vñ sunt. Sancius hic Ochroa Nauarrus per Antonij Vincikij absentiam, postque eius decissionem Rector curauit. Aduersus quem aliquanto post, cum deplorata valetudine iaceret, tanta omnium caritas apparuit, ita vota votis accumulata, & continuata ieiunia, & nudis pedibus circa templum cursatum, ut creditum sit planè vi precationum fugientem è corpore animam retentam.

104
Panormi-
tani Colle-
gii colum-
na.

Mamertinum quoque & Panormitanum Collegia inclarescebant in dies magis. Huiusce profectus tum curæ, tum præcipuè sanctitati Rectoris tribuebatur Pauli Achilles. Acris quoque mirum in modum iuuabat Ioannis Baptistæ Carminata facundia, qui necdum sacerdos in suggestum productus, moxque beneficio legis ante legitimam ætatem sacerdos creatus, conuersiones animorum (ut ipse testatur Paulus Achilles) mirabiles planè efficiebat. Messana non modò spectabilis, sed prorsus ultra vires humanas habebatur Hieronymi Ottelli operosa solertia. Feriatis quibusque diebus in Collegij templo concionem matutino docebat; à meridie in basilica vrbis primaria, quæ Deipara sacra est, S. Pauli Epistolæ exponebat. Inde sub vespèram in cœnobio deuotarum Deo virginum, quas ad confendas res in medium, vitæque communitatem hortatibus suis compulerat, verba velut recens & integer faciebat. Quo triplici labore ita die

105
Messana res
præclara
Ottelli.

fractus non est; ut quartum post paulò accumularet. Cum enim reuersus ab Vrbe Domenecus in Collegio Neapolitano conspectam sibi sodalitatem narrasset, in qua per familiarem catechismi expositionem ad insignem virtutem homines formarentur; arripuit statim Ottellus industriam, emolumento sanè prælaro. Inde enim efficaci prodire virtute viri, qui non modò in suas, sed latè tota Messana vicinorum in domos Christianæ formam innocentia operæ & exemplis introducere. Hæc Ottelli cum essent feriatis diebus nunquam intermissa munera, operosis illa erant. Intra domesticos parietes quotidie scholas de officiorum momentis habebat: superque ea sexta quaque feria libros Salomonis explanabat in templo: & priuatim domesticis Constitutiones Societatis declarabat. Denique & super mensam non raro reficientium cibo mortali corpora, nutrebat animas immortali pabulo verbi Dei. Ad hæc superat propè fidem, quàm vnus multorum confessiones quotidie exciperet, quàm multis agentibus animam præstò esset, quanta consultorum turba assidue vallaretur. Neque tanta hæc grauissimorum munerum varietas, siue solida fruge, siue approbatione communi destituebatur. Fuit cum in verba Christi Domini, *Pater ignosce illis*, de condonandis iniuriis tanto egit motu, ut digressi è concione mortales velut attoniti alij ad aliorum genua, ut sibi per vicos occurrissent viri ac feminae nobiles prouoluerentur, & inuicem veniam offensio- num roarent. Homines dissoluti, & ab rebus diuinis planè auersi, ut primum concionatorem sancti Nicolai (ita nominabant) siue curiositate pellecti, siue necessariorum adducti precibus audiebant, mutatis abibant animis, ac semè ipsi se totos Ottello ducendos fingendosque præbeant. Quàm verò cupide audiretur, tametsi confertissima concio, & in occupatis locis concertatio, & amplificatum collatione auditorum voluntaria templum satis ostendit, tamen illud documenti loco ponatur. Cum iam diu pomeridianas disputationes in templo principe haberet, Messanam venit doctus & eloquens cœnobita: qui, siue vltro eum locum, siue ab quopiam (quocunque tandem studio) incitatus appetierit, adit Ottellum Canonicus è primis, communique Collegij nomine rogat, ut parcere paulisper sibi, & diuidere laborem cum viro præstanti, quem nominabat, velit. Dubitatio nulla fuit Ottello, quin nobilem illam palæstram athletæ nobili non modò libenter, sed cum gratiarum quoque actione cederet: simulque, ne quid laborum ipse remitteret, inchoatas disputationes in domestico persequi templo instituit. Auditores in Ecclesiam matricem ad nouum oratorem affixis per vrbem libellis inuitantur. Cæterum vix in suggestum Ottellus processerat, ac dicere templo auditorum refertissimo exortus erat, cum Canonicorum ferè omne Collegium, præcipui ciuium, & aliquot è Magistratu, qua data via in concionem ingressi dicentem magnis vocibus interpellant; factam sibi dolent iniuriam, alium se præter eum nolle doctorem; descendat continuo, & ipsos sequatur. Nihil illi præferendum ratus obedientia cōtinuò descendit.

106
Confessarius
transfertur
Missa.

107
Provincia
Siciliae
transfertur
Missa.

108
Tota domus
Societatem
expulsa.

109
Presbyteri
Ioannelli
funda sacri-
legia.

dir. Tum verò velut humeris, & inter manus cum summa gratulatione rapitur, & concione vniuersa sequente, ad templum princeps transfertur. Ibi solennem tractatum habet, sed, ut erat nihilo magis voce, quam re nuncius pacis ac predicator modestus, ne quid dolerent, qui alterum euehebant, & aliquid factionis coarctetur, efficiendum ipsemet cum Canonicis sumpsit & effecit, cum bona gratia eorum dicere ut sibi in sancti Nicolai liceret, & vacuum oratori, quem vellent suggestum princeps reliquit. Huic tantæ tamque multiplici concionatoris industria etiam confessariorum respondebant Messanæ pro virili conatus. Voto se quidam eorum Paschales circa ferias obstrinxere non destitutos quoad tricenos minimum quisque audisset ex his, qui confessionem ab annis quinque aut amplius omisissent. Et impigre ad sanctam quasi venationem egressi, sagaciter caritate viris tanquam venaticis catulis intermilites, inter agrestes, inter nauticam turbam, & alia negligentia pietatis genera dimissis, voto vel in tripulum satisfecere, inuentis præter cetera desperata capita hominibus tribus, qui nunquam omnino conscientiam sacerdoti (& prouectori ætas) aperuerant, vix lauro tenuis & nomine Christianis. Hoc autem æstu animorum dum suam quisque non tantum Messanæ, sed vbiq; per insulam certatim administrant partem, nec gymnasiolorum minus, quam templorum studia feruent, interque se pulchro certamine litterarum magistri, criminum cognitores, diuini verbi præcones contendunt; atque vicissim alteri alteris portigunt in loco manus, & mutua succurrunt ope; florebat sanè tota Sicilia, inque dies mirum in modum augebat Societas cum publicarum effectum rerum, tum Collegiorum firmamentis & celebritate nominis, & nouorum domiciliorum apparatu, denique & numerosa sobolis accessu. Ludovicus Vngria ut se ex morbo reficeret, Messana in Montem fortem abierat. Inde reuertit non modò validus, sed quatuor auctus Sodalibus, inter quos indolis rare Stephanus Tuccius fuit. Ob eamdem valetudinis reparandæ causam in oppidum Venericum Angelus Sibilla adolescens missus, inde sacerdotem gentilem, atque cognominem suum rare hominem bonitatis, seniore Angelum Sibillam ad Tiocinium duxit. Quin haud alibi plures Societatem inire domus totæ cupierunt. Exiguo intervallo germani tres fratres Regij cum patruele & consobrina accesserunt. Ad hæc paria aliquot patrui ac filiorum: tum Oliverij tres vnâ cum parente: mox item cum parente Sardi fratres quatuor.

Rebus hoc secundo cursu euntibus non deerant casuum aduersorum incurfus; ne videlicet Satan pro domito se planeque subacto profiteri videretur, vel filiorum nota famulos suos, & charactere iustorum priuari Deus pateretur, ac demum negligentia, vel superbia, infidiosa comites prosperitatis, obreperent. Hoc ipso anno longè lateque iniusta laborant infamia. Extra ædem Collegij, cui sanctus Nicolaus patronus dat nomen, altera erat eodem nomine Messanæ, quam Sanctus Nicolaus de Monte appellabant. In hac diuina curabat sacerdos opinione sancti-

tatis non vulgari: presbyter Ioannellus ei vocabulum erat. Is ibi totum per annum negotiosis diebus quotidie semel, feriatis verò bis ad concionem dicebat. Ibidem administrabat homologeseos & synaxeos Sacramenta non paucis: & præcipua cura feminas quasdam excoluerat. Has ferebat fama quinas senalque horas ab alienatis ab sensibus permanere, & longissimum tempus sine vlla cibi sultura sustinere vitam. Paucis ante Pascha diebus rumor accidit primò ipsum presbyterum Ioannellum horas sex in ecclia, & aliquot dies ieiunium perstitisse: deinde vulgatur mentis impotem factum. Agebant, opinor, hominem in insaniam conscientie fœda labe, iamque vltix Numinis ira proferre in apertum occultata diu scelera maturum ducebat. Demum primo Paschæ die inter alia pro concione effudit quatuor alumnarum suarum sanctas esse; vnaque nominatim appellata, Adorate eam, inquit, sancta est. A meridie verò rursus ad concionem reuersus de alia dixit, Altera est Virgo Maria in terris: adorate eam, adoraturi æternum in celo. & protinus auditores in genua ad adorandum procubuerunt præter vnum Collegij sedatorem; quem presbyter Ioannellus, cum semel iterumque, Et tu bellua quid cessas? in conuisset; haud satis intelligentem compellare de nomine, & increpare non dubitauit. Secundum concionem discipulorum quædam redditur vicem magistro, sanctum cum prædicare aggrediuntur idque se, quidquid Cardinales, quidquid Pontifex contra sentiret, testaturus dato iugulo proficentur. Demum presbyter datur in vincula, postque fugam reprehensus ducitur ad sacros Quætores Panormi. Hic fœda & impia dictu confessus exurit. Non discrepabat à nostris sacerdotij gradus & cultus. Propositum & munera videbantur eadem vtrorumque: sed vtilitas in speciem haud dispar: Sancti Nicolai titulus idem. Accessit iniquitas temporum, quod subinde non pauci religionis corrupta rei facti. Ergo per errorem vulgus, per malevolentiam iniqui infamiam in nos vertunt tanta cum apud imperitos inuidia, ut satis mirari non possent, quod iam spirandi nobis, nedum attingendi sacra, agendique cum populo potestas relinqueretur. Quæ opinio cum publice noxia esset, faciendum sibi ciuitates principes putare, ut eam diplomatis suis abolerent. Et Panormitanus quidem Pætor ac Iuratorum Magistratus hæc inter alia prodidere: Scimus & intrepidè fatemur sanctissimis horum Patrum institutis, doctrina & pietate plurimos apud nos quotidie, & in scientiis & in spiritu proficere, nec vnquam ab extructo eorum Collegio aliquam vel minimam criminis suspensionem subortam fuisse; quin plurima eorum operà huic ciuitati emolumenta accessisse; ut nulli dubium sit eos verè in Societatem Iesu esse adscriptos; vnde & hoc nomine meritò in hac vita nuncupantur. Quæ omnia cum ita se habeant, nostra omnium auctoritate ac fide publicè testamur, hos Patres nunquam his, quæ sibi vulgò adscribuntur, criminibus fuisse adstrictos. Et, si quis sint, qui hanc conceperint opinionem, posthac deponant, aut sibi certò religioni vertant, quod tantorum Patrum nomini tam facile detrahant: nec illum sacerdotem

110
Ex Ioannello in Societatem infamia.

111
Testimoniū
pro Societate
Pætorum.

112
Testimo-
nium Ma-
mertina-
rum.

cerdotem in illorum vnquam Societatem admis-
sum fuisse existimet. Mamertini verò, postquam
fidem fecerunt, Ioannello nihil cum Societate
commercij fuisse, & Patres non modò à culpa,
sed etiam ab omni suspitione omnino abesse,
subiiciunt. Quin etiam verè affirmare possumus,
atque apud omnes liberè testificari ab extructo
Collegio nunquam quidquam de illorum vita,
moribus & doctrina auditū apud nos esse, quod
non ad omnipotentis Dei laudem, & nostratum
hominum ædificationem maximè pertineret.
Scimus eos habendis concionibus, confessioni-
bus audiendis, inuentione litteris & moribus in-
struenda, sacris Litteris publicè interpretandis,
docenda Christiana disciplina, ægrotis ac vinctis
inuisendis, aliisque id genus operibus, nec id
modico ciuitatis fructu & gaudio assidue occu-
pati. Vitam verò ita castam & incorruptam ab il-
lis agi, vt exemplo non minùs, quàm eruditione
& institutione prosint. Quo factum est, vt ma-
gnam probitatis ac doctrinæ famam & obtinuer-
int hactenus apud nostros homines, & nunc
quoque retineant. Quæ cum ita sint oramus si
qui sunt, qui falsò illi rumori fidem adhibuerint,
eam opinionem longè abiciant, & quam de huius
Societatis Iesu Patribus existimationem bene
conceperant, eam liberè ac tutò conseruent. Hu-
iusmodi testimoniis aliisque non leuionibus, quæ
ipsa constanti tenore Sociorum edebant facta
paulatim extincta infamia est.

113
Canisius de
Exercitiis
Beati Pa-
tris quid
sentiret.

Hæc dum per Italiam fiunt, Petrus Canisius in
Poloniam cū Satriani Episcopo Pontificio Nunc-
cio tendens, vbi Germaniam attingit, omnia In-
goltadij secunda reperit. Egregiè, quod caput &
fons cæterarum est rerum, pietas domi procedebat;
cuius instaurandæ gratia & multi ante eius
aduentum, & post multò plures aliquamdiu ad
spiritualia Beati Patris Exercitia recessere. Hoc
optabat agebatq; Canisius, vt semper aliqui do-
miescent Socii, qui in illa se salutari palæstra
exerceant: cum diceret, sicut Beatus Pater per
eas meditationes propriam illam quasi indolem
sanctitatis ac formam hauerat, ita fore vt eius
filiis, si accuratè conquirent, per eadem subsidia
spiritus idè impertiretur. Ergo Viennæ quo-
que ac Prægidem curauit. Viennam tristis præue-
niat (seu fortè ibidem existerat) rumor Cani-
sium hand Tridento procul dira cæde mactatū.
Quo amicus percussus nuncio ad Collegiū cursu
delatus, Patres tam acerbo in casu, tantaq; iactu-
ra per consolandi studium sollicitudine ac mæ-
rore complebat, cum ipse extemplò sanus ac salu-
us apparet Canisius. Ergo fit mira conuersio.
Ruit in amplexus, tanto dulcius, quanto ve-
hementius repentina animum ferunt, quanto-
que actior à contrariis contrariorum est sensus.
Et cum lauit lætitiā Pater, vbi creatione Præ-
positi, felicem Societatis progressionem, & præ-
cipuam Dei in Romanas res indulgentiam, &
alia id genus exposuit. Iam primum illi declarati
nuncium Præpositi tanta voluptate exceperant,
vt octo continuis diebus communiter Deo gra-
tularentur hymno Ambrosij & Augustini, cantico
Zachariæ, & aliquot precatiunculis quod die
pronunciatis. At vbi res eas Canisius sancta ple-
naque grauitatis ac suauitatis oratione sub alpe-

114
Petrus Vi-
ennensis de
creatione
Præpositi
Generalis
gratularis.

etum ponit, & appositè hortatus & aculeos in-
termiscet, omnium pectora nouus ardor vigor-
que ad strenuè cepta vrgenda subire visus. Cæ-
terum vni maximè Sociorum non gaudium mo-
dò, sed & præsentem opem, atque adeò salutem
viri Dei aduentus talit. Plus biennium miser fi-
ctè se in Religione simulatq; veritatem profes-
sus, demum obstinuerat animum prorsus sacra
claustra deferere, seque ad reuiscendos parentes
cognatosque proripere. Quæ diaboli ludibria
inter Sodales vulgata hoc grauiorem omnibus
curam & dolorem inculserant, quòd semper ille,
quamuis simulasse diceret, bona obediens re-
ligiosique hominis pignora & exempla præbue-
rat. At vbi ad retinendum pro se quique con-
necitur, non blandimentis, non precibus, non in-
tentatis ab vindice Numinis ira minis, non suis
publicè priuatimque ad Deum precibus, non
susceptis vltro supplicii, cum totam pro se do-
mum in squallore & angore cerneret, demoueri
ab læua mente potuerat. Sed cordi fuit Deo, vt
tempestiuè Canisius adueniret. Is pereuntem fi-
lium amanter complexus hortatur, vt aliquid si-
bi ipse infligat pœnæ, & flexis genibus extensisq;
manibus cælestem Patrem precetur, vt ab ea se
dæmonis fallacia eximat. Qui cum paruisset, pos-
tidiè ad Canisium prorsus alter redit, fatetur
errorem, expiat generali confessione multis cum
lacrymis animum, postulat publicam pœnam,
quò domesticis satisfaciatur: exercitationes quo-
que Beati Patris, quas antè respuerat, vltro petit,
ingentique cum ardore obit. Denique sanctè
vota instaurat, veròque animo diuinum ex inte-
gro capebat obsequium, lætis Sociis, nec miran-
tibus minùs, quàm si reddita vita moribundo ef-
set. Res in commune bonum, quoad fas erat in
obrutis hæreticorum colluione vrbibus, haud
malè gerebantur. Maximum ab puerorum insti-
tutione solatium accedebat. Numerus nequa-
quam ingens discipulorum erat: sed illi in Catho-
lica religione constantes vique eò, vt ne vetitis
diebus carnes attingerent, cum vgerent depra-
uati parentes, nunc morbum simularent, nunc
causas declinandæ mensæ comminiscerentur,
nunc etiam simulantes in os inferre, furim aliò
proficerent, nunc aliis atque aliis artibus oppu-
gnatione eluderent. Per multi Canisium adire
rogitantes, vt iis certaminibus ereptos aliquò
amandaret, sed ante omnia in Societatem adsci-
ceret, quocumque innueret perrecturos; quid-
quid muneris aut laboris quantumvis duri infir-
miq; imponeret, exhausturos. Boni animo
Prouincialis esse iussit: aliquot etiam in Semina-
rium Germanicum Romam misit. Adhæc Re-
ctor Viennensis Ioannès Victoria strenuus, &
magni animi operarius Hispanorum ope ad pau-
peres adolecentes, quorum materia probaretur,
alendos & imbuendos litteris contubernium
instituerat, sapientissimis quibusque viris maxi-
mè inceptum probantibus. Quòd non præstan-
tia solum ingenia, quæ aliquot iaciissent in te-
nebris, & in sordidis opificiis consensuissent, per
hanc opem excitarentur, & euocarentur in lu-
cem: verum etiam sacerdotum inopia, quæ per-
niciosa propè nihil Germaniam fatigaret, ali-
qua ex parte consuleretur. Ferdinandus verò Im-
perator

115
Canisius pe-
nitentem
animam
sociorum
facit.

116
Gymnasi-
um insti-
tuit in Ger-
mania.

117
Viennæ pri-
mum Colle-
gium pau-
perum in-
stituit.

118

*Ferdinandus
Imperatoris
in Societate
designatus.*

perator paulò ante decretum ediderat, quo potestatem Societati faciebat vbique locorum suarum ditionis liberè omnino docendi, concionandi, suarumq; instituti munia cetera obeundi. Cupiebat optimus Princeps ruentem in exitum Germaniam sustinere, sed angustis vndique maximis urgebatur. Canisium inuisentem excepit humanissimè, terq; cum eo familiariter, deq; arcanis conscientie suae prolixè egit. Et quia præcipuum ad religionem tuendam repositum in hac pusilla Iesu cohorte sibi rebarat præsidium; inde scilicet fiebat, ut quæ ad firmandam eam ornandamq; pertinerent, proclivius quàm quisquam peteret, largiretur, invitans vltro, & extimulans ad petendum quidquid ex usu foret. In Viennensi Academia plerique erant Doctorum dubie fidei, idcirco Societatis Doctores auctoritate Casarea confirmavit: eorumque duos in Academia diuinas tradere disciplinas voluit.

119
*Vita præ-
clara &
nursi Theo-
doricæ Am-
sterdamij.*

Intèr hæc satis læta Socio Canisius, magno Germania ipsa subsidio spoliatur. Theodoricus Gerardi Amsterodamius iam diu fama notus Viennæ, & expectatus, quanta cum gratulatione veniens postmodum fuerat, tanto cum more omni-
nium postmodum quam venerat, morbo correptus Kalendis Octobris occubuit. Theodoricus Canisius Petri germanus ex patre frater, & planè sanctitate germanus paucis ante mensibus Bononiæ vna cum Paulo Hoffæo Theologiae creatus Doctor in Germaniam missus, qui Amsterodamium Theodoricum & iam pridem adolescentem Louanij familiariter norat, & quicum in Romano Collegio arctissime vixerat, hæc de eo litteris tradit: Bono genere & consulari facum inde a puero eximiam præ se submissionem & pietatem tulisse ingenio verò præstanti fuisse, & inter condiscipulos Louanij primam omnium consensu iudicium Philosophiæ lauream adeptum. Inde cum ad Iuris prudentiam adigeretur a parentibus, nonnullam ei disciplinam, ne cõsumax videretur, simulq; Theologiae, ad quam toto ipse animi pondere ferebatur, dedisse operam, quoad cognita & adamat Societate, ad eam se parentibus infalutatis Romam trãstulit. Hic verò ita probatum, ut ipse quidem Theodoricus Canisius nullius æquè exemplis profecerit: Martinus verò Olavius, qui Collegio præerat, & Amsterodamij præceptor in diuina scientia fuerat, vir in perspicendis inferiorum doctibus maximè oculatus, & in probandis virtutibus integer ac propè fastidiosus, dicere cesset solitus in magna & eximia iuuentute, quæ in Romano Collegio ad totius Societatis seminarium educabatur, cum multa in multis excelleret, ferè in quo nihil desideraret, præter Theodoricum Amsterodamium se quidem reperire neminem. Quippe motibus facillimis, modestia erga Socios singulari fuisse, obseruantia aduersus moderatores & obedientie exquisita, ardore ac dexterritate adiuuandi proximos insatiabili ac felici, vitæ suæ custodem vigilantissimum; tanta verò diligentia, ut & confellarj ac moderatorum ore nullum, vnde posset proficere, quin adnotaret, & in libellum referret, excidere verbum pateretur. Idem quidquid memoria dignum in Romanis Societatis domicilijs fieret, interioris quoque sui hominis vicissitudines, consolationes,

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

molestias; & ut quidque inuisset, remedioque fuisset, singulis diebus perscriberet. Capita etiam omnium, quas siue Natalis, siue alij Patrum ad Socios cohortationes habuerat, tum totas, quas biennio ad populi sacras habuerat scholas Latinus, scriptis mādasse: nihil quotidianorum munerum intermittentem. Quin adeo super hæc, cum Philosophiam in Romano gymnasio doceret, Dominicis festisque aliis diebus modò carcerem adire solitum, modò confessionibus audientibus, modò tradendis rudi turbæ religionis initiis laborem impendere. Postremo & Collegio Germanico præfuisse Rectorem, pariaq; benignitatis & prudentiæ edidisse documenta. Nec verò discrepasse à vitæ sanctitate mortem. Sed pridie quàm moreretur, cum vnà Theodoricus ipse Canisius familiariter eum eo ageret, repente erectum ingeminasse, Concentum audio angelicum, carissime Canis, comitare me: concentum angelicum audio. Vbi verò sacro est oleo petunctus, post ingentes de eo munere diuinæ bonitati gratias actas, de laudibus Societatis & vocationis excellentia dicere exorsus: ac circumfusus fratribus, qui pro eo non sine lacrymis prostrati in genua precabantur, postremum hoc verbum veluti sui monumentum reliquisse. Quemadmodum in sanctæ fidei rebus dubitare ac deliberare nefas est; ita in vocatione nullum dubitandi, nullum deliberandi esse locum relictum. Si quid igitur vnquam aduersus eam diabolus cogitationi obiciat, illicò, ut sit in rebus fidei, abigendum.

Hoc orbatus adiutore Petrus Canisius cum bona Ferdinandi gratia, qui & ad Regem Poloniae, eiusque uxorem Reginam ipsius Ferdinandi filiam litteras in rei Catholice, & Societatis commendationem vltro promisit, & pariter denunciavit ipsius operâ Canisij in conuentu, quem insequentis anni exortu erat habiturus Augustæ, uti velle; vnà cum Apostolico Nuncio, & ipso Theodoricus desiderium grauiter ferente, persequitur in Poloniam iter. Præter labores immensos ex ea peregrinatione haud multum relatum est. Non multis ante annis errorum peltis nobile regnum inuaserat: sed siue Regis, siue Episcoporum incuria ignauiaq; (nam vicissim acculabant) in pessimum iam redegerat locum. Constans erat opinio indulgentiam Regis obesse quàm plurimum. De seuerè impijs puniendis, scalpelloque coercenda serpenti peste sermonem respuebat omnem. Ea impunitate nequissimi homines ad licentiam abutebantur. Episcopi verò plerique senes, simulq; doctrinæ, & doctorum hominum destituti consilijs, iam ut desperata in re id potissimum studebant, si mutandum solum esset (quod malo dominante futurum haud dubie videbatur) ut haberent quo suum & suorum exilium tolerarent: eo fiebat, ut auaritia nomine malè ad vulgus audirent. Princeps hæreticorum celebrabatur Palatinus Vilnensis Nicolaus Radziuillus Dux Olivæ & Niesuisij, Georgij Radziuilli viri postea optimi & Cardinalis pater. Is primus apud Regem gratia ferebatur, idemque Catholicæ religionis funditus exterminandæ percupidus. Is Petricouiam, quò indictus conuentus erat, mille equitum superbo conitatu gloriosus

120
*Constantia
in Religiosa
vita qua-
modo te-
nenda.*

121
*Regni Polo-
nici Status.*

122
Ret à Ca-
nifio in Po-
lenia gesta.

sus & minax aduenit, nec magnifico minùs non modò Procerum aliorum, sed Catholicorum quoque Episcoporum exceptus occurſu eſt. Ea perturbatio rerum erat. Idem, quoniam Rex valetudine identidè incommoda tentabatur, omnia adminiſtrabat miſcebatque. Tractanda in conuentu potiſſimum erant tria, primum de Polonicarum, vt aiebant, executione legum: mox de ſubſidiis ad regni deſenſionem parandis: in poſtremum locum reiecta dicebatur cauſa religionis. In primo capite annus exactus tam ſuperuacua interim Nuncij Pontificij mora, eaque ludificatione, vt videretur diuinitus agrotalle Cardinalis Piſanus, qui ad eam legationem deſtinatus initio fuerat, ne inter hæreticos, quos impietatis comes barbaries efferauerat, ampliſſima illa dignitas obſoleſceret. Nihil tamen animum inter has difficultates deſpondit Caniſius: ſed vigil, & vbique in omnes religionis tuenda occaſiones intentus Cracouiæ in conſeſſu Doctòrum ex Clero & academijs verba Latine fecit, quæ prima noſtri Ordinis publica vox in eo regno audita eſt. Tum Louitium ad Archiepiſcopũ Gneſnenſem regni Primatem decrepita ætate ſenem digreſſus, multa cum eo item de religione contulit, multa eo breui mortuo cum ſucceſſore: & eorum vterque Societatis in Poloniam aduocandæ propenſam volũtatem ſignificauit. Cæterum adiuuandum conuentum, atque amolenda incommoda omnibus incubuit machinis, & libro- rum temporarij opportunitatem copia ſuggerenda, & precibus ante omnia ſacrificijsque cum ſuis & Societatis vniuerſis, tum ſacerdotum, qui iam Petricouiam vndique confluxerāt, quos viritum conueniens excitabat edocebatque. Rarò enim alius in expoſcenda pace & ope Numinis per ſeq; ac per alios ſolertior ac ſtudioſior Caniſio fuit.

123
Sermo de
Societate
Hiſpaniæ.

Verum enimuerò dum hæreticorum facibus ardet Septentrio, cæpere diri incendiij haud modica fumare ſemina in iſtis Hiſpaniæ regnis, vbi religionis incorruptæ ad id locorum gloria, ſi vſquam, vignerat. Et apud omnes prope Chriſtianos Principes conſtanti ſermone vulgatur, inter hæreticos, qui alij atque alij quotidie docti plerique, nec in ſine ſortis auctoritatijque prodeban- tur in lucem, multos ex Ordine hoc, in iſq; Franciſcum Borgiam in cuſtodiam datos, quosdam crematos, quosdã ſe fuga proripiſſe. Nota erat cunctæ Societati ſanctimonia Borgiæ, tamen vt in tumultu, aptoq; ad calumnias tempore non nihil ſolicitos habebat rumor. Qui rumor in Hiſpania ipſa non vnus generis erat. Alij eos errores proleminatos, alij eas turbas excitatas ſpargebant ab Theatinis (ita Societatis homines vocabant) Luthero ipſo detestioribus: qui ab alienare vulgi animos, & à Principibus, & ab alijs Religionis familijs conarentur eo conſilio, vt, cum ad ſe omnia traxiſſent, tum demum vnico impetu in præceps darent, Eccleſiamque Dei à fundamentis euerteret. Quæ aliaque multa cum mendacij patens diabolus, dolens eſſe qui ſe conati- bus ſuis opponeret, paſſim diſſiparet; Ferdinan- dus Valdeſius Archiepiſcopus Hiſpalenſis per Hiſpaniæ regna Philippi Regis ſacratũ quaſtio- num Præſes, auctoritate publica diluendam infa- miam ratus, egregium de pietate Societatis teſti-

124
Teſtimoniũ
maximi
Quæſtoris
de innocentia
Societatis.

monium edidit. Id è falſis rumoribus Deo lucti- faciente, vt familiæ huius innocentia ad abolen- das & præſentis & præteriti ſuſpiciones temporis ſeueriſſimi illius iudicij reſtitutione tum maxi- mè palàm fieret, cum in iſis quoque, à quibus longiſſimè antehac ſuſpiciones abſuerant, errorum labes deprehendebatur. Et ſanè Patres, quibus venire ad comitia Romam non licuit, viſa eſt di- uina manus in Hiſpania tenuiſſe. Nam ad peſtem illam, ſiue eruendã in lucem, ſiue opprimendam ſtudio & momento operis maximo laborarunt. Borgia in primis, cuius operã & cõſilio ſacri Quæ- ſtores aliudvè vtebãtur, vt obeam rē nec Pintia digredi paterentur, nec facile cuiquã præter eum & homines de Societate, conciones permitteret. Quæ res ad eò malè habebat impiorũ dogmatum auctores, vt inde quoq; exoſam vulgo facere So- cietatem conaretur. Itaque Hiſpali loco celebri, quem Gradus vocat, libellus inuentus eſt ea ſen- tentia, Qui doctrinam Quæſtorũ noſſe cuperet, Theatinos adiret. Quod carmẽ, cum, ſi rectè exi- ſtimitur, ad commendationẽ Societatis pertine- ret, tamè ad eam pariter, & Quæſtores (viriegre- gij erant Carpius & Gaſca) perſtringendos impij propoſuerant, quod plurimum illi conſuetudine Patrum ad familiarem vſque frequentemq; con- uictum vterentur. Cæterum Ioannes Vega mira- batur nò modò in Societate, ſed nec in quopiam, qui ex eius inſtitutione penderet, compertum quidquam vitij fuiſſe: ſic enim in Siciliam ad Do- menecum Iulio extremo ſcripſit: Non deſunt quidam præſertim è Religioſis vehementer per- turbationibus exagitati, Societateque, & quid- quid ab ea rectè fit, exagitant, quos videtur Deus puniſſe. Namque morbus ac peſtilentia Lu- therana, quæ his diebus comprehenſa eſt, ex iſtis proſecta eſt. Ac Societas nò modò in Religioſis alumnijque ſuis contaminata non eſt, ſed etiam per eam iſta venerunt in lucem mala: vniuerſiq; qui apud Religioſos ex ea conſeſſi ſunt, integri perſeuerarunt, & ab iſta intacti luc, beneficio pla- nè ſingulari Dei: cui gratiæ debentur inſinita, ita regenti & illuminanti qui conſidunt in illũ. Hæc de qua Vega loquitur, diuina erga Societate clem- entia, per temporis huius diſcrimen clariſſimè comperta eſt Hiſpali. Hic gratia & auctoritate florebat Conſtantinus Canonicus, qui Carolum Quintum concionator ſecutus in Germaniam paulatim voluptatum deprauatus illecebris, poſt corruptam vitam tandè & mente vitata peſtem inde in Hiſpaniam reportarat. Rara erat faciũdia, doctrina non vulgaris, actionis mira venuſtas; quibus quaſi oblita delinimẽtis cum argumenta per ſe vè dibilia & ſpecioſa de miſericordia Dei, de immenſis Chriſti meritis, de fidei ſumma vi, & id genus pertractaret, & vitæ ſordes profunda ſi- mulatione occuleret, nimirum improvidam ha- mi multitudinis cupiditatem facillimè inſeca- bar. Sed virorum animos ſapientium tanta illa, tamque perennis dulcedo & illecebra ſuaui lo- quentiæ cum aduertitſſet, & latentis ſub melle veneni ſuſpicionem mouiſſet; diuerſam noſtri Patres, aliique vigilantes Dei adminiſtri inſi- ſtendam ſibi viam rati, contritionis inculcare laudes, & perfectæ conſeſſionis, ſatiſfactionis, tum rectè factorum neceſſitatem deprædi- care

125
At hanc
circumſta-

126

127

Conſi-
derat
in ſoc
teme
ingreſſ

128
Hiſpal
Colleg
erant

129
Verat
tutari
quam
ſuſpen
uſgere

care instituit. Non fefellit hæreticos per eam solertiam cuniculos opponi cuniculis suis. Ergo quorum prohibere actiones nequibant, vt auctoritatem eliderent, nullis in Societatem, vt magis ob nouitatem calumniis opportunam, parere probris ac maledictis, clam, palam in circularis, in concionibus, vt etiam concionator è suggestu in eam fœdissimè de bacchari sine omni dissimulatione non erubuerit. Quæ vbi frustra conantur, & (quæ vis erumpentis sensum est veritatis) in dies magis suspiciones aduersus eos inualescunt, Constantino venit in mentem Sociorum mores interiùs explorare. Quod, opinor, voluit Deus, vt testimonium innocentie ab ipsomet inimico exprimeret. Namque submissi exploratores postquam intentis auribus oculisque obseruauerant omnia, cum referrent deprehendisse se homines proximorum salutis cupidos, modestos, orationi deditos, procul à feminarum commercio; interfectus hic Constantinus, Hactenus, inquit, sat est. Si dediti orationi sunt, & à mulieribus cauent, perseveraturos ne dubita. Sub hæc homini astuto ac perfido ea frons fuit, vt in ipsam se Societatem recipi postulet. Incompertum qua maximè causa, an vt illuderet, an vt venenū infertret, an demum, quod aliquanto plus latebrarum speraret, vt præter modum stolidæ absurdæque sunt malè consciorum spes. Nondum hominis ad liquidū manifesta erat, tamè clariùs iam sub lucebat impietas. Inde Patres sumpto ad deliberandum spatio, cum talia consilia lentò coquenda respondissent, Quæsitorem Carpium consulunt. Is quoque trahendam rem censuit. Cum ecce Constantinus datur in vincula; alij super alios consilij ducuntur; pestilens vltus per haud pauca, nec ignobilia serpens capita nudatur. Miratur attonita ciuitas tam se periculū prope fuisse; & quod modò imminens propter imprudētiā non pauebat, iam perfuncta licet, propter grauitatem exhorret. Denique iam velut retecta scena, sublatisq; personis veros intuens vultus, vt hiantes prædæ detestatur lupos, ita custodiæ intentos pastores amat. Quo rerum successu non modò suam Deus Societatem intaminatā ab hæretici hominis admixtione seruauit, sed etiam per ipsa inimicorum probra & odia clariorem simul & cariorem fecit: cum iam nihil ad vulgus fauorabile esset magis, quàm hæreticorum inimicitias & odia meruisse. Itaque hoc ipso anno Collegiū, quod adhuc in domicilio habitabat conducto, ruinofam quidem, sed capaci satis opportunoq; sita loco priorū stipe domū coëmit. Vbi cōcinna tædícula, postmodum quā dedicata est, eam Quæsitores adiere, & alter Sacro factō diuinissimum ibi Sacramentū perpetuò asseruandum reposuit.

Molestior interim, vt agebatur inter Catholicos, latè per Hispaniā, & in Belgium vsque profecta in aula Regis Philippi gliscebant infamia, Iesuistas hæresim nouā inuicere, fas esse docentes arcanum violare sacra confessionis; nempe, vt ab saluberrimo mysterio populū auocarent, & in vltimum exitum traherent. Infamie origo hæc fuit. Audiebat Granatæ magni ieiunij tempore sacerdos noster confessionem feminæ. Graui in scelere dubitatio pupugit animū iūstne falsæque esset absolvere, nisi particeps eius sceleris

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

ad necessarium remediū proderetur. Consultus Archiepiscopus Petrus Guerrierius vir & morum optimorum, & sapientiæ singularis, cum omnino absoluendam negasset: & de sententia eius necessitas imposita feminæ esset, proditus reus est. Hinc lacrymæ. Ille doloris impotens tumultum excitauit. Protinus alij, partim (vt Archiepiscopus interpretabatur) amore licentiæ, partim (quod malim) bono studio; quod controuersia propter ea, quæ adnectuntur & cohærent, grauis ac perplexa est, ita censescentes exeeperere, & ventilaere succensam faciem. Nihil ferè in Archiepiscopum, neque in vnum quemdam Sociorū, sed omnia in vniuersum Ordinem exasperata verbis coniciebantur, Societatem confessiones sacras euulgare. Quæ cum intoleranda, publiceque extialis infamia esset, Ioannes Ramirius noster verbi diuini inelytus præco deducendum ab errore populū censuit: quæque dicturus erat diligenter præmeditatus, & cum eodem Archiepiscopo, itemque Magistro Ioanne Auila communicatis, accedente eorum sententia, apud Incurabiles coram Quæsitorebus, quæ maximè vera ac bonis moribus cōsentanea iudicauit, exposuit: Fas quidem, tota quamuis vniuersitas rerum esset interitura, nunquam esse signum sacrosanctum cōfessionis resignare. Posse tamen incidere tempora, quibus sacerdos iure à cōfite exigit, vt quempiam, siue socium & participē sceleris, siue quem hæreticum aut alia pestilenti labe corruptū norit, si remediū nulla præterea relicta via sit, ipsimet confessorio, vel inter cōfessionem facta potestate ea notitia vtendi, si correctio fraternæ futura sit; vel, quod ferè præstat, & ad iudicalem denunciationem necessarium est, extra confessionem indicet. Quod si abnuat facere, absolui nō debeat, quemadmodum absolui non licet, qui vel reus furti, restituere alienam rem, vel quæ debeat alia, præstare non sit paratus. Talia ad restinguendum incendium dicta cum essent, vehemētius inflammantur. Continuò concionatores tres in suggestum progressi, nulla eiusmodi vnquam posse incidere damnant tempora, quod re vera notitia illa ortum è Sacramento habeat: & iniuria semper in Sacramentum recidat; prodi mysteriorum fidem: abstergeri à remediis salutaribus populū: nouum, noxium, impium dogma, aut verius monstrum proferri. Consultitur in tam ancipiti cœcā; causa rursus à bonis viris Archiepiscopus. Is, quæ docuerat Ramirius, disertè affirmat. Tum sponte sua Præsides omnes sacrorum Ordinum, ac doctissimum quemque tota ex vrbe conuocat: in eoq; concilio doctrina eadē approbatur. Quamquam fuere qui in præsens assenti, deinde ad concionē reuerti pro pristina sua opinione pugnaret. Quidam aiebant, quæ fingebantur tempora, ea solū cogitatione depingi, re tamē ipsa nunquā eadere in humanos mores posse. Quare lubrica licentiā stirpitur excidenda: nec cōmittendum, vt dogma spargeretur, quo in proclui esset abuti, nec nisi sapientia & prudētia rara viri cōmodè vti possent. Tum Archiepiscopus cum pro sua causa propugnans, tum de Societatis laborans infamia, consultis etiam per epistolā doctis aliarū vrbium viris; ipsemet in concionem progressus quid respondendū esset pronunciare constituit, silentio post-

F 2

hæc

118
Constantinus
hæreticus
in societate
sententiam
ingressus.119
Basilienſis
Collegij in-
stituta.120
Veratio So-
cietatis tā-
quam ex-
positi re-
ligionis.

131

hæc de ea re cunctis indicto. Quod præclara cum Societatis commendatione, grauitèr; inuictam ei iniquissimè notam deploràs cum fecisset, tranquillitas redire visâ Granatæ. Magis tamè in speciem obducta cicatrix, quàm perlânata intus bona fide plaga est. Subinde enim consecutis postea temporibus refricata est in templis atq; gymnasiis magno strepitu adscriptis etiã Societatis per eas oras opinionibus: à quibus ea, cum re vera perabsurdæ sint, quàm longissimè abest. Archiepiscopus disputationem accuratam de tota controuersia scripsit, misitq; Romam. Nec tacuerim ex hac maximè occasione factũ vt causæ eorum, qui sacrilego incestare ore Pœnitentiæ Sacramentum, & vitæ fontibus immiscere venenum, pudicitiam continentũ sollicitantes audent, iuris herent sacrorum Quæstorum. Cæterũ ad eodẽ scdã maximè per Hispaniam ex tota illa actione fama in Societatem percrebuit, vt Borgia proficeretur haud fauiores alijs in eam procillas extitisse. Ille quidem tam diuersis pullatus sermonibus Vallisolei Quæstores cõuenit, rogauitq; ediceret ipsi orthodoxæ doctrinæ custodes quid tenendum in eo genere videretur. Quippe Societatem, neque huic, neque diuersè affixam sententiæ, id modò cupere recta ire via; proque tenuitate sua fideliter & sapienter Deo Domino, salutique hominum deseruire. Cui respõsum est, Quia ratione in confessionibus audiendis Societas vteretur, eam sancti officij Collegio vehementer placere: solitudinem omitterent, suoq; ritu ceptis instaret: ipsos aduersus rumoribus occursuros. Valuit ad quietem representandam opera quoque Apostolici Nuncij. Is erat Leonardus Marinus tum Episcopus Albæ, dein Archiepiscopus Lanciani è sacro Prædicatorum Ordine, qui & consolandos sibi Socios data ad Borgiam epistola oppidò sapienti duxit, quã huc afferri nonnihil historiæ interest. Multum, inquit, doloris attulit mihi res Granatensis, non confessarij Societatis causa. Is enim quod Deo debebat, prestitit, vt remedium tot sacrilegijs afferretur: neque aliter agere poterat, cum ea sit Dei ipsius regula, quæ nequaquam, vt aduersarij calumniantur, aduocat homines à cõfessione, sed ad eam aduocat. Non enim recta est via aduocandi ad Sacramenta, si patiaris ac dissimules, vt peccata & sacrilegia per ipsa Sacramenta committantur; sed si coneris, vt per administrationem rerum ad eodẽ sanctarum à peccatis Christiani liberentur, & iustitiam, sanctitatem, gratiam Dei consequantur. Quod mihi dolorem attulit inconsiderantia fuit concionatorum, qui, quod laudare ac fouere debuerant, id deformare & opprimere maluerunt. Cæterũ, Pater, memineris nunquam dæmonem in Ecclesia non seminasse zizania, vt inter se ipsos Christi sectatores committeret, idq; nõ per manifestam impietatem conatum, sed zeli obtentu, & simulatione pietatis: quemadmodũ in præsentia zeli specie moueri videntur Christiani quidam, Religiosi quæ professi ad Societatis tranquillitatem turbandam. Quod mea quidem sententia nihil est aliud, quàm opponere se præsidij, quæ in hæc tam periculosa tempora comparauit Deus Ecclesiæ suæ. Ille verò aduersantiũ zelus haudquaquam zelus est Domini, sed admodum carnalis:

132
Quæstoribus sacris probatur Societatis ratio in confessionibus.

133
Epistola Nuncij Apostolici probantis & consolantis Societatem.

cui quantumuis personam spiritus velint imponere, re vera zelus est contentionis, non quærens quæ Dei sunt, sed quæ per Societatis existimationem detrahi putant sibi. Itaque & hic locum habet, quod dixit Apostolus, Cum sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis? & secundum hominem ambulatis? Nunquid diuisus est Christus? Quid est Paulus, quid Apollo? quid Dominicus sanctus, quid sanctus Franciscus? Nonne ministri Dei sunt, cuius & ipsa Societas est? Proinde abstinent dissidium facere inter societates sodalitatesque vnus & eiusdem Domini. Recordentur quod dixit Dominus Apostolis, qui prohibebant alios dæmonia eiicere in nomine Iesu, Qui non est aduersum vos, pro vobis est. Et illud Apostoli, Sive per occasionem, sive per bonam voluntatem Christus annuncietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Subeat & in cõsulta Iosue emulatio pro Moyse, cum monuit eum, vt duos illos prophetares in caltris prohiberet. Cui Moyse dixit, Quid amularis pro me? Quis tribuit vt omnis populus prophetares, & det eis Dominus spiritum suum? Si bene sanctorũ in schola horum magistrorum didicissent, scirent profectò Societatem foueri debere: ei quæ fauendo obsequium præstari Deo. Cæterũ nolo hæc viros Societatis commoueat: nolo quidquam eorum in te pascat ardor. Sustinuit semper Ecclesia electique eius hoc bellum, non à Tyrannis modò, & confessis Christianæ religionis hostibus, sed ab iis quoque, qui sanctitatem profitebantur. Proinde teneant locum suum: neque hæc exagitatio, quamuis ab hominibus Religiosis orta videatur, perturbet. Plura dicerem, si per otium liceret. Quamquam scio à Deo exercitatus hominibus nihil esse opus exhortatione mea. Dominus noster in gratia sua te cõseruet. Oliuarij v. Kalendas Iunij, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo octauo. Seruus R. V. & filius Episcopus Marinus Nuncius.

Ad Borgiæ auctoritatem augendam pertinuit Caroli quoque Imperatoris suprema voluntas, qui eum in testamẽti sui procuratoribus scripsit. Quam rem pro magna commendatione fama celebravit. Mortuus est Carolus xi. Kalendas Octobris, ad testamentum, quod antè fecerat, adiecto sub vltimum spiritũ codicillo, quo seuerè in hæreticos animaduerti iubebat. In eius exequijs rogatus Borgia, vt verba faceret, iis Prophetæ verbis exorsus, Ecce elongauit fugiens, & mansit in solitudine, egit de animi exelitate, miròq; cõsilio, quo vir ille magnus mortalibus rebus priusquam ipse desereretur, desertis; post tot ex hostibus reportatos triumphos, sui præstatißimus victor, Imperij insignia, regnorumq; tam multorũ coronas ad Christi crucifixi pedes abiecit, cura omni ad celeste regnum, ac beatam æternitatẽ sibi deinceps parandam conuersa. In cæteris eius virtutibus ab ipomet audiuisse memorauit, à primo ac vigesimo ætatis anno diebus singulis bonum spatium in oratione, quæ mente fit, posuisse. Pro eius anima quod Collegio Panormitano Abbatiam tradiderat, cũ eadẽ in Societate preces pro Collegiorum fundatoribus solènes factæ. Animaduertum est in ligne documentum mortalitatis humanæ tres potentissimos germanos sex mensibus, Carolum, eiusque sorores Eleonoram & Mariam extinguitos.

134
Borgia inter procuratoribus scripsit.

Phil. 34.

tinctos: simul & Philippi Regis coniux Maria Anglorum Regina sub Nouembri finem sublatam ultimam religionis damno. Quo eodem die, vt planè videretur Britannia Deus iratus, quod vnum ei aduersus exitalia dogmata subsidium erat reliquum, Reginaldus Polus Cardinalis est mortuus. Ceterum Borgia demandatam sibi à Cesare exequendi testamenti provinciam, cum tale negotiorum genus interdictum Societatis legibus nosset, vehementer suscipere detestabatur. Verum cum id Lusitanie Princeps Ioanna ipsius Caroli filia, quæ pro Philippo Rege suo fratre Hispaniam regebat, ab Generali Preposito alioqui impetratura, præciperet, lexque docti Patres, iidemque maxime homines auctoritatis in consilium adhibiti cunctandum negarent, præsertim quòd quadam extentplò transigenda moram non paterentur, ad Præpositum, vbi primum licuit perscripta re, oneri cessit. Nec leue interim Societas incrementum accepit.

135 *Collegium Montellani quod est prius.*
Huius initio anni cæptum incolæ Montellanum Collegium. Sex eò sacerdotes multi, Laici octo, Rector Alfonsus Lopiis. Ipsi Ianuarij Kalendis noui templi encenia celebrata; quæ Magister Ioannes Auila insigni concione decorauit: in qua grauiter more suo differens, hinc populum admonuit, quantum in Collegio boni reciperet, hinc ipsis collegis quidnam sibi vellet esse de Societate Iesu declarauit. Extruxerat id Collegium, redituque muniendum certo susceperat Catharina Fernandia à Corduba Plegi Marchio commodorum nostrorum supra quam facillè cogitatu sit, cupida: magisque vt optima huius feminae satisficeret votis, quam quòd locus admodum capax esset, triennio ante receptum erat. Patebat tamen circa territorium amplum, per quod liceret excurrere; quod & subito fecere multi. Plurimum tamè laboris suscepit, resque gessit insignes Pater Ioannes Cannas. In Collegio trifariam partita puerorum doctrina, quorum qui doctissimi vix ad Grammaticæ initia satis præculi erant. Virilius proueniebat labor nocturnus, cum ii conuocaretur, qui ab opere agresti vespere domum repetebant. Hi fidei Christianæ summam edocebantur, quidam etiam legere ac scribere: tamque multi consuebant, vt quatuor eorū plures, interdum septem satis operis haberent Magistri. Optima verò Princeps Sociorum aduentu, & sui populi gestiens profectu, multis diebus nihil meditabatur, dicebat, agebat, nisi de gratis ob tam insigni, vt vocabatur, beneficium diuinæ bonitati agendis: quosque caros habebat, ac sibi bene velle norat, inuitabat rogabatque, vt se ad gratū animum testificandum adiutarēt. Quòd si principes viros feminae nancisceretur, quam honestissimam apud eos Societatis excitare opinionem ope omni studebat, haud ignara iis iniis veritate (quam scitè quidam filiam temporis nominant) nondum planè adulta, complures errore ductos vehementer & recenti familiaris, & simul populi commodis aduersari: quos ab errore auelli, & primum ipsorum, & publicè interesset. Adhuc Collegium Ocania, Toleti domus instituta est, vtriueque aditu patefacto Ioannis Silicæi Cardinalis, eiusdemque Archiepiscopi Tolera-
ni excessu.

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

Ocaniensis Collegij origo prima talis fuit. Ludouicus Calatauiud indidem ciuis magno vir natus, Protonotarius Apostolicus dudum versabatur animo, quod facultatum sibi Deus tribuerat, quam maxime in rem, quæ futura eidem gratissima esset, cōferre posset: neque ei tum succurrebat quidquam potius, quam vt cenobium factarum virginū conderet. Hæc dum is agitarer, Ioannes Ramirius Doctor & concionator egregius (de quo nuper in Granatenlibus rebus incidit mentio) ex disciplina Ioannis Auilæ profectus, etiam tum antequam nomen Societati daret, magna cum fama Madriti ad populum agebat, perque vicinas vrbes & oppida idem Euangelium circumferens excurrebat. Quem cum Ludouicus Ocaniam accitum excepisset hospitio, necessitudine iuncta existimauit sibi diuinitus missum, quem diu querebat, interpretè diuinæ voluntatis. Ergo suum ei consilium aperuit. Laudauit Ramirius: tamen aliud quiddam animaduersione dignum venire sibi in mentē subiecit. Videri ad maiorem Dei gloriam pertinere, si Societati Iesu Collegiū excitaret. Nam quòd Religiosi illi, quos optimè ipse nosset, non sibi dumtaxat viueret sua virtute contenti, sed aliis quoque ad virtutē petrahendis insisterent, iis aduocatis bonorum simul cenobium hominum, simul Collegium bonos ceteros pro virili facientium Ocaniam habituram. Hac voce pro oraculo Ludouicus excepta tertio abhinc anno per litteras Ignatiū admonet: Complutum ad Borgia Commisarium properat: foundationis tabulas xvi. Kalendas Nouembri conficit: breuique Iacobus Carillus cum Sociis aliquot mittitur: qui domo quam Protonotarius extruxerat, in Collegij conformata modis, angusto in sacello, dum idoneum pararetur templū, consuetos iuuatorum proximorū labores auspicantur. Respondebant votis omnia, cum secundissimū carum diabolus, vnde minimè debuit, opposita mole interrupit. Archiepiscopus Silicæus pro veteri ab Societate animi abalienatione, cognitis quæ Ocania fiebant, quali se inscio gererentur, Protonotarium sextum intra diem plena maioris anathematis Indicta, sistere se Toletum ad suum concilium iubet: & omnibus, qui Ocania sacra aliqua cum potestate essent, eadem pœna proposita mandat, Collegium, monasterium, domum hospitale suo iniussu neu inducāt, nève sinant induci: si quid tale cæptū sit, ad concilium renunciant suum. Hæc vbi viderūt Patres, ne Archiepiscopi animum magis exulcerarent, patienter modesteque cesserant. Protonotarius ad dictā diem adfuit: eademque die concionator Ramirius Madriti citatur. Sed is, cum Protonotarius quidquid esset fraudis (si quid esset) id ad se totum traheret, confestim dimissus est. Ipse verò Ludouicus custodiæ est traditus, & in eates menses habitus, cum homo octogenarius perfrigida tempestate cōm perniciē valetudinis, in eò moda grauissima toleraret. Pertulit tamen omnia constantè, multumque cōsolationis acceptis ab Ignatio litteris allatum sibi professus est, in extruendi Collegij curam adeo intentus, vt multa, quæ ei rei futura vlti erant, eo ipso tempore meditare-
tur & cōpararet. Sed cum alia tandem via redimere libertatē nequiret, se ceteris tabulis testatū

F 3 cedere

cedere se non sponte, sed ut vexatione illa eriperetur, acta in speciem retractavit. Inde missus; & quoad Silicæus superstit, dissimulato consilio, ubi primum ille decessit, de integro Collegium aduocat. Iacobus Carillius Rector iterum, & Iohannes Castaneda Minister cum reliquis ad legitimum numerum missi: quos magno cum plausu ciuitas cuncta suscepit; ac dulcedine summa perfusus veluti filios carissimos optimus Protonotarius amplexans in præparatis ædibus collocavit decimo octauo Kalendas Maij. Præceptores, qui huc mitterentur, interim Burgis amori, quod ibi propter tenuitatem initiorum nec satis pretij rediret ex opera, & angustis simul domicilij, simul rei familiaris excluderentur.

139
Toletani
domicilij
initium.

Difficilior Toletum erat ingressus. Quam enim fama erat Silicæum cum animam ageret, quo tempore incorrupta solent esse ac sincera iudicia, apertè professum se ad eam diem falsis præoccupatum sermonibus in errore versatum; sique vita maneret, longè aliter posthac Societatem habiturum: tamen haud pauci Canonorum supererant, quorum in animis altè infixæ prior sedebat opinio. Quippe eminentium personarum ea conditio est, ut assæclas studiorum suorum, utcumque ea sint, non modò vni habeant, sed etiam post funus relinquunt. Verum Dei sapientia, ut artifex est mirè locuples, mollissimè aditum expedit. Silicæo Bartholomæus Carranza Miranda è sacro Dominicanorum Ordine in Archiepiscopatu successit animo erga nos planè diuerso. Prima ei curarum fuit Societatem Toletum inducere: existimauitque consentiente Borgia, consultius esse in præsentia Professorum domum instrui, quàm Collegium; ut Socij ab studiis liberi curis totos se in vberissimam, quæ matura offerebatur, animorum messem darent. Kalendis Nouembris prægresso ad præparandas res Bustamantio, successere domui præfaturus Petrus Domenecus, Strada ad concionandum ac ceteri, ita ut breui septem sacerdotes, totidem sacerdotij expertes essent: interque hos Agidius Confaluius, & Andreas Capilla ambo Theologie decursus spatis, tametsi nondum initiati sacris: qui præter domestica munera & colloquutiones cum populo ad suum equè profectum, & aliquod Patribus nomen, quod in ciuitate falsis rumoribus imbuta, necesse erat conciliandum, studia dum retractant, in Toleranæ Academiæ disputationibus, quæ re multum valebant, religiosæ modestiæ solidæque sapientiæ specimen præberent. Ceterum Bustamantius, qui ad res præparandas præuierat, dum diligenter perquirat, nihil rectè ne conductitium quidè, nisi immensa pecunia reperit. Quamobrè ubi ceteri superuenere, cum se, quod recipere, non haberent, essentque nouæ quædam & vacuæ ædes nuper à Silicæo ad Clericorū Seminarium, quod Collegium infantium vocant, extructæ; in his nouos colonos Archiepiscopus tantisper, dum alia se offretet domus, constituit. Notarunt omnes rerum vicissitudinem, & plerique diuini consilij arcanum mirati passim iactabant à Deo planè hoc factum, ut Silicæi nihil minus agentis manibus, iis, quos vsque eò auerfabatur, domicilium extruxisse videretur. Verum cum haud decesserit,

qui per speciem grati in Silicæum animi factum improbarent, deque Antistite obloquerentur, ventri ne in tempus commodata sedes in perpetuum occuparetur; Patres conductæ domo, quæ Roderici Lopij Auali erat, in sanctæ Magdalenæ parœcia, optima vrbis parte, in eam breui migrarunt.

Belmontem quoque incolæ missi, in quibus Iohannes Quadra, & Petrus Rodericius adhuc Nouitius indidè oriundus Petro Seuillano Rectore. Expetuerat Collegium Villenæ Marchio Iacobus Lopius Páciecus, conueneratque cum honesto presbytero, ut sacerdotium nummum aureorum sesquimille, quo is fruebatur, ad Collegij annuos reditus transferri velleret. Iohannes Lucas (hoc erat sacerdoti nomen) adeo vir bonus fuit, bonique publici præ suo amans, ut mortuo breui Marchione ultro rem ipse promoueret, & Patres accerseret: eosque interim, dum sacerdotium ritè Collegio traderetur, benignè suis alebat sumptibus. Ceterum hoc quoque, antequam res transigeretur, vita perfuncto, destituti omni subsidio Patres, sublitere tamen ope freti diuina; domoque, in qua degebant, in aliquam Collegij redacta formam, Grammaticam docere, & munia instituti cætera obire aggressi, utcumque liquit, in summis laboribus ac difficultatibus vitam aliquot annos tolerarunt, donec tandem certa subsidia prouidit Franciscæ Pontie Leonæ pietas, ut fuhus anno suo rediret.

Hoc eodem tempore Complutensi Collegio subsidium ingens, planèque necessarium leuamentum accessit. Ita & cæli grauitas, & domicilij difficultates, & alia per ætatem Complutenses Socios vexabant incommoda, partem vtmagnam quorannis lecto affligerentur, nonnulli occumberent: ac tribus ante annis proflus ita cunctos strauerant morbi, ut nemine domi ad ceteros curandos incolumi, alienorum accersenda opera fuerit. Quæ in calamitate egregiè se & ciuitatis exeruit pietas, & Religiosorum sancti Francisci: qui cognito Collegij statu, opem ultro suam detulere. Autumno, qui eam ætatem secutus est, cum Borgia ac Villanoua misera illa strage commoti, quo pacto in posterum malo occurrendum foret, circumspicerent; Doctor Mena, cui primæ inter docentes medicinam in Complutensi Gymnasio partes erant, & Collegij nostri curabat ægros, apertè denunciavit, nisi æstium aliquod diuerticulum quererent, breui vniuersos absumptum iri. Tum Borgia pro eâ caritate, quæ & commissorum sibi fratrum valedudinem, & proximorum, quæ procurari ab languentibus nequit, salutem amabat, Villanouam, & quosdam præterea Patrum in circumiectum agrum idoneam conquisitum stationem dimittit. Iis & Doctor ipse Mena sponte additur comes. Post multa adita loca ad Lorantiam veniunt pagum. Quatuor is leucis Compluto abest: super eum sacram ædiculam cernunt vetustate ac neglectu collapsam ac perditam, loco per amano maximeque salubri. Fuerat olim Monachorum sancti Dominici à Silo ex Ordine S. Benedicti: deinde ad varios translata dominos in potestatem postremò venerat Fernandi à Fontè è sancti Iusti

140

Belmontem
Toletum
Collegium
choatur.

141

Complutensi
Collegio
gratia
secundum
patriam.

Iusti Complutensis Portionatis. Hunc locum ut vidit Mena, si optio sibi detur, nullum se præoptaturum ait. nec spreuerit consilium Patres: verum ad hanc diem impetrari minime potuerat. Hoc verò anno cum per æstatem rursus cunctam domum malè morbi mulcassent, acrius vtergere aggressi, per solito pretio, certisque conditionibus impositis ædiculam, & quæ ad eam pertinebant, quàm optimo iure impetrarunt; cui Iesus à Monte nomen factam. Ibi insequentibus annis amplum satis ædificium extructum, quod magistri atque discipuli per summos calores recipiunt sese: ac nihilo segnibus in eo secessu religiosæ vitæ, studiorumque ratio omnis, temporumque distinctio, quàm Compluti seruatur. Nec modica in pagum ipsum redundant comoda, dum per intervalla Socij eò delapsi litterario otio caritatis negotia intermiserunt. Neque hac solum re Complutense, Collegium, sed incolarum etiam numerus, rebus ad salutem civium gestis, receptisque in Societatem hominibus vehementer amplificatum hoc anno est. Rector Emmanuel Lopi in Collegij ac civitatis bonum intentus, novis adiutoribus à Borgia impetratis, iam familiam ad triginta ferme perduxerat capita. Antonius Madridius euentu pulcherrimo sacris concionibus præciat, & cætera vehemens, & lacrymis, quas inter dictionem multas veratq; fundebat, blandissimè violentus, ut inde multi animaduersum dicerent, Hispanorum ingenia non tam terrore minisque, quàm leni pioque motu cieri. In visendis carcere clausis, & siue in nosocomio, siue in priuatis domibus agrotis ac moribundis certatim suam ceteri indutiam expromebant. Maxime populum commouit in Christiana doctrina institutio puerorum. Prodiabant Socij tres quatuorue, quorum vnus sacerdos. Cogebant tintinnabulo pueros; quorum amplius mille conueniebant, longoque ordine per vrbis agebant vias diuinæ legis carmina continentes: nec pauci corroborata ætatis omnium ordinum viri ac feminae adiungebant sese. Toto agnune modo ad hoc, modo ad illud templum deducto, post exercitos pueros, simul caput aliquod Christianæ doctrinæ enucleatius tractabatur, simul ad amouendas parum pudicas, pietatis iucundo ac facili modo adhibebatur. Postremo adhortatio, quæ ad omnes ætates pertineret, opportuna ac vehemens accedebat. Hac noua Compluti re, & ad quàm plurimos pertinente, ut quisque vel ipse intererat, vel liberi, aut alioqui coniuncti, mirifice omnium conciliatus amor. Parentes tum laborem industriamq; suspiciebant, quia puerorum deuoratis ineptiis leniter ab nugis abstracti ad discendum conuocabantur: tum gaudebant filios ea doceri publice in templis, quæ mox priuatim ipsi domi docerentur à filiis. Sed illud ad memoriam & re & notitate illustrius. Prædie Cinerum, quem potissimum diem ceteri mortales licentiæ ac nequitie operatum habent, Patrem Antonium Madridium reputantem quàm multa eo die ad maiestatis diuinæ iniuriam fierent, quàmque indignum esset Christi cessare milites, dum ita Satanæ debaccharentur prædones; dolor ingens incessit, ac perque ardor tum ipsum eundi, & ipsa impu-

dicitiæ castra innadédi. Gratum Deo sacrificium fore, si vel ad breuem moram flagitium vnum aliquod prohiberet. Euentus docuit eum impetum diuinitus homini iniectum fuisse. Potestate illico à Rectore facta, cum socio vadit. Inter eundem in quosdam viros honestos incidit, secumque adducit. Ibat exaltans animo, & insolito motu turbatus. Vbi peruenit, iubet vnum in locum perditas conuocari. Conuenere diuerso alie atque alie sensu. Hæc Patris ridebāt ineptias, qui eum diem ad concionem legisset: alie quid venisset ignaræ, subrimè accedebant. Ille verò ad miserandum earum conspectum aliquamdiu haret innotus. Animas Christi emptas & exornatas pretioso sanguine ita conspurcari ac prociuitam vilem inter Christianos haberi Deum, ut eius iniuriæ pretio venderentur, & earum officinæ publicæ essent, secum voluens, miseratione ac dolore disrumpebatur. Hoc in æstu variante vultu colores, silentibus & attonitis spectatoribus prius cepit oculis loqui, quàm lingua; copiosum in fletum erumpit, qui & conantem dicere interpellabat. Tandem vocibus interruptis interrogat, quam ex re vitam misere tolerarent. Hominum, inquit, alij faciendis calcæis, alij consuendis vestibus, hi domibus extruendis, illi tundendo ferro victitant, alij aliis artificijs: vos, agite, expromite, explicite quod vestrum artificium est? quæ ex re vitam mortalium miserrimæ propagatis? Post quæ lacrymis propè obrutus, grauitè singultiens, cum diu conatus, tandem rupta voce dixisset, Iniuriis Deo pareati suo amantissimo, & Christo Iesu pro ipsis mortuo faciendis; & institutis ad hanc rem publicis officinis viuere; graue cunctarū cordibus, tanquam pugione vulnus infixit. Dein persequens orationem, Audistis, inquit, à Iuda olim venditū Christum: semel Is vendidit, & clanculum. At vos quoties venditis? & venditisne saltem clanculum? quæ in media vrbe quasi hastam publice statuistis? Nec Iudas, nec impij Hebræorum sacerdotes ex illis triginta denariis attingere quidquam ausi sunt: at vos, respondete, panis quem comeditis, vnde est? vinum quod bibitis, vnde est? vestimenta ista, quibus regimini, vnde sunt? nonne ex infami & impio quaestu mercatuque, quem palam exercetis, contumeliarum Dei? & potestis viuere his viuente? Tum grauius exardescens impetu animi exuberante vix ad quartam horæ partem ex inflammato pectore ardentia verba promens Dei patientiam, & intentum in pertinaces fulmen memorans, & Christi sanguinem, quo ablutas & consecratas audebant contaminare animas, & igneum tartarum ad vorandum patentem. Dixerat, cum exclamare miserabili stridore ceperunt, porrigeret dexteram, ex infami luto extraheret, paratas quidquid imperaret, facere. Hanc rem ut videre qui aderant, attoniti & lacrymabundi offerunt operam suam, domum, pecuniam, qua summoceantur in tutam. Inter hos aliosque viros probos ad vnam omnes distributa. Cumque in ligni Christi gratiæ gloria de nequitia spiritu, quo die maximas edere solet strages, ipsis penitus direptis spoliatisque eius castris egregie triumphatum.

Multis in vrbibus citioris præsertim Hispaniæ

*Pestilenti-
bus auxiliū
præbuit.*

nix deficiens pestilentia animos ad pietatem emollicbat, ut non tam facienda sementis, quam fruges legendæ essent. Arripere occasionem fortiter Patres, gnari laborum id genus martyrio comparari: nec caritatem esse maiorem, quam animam pro amicis morti offerre. Valentia primum Mironis Rectoris industria inopum turbæ, quæ præter vulgò gliscientem inopiam, dilapsis locupletibus, cessantibusque opificiis destituta in vrbe conficiebatur fame, præsentissima ope consultum est. Eius monitu pius Antistes octo Theologos viatico ac diplomatis attributis ad nobiles, qui salubria in loca secesserant, circummisit stipem: vrbana plebi corrogatam: & ipsi Mironi, qui item ad eam conquisitionem excurrit, amplius mille nummum aureorum distribuentium dedit. Cum primum de pestilentia constitit, nemo omnium domi erat, qui non aueret flagitare, quæ iuvandis se faucibus consecraret; tamen Mito, ne simul vniuersos in discrimen coniiceret, imbecillioribus Gandiam amandatis, sacerdotes tres ex omni numero legit, Martinum Albertum, Alfonso Lozanum, Petrum Parram, vnique compotes fecit. Erga eos, cum assidue contagiosos adirent, audirent, alloquerentur, quous officij genere solarentur, singularis Dei tutela emicuit. Nemo vnquam, quamdiu pestilentia tenuit, leui capitis dolore tetatus est: duos Laicos, qui nunquam domo prodibant, domesticis ministeriis occupati, etsi non sustulit, tamen corripuit malum. Ita nunciarent litteræ quadrimestres anno salutis millesimo quingentesimo quinquagesimo octavo in eunte Iunio datæ. Cæterum duos Fratres eo publice luis turbine abreptos Jacobum Sarauiam, & Martinum Gaonam vetus Valentia mortuorum Album recenset, & provincie Aragoniæ historia narrat: quod post eas quadrimestres euenisse (cum pestilentia, quamquam subinde intermitteret, biennium prope tenuit) certum videtur. Amborum virtus egregia memoratur. Et Sarauia etiam ante initam Societatem Valentia constat celebrem pietatem fuisse. Quidquid ex labore manuum feracis texendis, ultra suæ necessitatis remedia corradebat, largiebatur egentibus. Diebus feriatis in publico nosocomio aegris ministrabat: sanctoribus autem diebus luce prima amicos adibat, quos norat diuina sumptuos, excitabatque ad sedulo sese comparandos. Inita Societate ad Evangelicam perfectionem cõitens, singulari obedientia, simplicitate, caritate, curaque Martii ministerii seruiebat. Fuit cum per urbem ad negotia sua pergenti obuius homo colaphum impexit, tergoque verso iter aliò vertit. Quem Sarauia assecutus ad eius pedes, tanquam ipse iniuriam fecisset, veniam petens accidit, non sine sacrilegi percussoris rubore, & approbatione spectantium. Alio tempore secundum litus Valentini maris yadens, repentino in Mauros prædones, qui prædam ex maritima ora abigebant, incidit: prolatoque confestim sancto rosario (sic ille semper nominabat) Nihil vos formido, inquit, hoc fretus. Miram enim fiduciam in Beata Virgine habebat repositam. Ergo vti cõfidit, intactus euasit. Mortis supremo tempore immensas Deo gratias egit, quod in Societate finire vitam dedisset.

146
*Jacobi Sarauia Luici
fratris virtus.*

Barcinone quoque perspecta in suos famulos Dei cura, qui cum præter alienam beneficentiam nihil haberent in censu, dum ciuium plerisque necessaria vite, quæ aliis abundabat, deficiunt, nihil vnquam desiderarunt. Nam & opulentorum multum, cum urbem pestilentia orta defererent, memores fuere solitudinis eorum: & subinde Monachorum Montis Serrati, eorumque in primis Abbatibus Benedicti à Tocco benignitas præstò fuit. Ventum erat quondam in vltimam vestis inopiam, nec succurrebat unde parari posset, cum mira opportunitate, quantum erat opus, arcanò submittitur. Transmisit per alienas manus idem Abbas, id studens, quod semper è Christi Domini consilio faciebat, nomen vt suum ignoraretur: tanto scilicet immortalibus futuris conspectior, quanto magis mortalium oculis fugisset. Sed sancti illius monasterij præstantior longè beneficentia fuit non in Barcinonense modò Collegium, sed in cunctam Societatem; quam consecris ritè litteris communi consensu in partem meritorum ac diuinorum suarum opum vocarunt. In eodem Barcinonensi Collegio vnus pro omnibus ereptus est Ioannes Gestti Rector, magna virtutis vir, & optimi exempli: qui dum quam plurimos gaudet per diuina remedia ab animi morte metu mortis emergere, seseque in perennes labores & pericula animosè dat; hausta inde lue præsentis mercede dignatus est. Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto, destinatus totius Procurator Societatis Romanæ iturus ad portum quendam descenderat, facturam mox vela nauem Italiam conscensurus, cum aliquandiu resstante vento naui retardata litteræ Borgie superueniunt: quibus in Hispania retinetur. Quod visum est prouisum diuinitus. Namque nauim eam Algeriana classis eodem tempore in maria illa inuecta captiuam fecit. Catalaunus erat natio, ante initam Societatem Canonicus Villabeltrani; Gerundæque agebat concordibus animis studiisque cum altero sacerdote Mauricio Vigna nomine, qui Mantelæ natus, & à matre, quæ olim Beatum Ignatium coluerat, pie educatus, cum lacte videbatur Societatis indolem hausisse. Itaque ambo pariter expiandis conscientibus, edocendisque iudibus, & id genus muneribus operam dabant. Vt verò Societatem vouerunt, in eam item pariter concessere, nec longo intervallo, dissimilique exitu vita perfuncti. Mauritius Compluti aliquandiu sancto versatus in opere, dum Cæsar augustæ cõstanti promptaque caritate omnia obire strenui sacerdotis munia, præcipueque moribundis ad est, superioris anni ætate beato sine decessit. Cæsar augustani Collegij primum in celo germen; cuius corpus vna cum vestimentis illibatam post biennium, nec quidquam graue olens, nec vlla violatum tabe reperiuntur est.

Murciæ vis exitialis atrocis debacchata ipsorum quoque Parrum non paucos extinxit. Episcopo & reliquis prope omnibus, ad quos cura pertinebat, fuga dispersis, deserta erat ciuitas: plenæ iacentium ac morientium domus. Id supremæ necessitatis tempus & caritatis promendæ rati Patres circum ire vias: sacrosancta mysteria agentibus animam impertire: solari iacentes:

excitantes

147
*Abbas
Benedicti à
Tocco, &
omnium
Monachorum
Montis Serrati
in Societate
nigra.*

148
*P. Ioannes
Gestti Rector
viri magnæ
virtutis.*

149
*Mauritij
Vigna ex
Mantua pinto.*

150
*Murciæ
pestilentia
obsequio
mortui.*

151
P. Marcellus Salazar
1514

excitare ad propitiandum Numen incolumes: non die, non nocte quietem capere. Tam excelsi animi caritatem miratus Episcopus, potestatem quousvis absolueret ab sibi reuerentis criminibus fecit. His in laboribus maximè eminebat Patris Marcelli Salazarj ardor; cuius in omni genere, & in suo macerando corpore, & in iuuandis proximis, & in rerum diuinarum cultu insignis memoratur virtus. Is inter concionandum contagione attractus, in extrema concione populum rogauit, vt Deum pro se quoque precarentur; sentire se peste infectum. Octo ante annis Compluti Societatem ingressus, pridie Nonas Octobris lætissimo animo ac vultu, benefactis onustus ad Dominum emigravit. Iam xvii. Kalendas Septembris Petrus Cabrera Catalaunus clara stirpe ortus obierat: postea Rector ipse Antonius Fontoua item Catalaunus est mortuus: cui ob religionem atque prudentiam Barma, cum Romanam abiret, partes suas in administranda prouincia delegauit.

152
Petrus Cabrera
Antonius Fontoua

153
Franciscus Talus in
Societate
natus

Horum in locum magno frenore nouos Deus Socios reddidit. Salmantica adiunxit se Societati præter ceteros Franciscus Tolerus, iam tum in Theologia Magistri ornatus insignibus, & anno ætatis circiter vigesimotertio publicus Philosophiæ interpres: de quo erat opinio parisiæ æui aquæ doctum tota in Hispania neminem esse. Adeo vt eius olim præceptor Dominicus Sotus præ ingenij miraculo solitus esset prodigium appellare. Sed & eximios, vt solet, ac sanè multos, amplius quatuor ac triginta Complutensis Academia submisit. Commouit plurimos Alfonso Deza. Is inter eius Academiae iuuenes propter rara decora, & magnarum laudum semina princeps habebatur: in eum conuersi oculi omnium erant. Eo Paschalis Mantius Theologiæ sancti Thomæ vetus ac celebris professor, quamuis multas lustrasset inclytas vrbes, maioribus naturæ prædictis ad litteras ornatum negabat quempiam à se cognitum. Iam Philosophicarum disciplinarum (artium vocant) Magister effectus (quo in decore primum obtinuerat locum) eundem breui in Theologiæ Doctoribus habiturus; propter ingenij præstantiam morumque suauitatem, quousvis docentium honores, & pleraque eorum, quæ mortales mirantur & ambiunt, habebat in promptu, vltro in sinum ambrosius penè quam ambiuntur, conuolutura. Sed his ille omnibus præposuit Domini crucem. Quæ res eo etiam inter Academicos motus ampliores exciuit, quod inopina omnibus accidit. Amplius ille quidem anno vocante Deo tergiuersabatur, ita nostrorum hominum experts consuetudinis, vt quamuis eorum non paucos nosset, ac notus propè esset omnibus, neminem tamen esset allocutus. Sed Deus, qui iam tandem finire velitationem, & victoriam maturare volebat, collaturus quodammodo pedem, & ad decretoria arma rem deducturus, perpulit, vt per hebdomadam sanctam ad exercendum spiritum in Collegium se reciperet. Postero die quam exercitationem occuparet, incidit in febrem; quæ morbum corpori, medicinam animæ tulit. Curari in Collegio voluit: nec satidum bene conualuerat, cum animo iam inde à primo vsu prudentiæ homogenei

154
Petrus Sanctius
Deza

purgato, negauit se inde pedem ad sæculum amplius relaturum. Quia notus erat, & tamdiu deliberasse confirmarat, facta est manendi potestas. Quod vbi fama vulgatum est, multos dies nullus Compluti sermo nisi de eare fuit. Idcirco solum dammare factum, vt videbatur, repentinum minus audebant, quia Deza id ex iuuenis sapientia & grauitate fecerat. Hunc consecuti Ferdinandus Alcarazius Latini sermonis apprime sciens, & laurea donatus poëta; mox Theologi quoque Doctoris insignibus donandus: & Martinus Gominus è Theologorum Academiae Collegio, qui Maiores dicuntur, quod eo visum est mirum magis, quia cum passim ad Societatem & ceteris venirent Collegiis, & ex eo nullus ad eam diem ad vllum accessisse Religiosorum Ordinem memoraretur, qui ibi versabantur, vulgo per iocum quasi in arce tuti dicebantur. Sed gratia Christi, cui nihil imperuim, nihil inexpugnabile est, claustra quoque illa parum salutaris munimenti refregit. His succedere tres docti bonæque indolis iuuenes Petri Sancij discipuli, iamque in Philosophia designati Magistri. Per hos visus est Deus viam ostendere præceptor. Nec dubitauit bonus magister vestigia discipulorum sequi. Ingressus est aliquanto maiore motu, quam Deza, quia & corroborata magis auctoritas erat viri, & modo planè Compluti nouo in aditu sese gessit. Non solum Doctor excellens Petrus Sanctius, publicæque Philosophiæ interpres erat, sed etiam Rector Academiae cum insigni approbatione omnium, qui summus est ibi gradus honoris, fuerat. In concionibus etiam, quas non semel habuerat, non mediocrem adeptus erat nominis claritatem. Quæ animi egregia bona corporis honesta & venerabilis species decorabat. Dum missas ex India legit Patrum nostrorum litteras, animaduertere cepit quantum in vltimis terris viri pro Dei causa laborum fumerent: simulque ad sese retorta cura cogitare quam segnis ipse desideret. Hinc noua orsus consilia animo voluare, ad æmulandum decus, atque ad ærumnarum ingentem cupiditatem accenditur: nec languide rem transegit. Postquam cum Emanuele Collegij Societatis Rectore, vt se reciperet conuenit, primum auditores alloquitur in gymnasio, & bonam veniam petit. Sed diu multumque animo mortalia versasse: fluxa cuncta, vitam hominum breuem incertamque reperisse. Vidisse præter animi salutis; æternæ curæ inania & ludicra omnia. Quid enim esse longum morituris, quod vnà moriatur? Quid autè prodesse breuitæ æternum victuris? Ergo decreuisse monstram à Christo, recens inritam ab auditoribus quoque suis arctam, quæ ad æternitatem ducit, ingredi viam: pietatis ante omnia, dein etiam sui, qui ipsos & ex animo dilexerat, & nunc erat verius amaturus, meminissent. His similia multa cum diceret, discipulos, qui eum amabant pariter & obseruabant, diuersi agitabant motus. His deinde certatim, quamuis repugnantem, duobusque è Doctorum Collegio præcipuis Magistris prosequantibus salutatam Academiae Rectorem pergit. Qui dum hominis tanto cum comitatu aduentum miratur, Petrus ad eius repente aduolutus pedes, faustam precationem, per quam

155
Ferdinandus Alcarazius
156
Martinus Gominus

157
Petrus Sanctius

158

quam liceat in Societatem transire, petit. Rectori ludus principio videbatur: vt autem animaduertit seridū agi, nouare, Petri feruore, quem quasi aestuantem sibi ante pedes obiectum videbat; comitum, quorum plerisque confuso in vultu oculi madebant, conspectu, tam vberes in lacrymas soluitur, vt præfatu formare vocem in verba non valeret. Pauca tandem in eius consilij præfatus laudem, millies bene precatus dimisit. Petrus eodem discipulorum & collegarum, & multorum è nobilibus academicis comitatu septus recta ad Societatis Collegium tendit. Partim fama celeriter sparsa, partim eius spectaculo agminis excitis hominibus ingens multitudo confluit. Vt ventum ad Collegium, noluit Petrus pedem introferre, quoad Emmanuel Rector adtrocatus prodiret. Itaque ad fores ipse, cumque eo vniuersa illa constiterit multitudo. Vbi primum Rector apparuit, in oculis omnium Sancius submittit se in genua, perque Dei amorem obtestatur, vt se licet immerentem recipere in famulorum Christi numerum velit. Hanc diu fuisse, hanc esse nunc maximè votorum suorum summam, in Dei seruitio viuere ac mori. Emmanuel admonitis qui aderant, haud nunc primum id negotij fecum à Doctore agi, complectitur, gratulaturque Deo ducit in templum. Prosequitur turba spectantium & comitum. Ante sanctissimum Christi corpus pariter omnes (multitudinem vix templum capiebat) innixi genibus aliquantisper orant. Hic verò in digressu ultimo iucundissimum spectaculum fuit, cum veniam & comitum petens Doctor humi se abiiceret, fletetque: ceteri omnes certatim etiā prouoluerentur, & rogarent pro se quisque sui memor esset, & quamuis obnitentibus oculi humefcerent; & alta demum trahentes suspiria agrè diuellerentur. Credi vix potest, qui toto oppido motus extiterit. Nunquam, quod homines recordarentur, rem talem perspectam Compluti narrabant. Et sanè humilitas & pietatis ardor, quo se vit tantum gerebat, quoque vocationis beneficium ponderans extollebat, nescio quid supra consuetudinem, & humano maius erat. Nec multò post, vt in sui, quem tanti faciebat, contemptu animum obfirmaret, vouit, quantum in se esset, totam vitam domestico vel obsonatori, vel coquo famulaturum: vt moderatoribus in regendo eius feruore vigilandum sedulò esset. Quoad Philosophicum stadium, cuius non longè distabat à meta, decurreret, iussus est, quamuis è Societate iam esset, & in Collegio versaretur, continuare in Academia publica docendi laborem. Multique deinceps, ac præter eos tres, quos dixi precessisse, alij quatuor ex eius discipulis tam illustre exemplum secuti sunt. Decuit verò tam ex alto inchoare qui cellissimam molem fundabat; præterque cetera magna opera, in orbe terrarum nouo Mexicanæ provincie cum summo earum gentium bono erat futurus parens: id consecutus, vt, quemadmodum ex laboribus Apostolicis apud Indos prima conceperat semina Apostolicæ vitæ, ita nihil degeneres fructus, verum pares seminibus ferret.

159
Ludovicus
Medina

Placentiæ quoque operario insigni Societatis aucta, Ludovicus is Medina fuit & prima Abu-

lensium nobilitate cuius, iudicio vir acri, summaque prudentia: quam longo vsu, annos quadraginta iam natus ex multis hominum moribus, vrbibusque perspectis parauerat. Italia miles, Hispaniaque omni lustrata, nouum etiam peruagatus orbem, magnis vbique ac ferè semper è sententia rebus gestis, cum simul (vt in communi vita) cultu pietatis eximio pacem conscientie quaereret, nunquam tamen toto in orbe terrarum, tantaque multitudine ac varietate gestarum rerum, in quo planè acquiesceret, locum negotiumue aiebat se reperisse, nisi postquam in Societatem conscriptus vilissima in ea vsus quotidiani ministeria exercebat. Tunc nimirum discere potuit quam propè esset, quamque parabile, quod tam procul, tantoque labore frustra quaesierat; cum intus in ipso esset animo, quod extrà venabatur. Ille verò tam insperato fruens bono nullum susceptæ vitæ dilaudandæ admittendæque finem faciebat. Præerat Collegio Placentino Martinus Gutterrius, qui vt mediocri nec sua, nec suorum virtute erat contentus, & robustam Tironis videbat alacritatem, multa ei liberaliter indulgit, per quæ militarem iactationem atque ferociam omnino sub Christi iugum mitteret. Nam publicè fuit per vias pallio tunicaque exutum incedere. Ad lanios emptum obsonia instar mancipij, in forum ad raphanos vendendos mittebat. Iumenta etiam quædam in mercatu venalia duxit, & alia duo agens plus quinquaginta leucarum iter solus confecit; vt ipsum pro Christo virum ac militem adeò nobilem factum iumentum agnosceres. Rem, quam satis possidebat amplam, in pauperes & religiosas causas erogauit: nec pauca in Collegium Abulense contulit. Creatus subinde sacerdos (vt semel de eo narrem) consentaneam tirocinio militiam, liberandis defendendisque à peccatis animis ad vltimum spiritum exegit scienter, strenuè, feliciter. Demortui lingua post duodecim annos, cetero capite corporeque in ditionem mortis planè redacto, rubens ac vegeta perinde ac si viueret, inuenta est. Constabat hominem in tota vita scientem nunquam mentitum. Itaque rem mirantibus Patribus testimonium ac decus eximie illius fidei visum est. Nec verò abhorrens est præmium: nec profectò, si rectè existimetur, magis mirum hominis mortui incorruptam vigere linguam, quam viui nunquam tam longa ætate, tamque diuturna militia fuisse mendacio temeratum.

Inter hæc læta Ioanne Vega mortuo, non leue incommodum & Societas & Hispania omnis accepit. Adfuit illi supremo tempore Borgia aliq; de Societate, quorum conspectu recreati se optimus senex aiebat. Vsque ad extremum spiritum mentem illam, quæ tatum semper valuerat, tamque sanctè vsus erat, Deus fecit vt haberet in potestate, nec nili de Deo loqueretur. Denique, Cupio dissolui, & esse cum Christo, ingeminans, vndecimo Kalendas Ianuarias vicina iam luce feliciter expirauit. Preces & Sacra multa pro eius anima Deo vbique facta, aliaque edita memoriis animi signa, quæ & parenti salutaria, & filiis quos planè suæ erga Societatem caritatis heredes reliquit, gratissima accidere. Viuet viri memoria, ad-

161
Ioanne Vega mortuo.

ministrataeque ab eo reipublicae forma interpretata Christiani imperij vigeat exempla, dum Roma, dum Vallisolerum, dum prouincia alia, ac Sicilia nominatim, superstes erit.

162
Petrus Martinus & Petrus Domenecus cum classe in Africam missi.

Eodem anno Praefecto regiae classis Martino Corduba Alcaudeti Comiti bellum in Africam & milites deportanti, duo, ut postulauerat, de Societate sacerdotes cum Laico vno, Petrus Martinus, & Petrus Domenecus adiecti comites. Hi, dum consensionem expectant, in agrum Murcianum egressi cum salute plurimorum mortalium excursionem fecerunt. Nec Africana ipsos expeditio, quamuis armari male gesserint, perinde frustrata est: prout diuinorum est militum, quam humanorum alea certior. Cum enim Oranum, quae vbi in maritima Africa ora sita Hispanorum praesidiis tenetur, classis prosperè attigisset, hic Patres, dum promouetur ad Mostaganum exercitus, ad militum, qui in nosocomio plus quingentis decumbentibus, animos & corpora subleuanda, subsistere iussu sunt. Aegre initio illi tulere se in nosocomium quasi ad umbram & otium reclusos, qui cupiebant caluum participes omnium, ut belli nomine abducti fuerant, ita militibus in praesenti conflictus discrimine praesto esse. Ac fuisse sanè praesidium opportunum. Nam Christianus exercitus Barbarorum multitudine sine modo praegravante, ad internecionem propè delatus, & qui superfluerant, a Barbaris capti sunt. Cuius cladis perlato in Hispaniam nuncio non magis ceteri suos emilitibus cognatos carosque, quam Socios nostri suos luxere pro mortuis, & solemnibus tota prouincia precum & sacrificiorum piaculis lustrauere. Verum illos diuina providentia dies noctesque in agrorum salutem intentos ad diuturniorem militiam reseruauit. Ac Petrum Martinum clarior pro Christo martyrij, quod in Florida orbis noui prouincia deinde fecit, manebat triumphus.

163
Conimbriciensis Collegij imaginatio.

In Lusitania rerum, si vispiam, florentissimus status. Instituta formabantur, & retribus fundabantur Collegia. De nouis instituendis erant qui ferio agitarent. Conimbricæ ad centum & quinquaginta Socij numerabantur. In regio Collegio, quod vocabant Artium, quatuor erant classes Dialecticæ omniq; Philosophiæ tradendæ: decem Grammaticæ, & humanioribus litteris, præter vnam, in qua caritas, quæ omnia sustinet, ipsa internoscere elementa atque formare calamo puerilem aetatem docebat. Adhæc linguae Graecæ & Hebraicæ praeceptores. Petrus Perpinianus in admirationem cunctos rapiebat cum ceteris eloquentiae partibus, tum actionis præcipue dignitate. Cum alij quamuis eloquentes vix ad horæ dimidium patienter audirentur, horas ei vel binas fauentes animos, recentissimas præbebant aures. Qui vnam, quod & ipse hoc tempore meditabatur, & Michaël Turrianus auditor erat, Beati Ignatij vitam, & Societatis Historiam conscripserat. Eius in primis celebritate nominis fiebat, ut fama vulgo esset, apud Societatem iacere Philosophiam, florere Humanitatem. Quod planè erat alienum à vero. Nec Petrus Fonseca sapientiae studia minore cum facultate tractabat. Sed videlicet in his amuli aderat, non item in illis. Comparatumque vsu est, ut homi-

nes haud libenter omnia ad vnum, siue hominem, siue eorum deferre soliti, quædam eo dent liberalius, quo cetera impuniùs detrahant. Dedit operam tamen Michaël Prouincialis, quia aduersa fama haud multò secus ex vano, quam ex vero nocet, ut ea, quantum fieri potest, aboleretur: quod breui est consecutus, doctrinae viribus in conspectum disputando datis, ipsique disputationibus, ac reliqua studiorum ratione in eam, quam ex Vrbe detulerat, redacta formam; adhæc & Fonseca athleta iam nobili repetere arenam eadem iussu. Frequentabant gymnasium mille circiter auditores, in quibus multi è multis Religiosorum familiis: quorum, ut par est, inter condiscipulos modestia & sedulitas eminebat. Iam tum agitari ceptum de via, qua Philosophorum immensi labores tum magnis variisque voluminibus versandis, tum multis exscribendis in compendium mitterentur: datumque Fonseca negotium cōmentarios æquè magistris ac discipulis ad id viles concinnandi. Quamquam ille postea magis indulgit ingenio, quam vsu seruiuit. Ad reliqua ornamenta, quibus post autumnales ferias exhilarari noua studiorum auspici excitarique solent, accessit hoc anno anigmatum interpretandum certamen. Condita ea diligenter, & artificiosis implicata ambagibus proposita communiter sunt scholasticorum curiosae sagacitati, delectis ex vniuersa Academia iudicibus, quos cum virtutis generisq; commendatione sapientia anteferebat, & premiis propositis, qui callida inuolucra propius fidem ac certius euoluissent. Placuit, magnoque animorum aestu susceptum certamen est, & maiore posteris frequentatum est annis. Spinosa profecto illecebra non tam exacuendis, quam torquendis apta ingenius, nec tam sapè solertium quam feliciū honestamentum.

Ad res præclare extra Europam gerendas ingentia duo annis hic adiecit praesidia; primum novos rerum publicarum procuratores, & sua sponte ad omnem laudem factos, & mandatis Reginae Lusitanæ Cardinalisque Henrici incitatos. Hi fuere in Brasilia Mendus Sâ, in India Constantinus Bragantinus. Deinde quotidianas preces, quas cuncta in Societate Lanus ad impetrandam à Deo Sociis inter alienas à fide nationes dimicantibus opem edixit. Ea porro hinc consecuta est in melius rerum conuersio, ut plane diuini Numinis praesentia, & quantum in Principibus momenti ad populi pietatem fouendam sit, apparuerit. Adhæc Brasili neophyti, qui praesertim in vrbe S. Saluatoris residui erant, nec fuga cum ceteris euannerant, paulatim circurabantur. Nihil erat quod rudem populum ad pietatem pelliceret vehementius, quam restituta aegrotantibus, quos in templum deducebant, Patrum precibus sanitas. Diuina bonitas ad captum gentis indulgentia mira descendens, multis quoque infantibus, qui viuere nullo pacto videbantur posse, statim ut sacro tincti sunt flumine, vtramque tribuit vitam. In his vnum cum animam ageret, impius genitor adduci non poterat, ut admoventi vitalibus aquis pareretur: cuius pertinaciam cum Socij diu frustra conculsam, tandem conuersis ad Deum vocibus expugnarent,

Enigmata explicandum certamen.

165
Res Brasiliæ.

166
Miracula sanitatum.

167
Patrum
mauitas
& humi-
litas.

168
Notabile
exemplum
pudicitie.

sent; allato infante, raptimque, ne serò res conficeretur, omnibus quæ de more præeunt, ceremoniis prætermisissis, baptizato, mirum dictu repente salutaris vnde attractu, clara omnes (vt re ipsa contigit) restituit ei salutis viderunt indicia. Hæc Dei clementia auctoritatem Patribus, diuinis rebus venerationem augebat. Et sanè naui illi fidelesque celestis agricolæ adiutores, quo sterilius colebant solum, hoc magis intendebant curam. Ac ne quid omitterent, quod siue Christianorum veterum pietatem fouere, siue Ethnicorum inuitare animos posset, non modò sæpius quam solerent antè, nolo comium visere hoc anno insisterunt, verum etiam iis, qui carcere tenebantur, in summa inopia, cum aliud leuamentum nõ suppeteret, ad portare suis humeris aqua, suis manibus sordida eluere vasa, aliaque seruilia obire officia non refugerunt. Quæ caritas pariter & humilitas actius, quam quoduis verborum genus cum aliorum, tum præcipuè victorū (quod genus hominum maximè solet incurabile esse) dura corda deliniuit. Tertiodecimo Kalendas Februarias hominis in ea regione principis, quæ Garum vocabant, filius additus est fidelium cœtui, & Sebastiani donatus nomine. Magna erat pompa celebrandus baptismus, sed catechumeni id valetudo non tulit: morbo dein superante, eum tandem iv. Nonas Aprilis sapissimè diuinum Iesu nomen appellans, in complexu Domini crucisque animam exhalasset, quod baptismum debebatur splendoris & magnificentie, redditum est pompæ funeris: permultumque ceteros Ethnicos ac demortui cognatos ille honos erga res Christianas affecit. Pudicitie hæc exemplum memoria dignum subiiciam per seque, & multò magis pro regionum effusa intemperantia mirum, liliorum specimen, quæ illas quoque inter horrentes spinas cuncta edomans aura diuini Spiritus procreat educatque. Brasila puella in Christiano ritu matronæ Christianæ domi educata ad ceteram insignem pietatem sua planè sponte, nullius mortalium, sed (vt fides haud dubia est) celestium tantū instinctu, apud animum suum statuit omni ope ad vltimum vsque illibatum tueri pudoris florem. Ea mox diuendita in manus incidit dominorum religione quidem Christianorum, qui tamen haud rarò Christi sanguinem per summam indignitatem fœdæ appetitioni posthaberent. Hos magnanima virgo turpiter sollicitantes, non modò obtestationibus lacrymisque repulit semper victrix, sed etiam sæpè rubore perusos in admirationem inusitata in barbara seruaque sanctimonie adduxit. Ac muniendo suo thesauro assidue intentæ cum animaduertisset heros magna pietate Christi in patibulo fixi effigiem colere, paruulam sibi eiusmodi imaginem ad collum appendit: nec cessabat interim, quacunque posset via, oris sibi speciem deformare. Nihilò tamen minùs flagitiosos dominorum animos tartareus vrebatur ignis. Ab vno ex iis abducitur per speciem negotij in villam, vt ibi Christi ouiculam ab omni humano desertâ præsidio infamis lupus inuaderet. Quid hic ageret tantas compulsa in angustias ancilla Christi? Christi ipsius effigiem, quam ferebat è ceruice suspensam, inter vberes lacrymas, & ar-

dentia suspiria manu suscipit, flexisque ante sacrilegum prædonem genibus, Per ego te, inquit, hunc, quem adoras, quæso testorque, absiste: ne attinge me: ne, contra si faxis, malum te aliquod nec opinatum percellat. Permoit hac actio infanum hominem. Qui demum desperata victoria victricem ancillam dignus ipse carena, fœdumque diaboli mancipium indigenæ vendendam curauit. Nihilò melior aut temperantior erat: ab cuius tamen importunitate inuicta celestis sponsa Regis sæpè ad honestas fugiebat matronas. Tanta demum virtute cognita Patres, sipe corrogata emptam virginem in tutoque collocatam nosocomij ministeriis destinant.

Provincia Indiarum partium alia aliarum conditio & fortuna fuit. Circa Goam, supraque & infra sat prosperè gesta res. In Molucis & in Iaponia seuerunt bella: nec minus exhaustum ætumnarum, quam fructuum collectum. Cum Constantino Prorege modicū Patribus subsidium Marcus Præcudus & Andreas Fernandus Goam venire. In Goano Collegio hoc anno mille nongenti sexdecim baptizati: multietiam in Boreali supra Goam tractu ad fidem adiuncti Salfetrana in insula, Bazani ac Tanaæ. In his homo septuagenarius, qui ab remotis regionibus vix trahens spiritum, senio pelliumque, quibus inuolutus erat, squallore horridus, ad baptismum se venisse prædicans, diuina scilicet manu ductus, altero post eum susceptum die suauissimè expirauit. Non paucos etiam pueros ibi & puellas, quos parentes Mauris parabant vendere, emere, vt solebant, Socij, & fecere Christi liberos. Felicem omnino mercaturam eo maximè nomine, quod inter eos infantes cum quidam sacro renati fonte haud multò post vitæ periculis morte subducerentur, non erat dubium, quin exiguo iis pretio emeretur æternitas. Gratia Christo, cuius iam omne superante pretium comparata erat sanguine. Iamque in extructa Tanaæ ad alendos pueros domo, in fideque instituendos centum ac triginta versabantur. Ad hæc prope Tanaam deserto in agro, sed trium vberrate fontium, & aliis commoditatibus opportuno, quem P. Consaluius Rodericius regia stipe coëmit, pagus conditus, & neophytorum in eo populus collocatus: quo facilius institui ac defendi ab Saracenorum impietate & importunitate possent. Pago nomen ab Sanctissima Trinitate factum: eidemque templum ibidem exædificatum est ad vlciscendam diaboli iniuriam: cuius videlicet instinctu per celebri olim in Pagodo quasi ad verè sempiternæque Trinitatis æmulationem tres dii ita fixi, vt tria ex vno trunco extarent capita, colebantur. Verè enim sanctus Philosophus, idemque Martyr Iustinus ait astute demones, vt Christiana sacra obscurarent, fecisse, vt Poëtæ iis similia (quæ nimirum inter Ethnicos fusa sunt) multa confingerent. Id diuinissimæ Trinitati primum tota in Indiam templum stetit.

Infra Goam etiam in ora Piscaria ad facilitatem eruditionem nouum in pagum Christiani traducti. Eamque ob rem P. Iacobus Soueralius captus, malè acceptus, ac propè extinctus ab Ethnico est pagi domino, vnde Christiani migrauerant. Cæterum in excolenda recenti illa longæque sparsa

169
Res Indiarum.

170
Pagus Sanctissimæ Trinitatis conditus.

Apol. 2 ad Anton.

171
Piscaria res.

sparsa Domini vinea Partes omnes ex laboribus grauitate egrotant: & Michael Batulus ex iis, qui destinati Æthiopie erant, pridie facti Aduen-
tus ad laborum suorum percipiendos in æterna beatitudine fructus in vicem Æthiopie cælum petiuit. Consulatus Prouincialis, vt onus aliquo patet leuaret, interdum Goam aliquos ad quietem modicam euocare instituit, alijs interim in decedentium locum submissis. Nec animis eorum minus, quam corporibus consulens, simul omnes in ora Piscaria quater in anno conuenire, seque inuicem excitare ad pietatem ac vota instaurare iussit. quod salubre inprimis inuentum fuisse euentus ostendit. Quippe longo post tempore longinquis ab oris, cum suis quisque ærumnarum frugumque manipulis conuenientes, gaudio primum inenarrabili reuisebant se inuicem & complectebantur; deinde paucis, quibus vnâ erant, diebus disciplinæ Religiosæ tum regustabant orium, tum seueritatem viurpabant. Certatim ab Henrico iniungi publicas sibi pro erratis rogabat penas. Cunctis feruentibus, dum aliud alijs voluntariæ afflictationis impetratum genus in publicum profert, omnium adhuc magis iis ab exemplis tanquam pluribus copulatis ignibus inardescere pietas. Simpliciter amanterque indicabant inter se quæ quis in alio desideraret, & emendationis, & exercendiæ humilitatis causa. Ad hæc suarum exposito Ecclesiarum statu, in commune de earum promouendâ via & ratione consultabant; & opportunos Henricus stimulos, apta cuique monita adhibebat. Ita demum eluta generali confessione conscientia, vniuersæ instauratis, aucti vitibus animisque, recentes & integri ad opus digredientes, & sibi fructuosius laborabant & proximis.

172
Henr. Cocini.
Cocini hoc tempore Melchior Nuntius, qui anno superiore ad regendum id Collegium venerat, paruis æquæ ac magnis in rebus oraculi instar consulebatur. Pacem inter multos, ex quibus factiones & publicum timebatur exitum, conciliavit. Duos præterea duces, qui sibi & vim armata manu intentabant, & inuicem struebant insidias, vt armâ & fraudes cum ira ponerent, flexit. Quam ad rem egregiam operam etiam contulit Franciscanorum Custos. Cum Episcopus ille Armenius (de quo supra memini) tandem Cocinum venisset, Proepiscopi diligentia datus est in custodiam: & Melchior, qui cum eo disputaret, accitus. Adeoque veritati Deus fauit, vt conuictus hæreticus publicè cunctos errores descripto recantaret. Verum ne fortasse libertatem nactus ad ingenium, quod facile vsu venit, & ad exitiale magisterium rediret, Goam primum missus est, inde asportatur in Lusitaniam. Illud mirabile diuinæ bonitatis documentum in homine profus immerente est editum. Quadraginta annos graui animi languore miser conflictabatur: nec sincerè vnquam sacris medicis patefecerat morbum. Cupiebat Melchiorum conuenire, & apud eum virus emouere: sed innumerabiles Satan moras & obices opponebat. Tandem cum ex vehementi dolore stomachi decumberet, Patrem accersit. Cumque soli in cubiculo essent, ita repente obstructis faucibus angustorqueturque cepit, vt penitus vi loqueretur

intercepta proximè abesset à morte. Melchior rem improuisa res non nihil commouit, tamen ad opem diuinam confugiens super laborantem properè Euangelij sancti Ioannis initium recitat. Attollit oculos miser, ac recepta voce adfuisse diabolum narrat, qui se non modò non sineret loqui, sed etiam faucibus arctissimè pressis conaretur extinguere. Nimirum prædam nobilitati diu possellam eripi, sed protinus raptare secum in tartarum. Quod prædo teterimus, quantum in ipso est, statim vt quem in letale crimen impulsit, semper molitur. Verum clementia boni pastoris, quæ tot annos aberrantem infecuta erat ouiculum, non sustinuit, cum iam se redderet, deuorari. Ita quamuis indignante & oppugnanter Satana anima illa tyrannidem eius magno sensu, magna que facienda tot annorum iacturam voluntate per accuratam homologesim excussit.

In Molucis capto ab Lusitanis Cacile Aerio Rege Ternatino, qui præter vim & opes auctoritate, doctrina cultuque superstitionis, summum Mahometismi munimentum erat, & à quo Cacizij tanquam ab supremo Antistite petebant responsa; spes erat magnam Euangelio sublatam moram. Sed contrâ euenit. Et suapte sponte ob insitam in Regem caritatem, & filio eius incitante Ternatini sumptis armis tumultu ac terrore compleuere omnia, vt priore anno memorare exorsus eram. Urbem dein Ternatem graui obsidione cinxerunt. Sub huius tumultus initium Alfonso Castrius gloriosum finem sortitus est. Insula Iris, quæ haud vna plus leuca Ternate distat, incolæ quidam Mahometani ipsius missu Regis Aerij, in cuius ditione erant, ad Mauricam eum regionem vexerant, vt, cum Ecclesiarum statum earum composuisset, & Societate, quos vexerat, assignasset, retrò Ternatem, inde in Baccianum profecturus, se reciperet. Inter hæc captus Rex, bellum exortum, omnia hostibus circa occupata maria: Milit nuncium Viera, qui moneret, ne sic ardente bello, reditum tentaret, verum ferus fuit: iam maturata profectione Alfonso aderat. In tempore magis nuntius venit ab captiuo Rege (vt fama tulit) permutationem cum eo sui sperante submissus ad nauas, vt hominem comprehenderent. Illi sine mora, veluti rabidi prædones liberos famuli Dei, sacrum calicem, ac ceterum apparatus rei diuinæ, & quidquid ad humanæ necessitatis vehebat vsum, diripiunt: mancipijs etiam tribus, quæ cum comitabantur, manus iniiciunt; & ipsum adorti vestimentis omnibus nudatum, crassoque circa collum fune implicito, totum in modum crucifixi arctè ad nauigium alligant: tum ita vinctum nudumque ad captiuum Regis filium sub ipsam Ternatem, quam oblidebat, deportant. Barbarum licet peccus, vt cui longo vsu nota Patris inter Christianos dignitas ac veneratio erat, ea species commiseratione & quadam verecundia pupugit. Itaque satis constat femoralia sibi ipsum, & indusium detraxisse, & eius texisse nuditatem. Inde cum postularet sibi captiuum tradi, vt custodia fida seruaret, prædones ob eam rem negantes tradi necesse esse, custodiam enim se in omnes partes inten-

174
Ret Molu-
ceses.

175
Pretiosa
mori Patris
Alfonso Ca-
strij.

176 intentam tutissimamque adhibuituros, secum in suam insulam Iri auxere. Huc ubi ventum, rursus donatis à Regulo integumentis spoliant, & exiguo tantum panno femoribus circumiecto, manibus post tergum vinctis, prae graui ad collum alligato stipite, aperto sub caelo statuunt: atque ita triginta dies toridemque noctes habuere. Quod maxime videtur tormenti genus benigna Dei sapientia permisisse, tanto pretiosiore athletæ suo ut laboraret coronam. Nam ob ærumnas euangelizandi, & earum inclementiam regionum (vt vero simillimum est) siue qua alia causa adeo valetudinem attenuarat, vt leuissimæ ad nudum corpus appulsu auræ offenderetur: eamque ob rem ne noctu quidem ad quietem vestes deponeret, nec obsoletum indulum cum recenti, nisi quam clementissima tempestate mutaret. Cæterum Mahometanis haud satis fuit ad eum modum sub dio, cæli ac tempestatum iniuriis expositum, vinctis ac ponderibus oneratum, & nudum tam diu habere; sed nec interim destiterunt cum aliis diuexare modis, tum lacerare verberibus. Quodque supplicium erat acerbius, non raro sanctas aures vulnerabant impiis vocibus, per quas ad defectionem ab Christo, & transitionem ad Mahometum sollicitabant, comiter haud dubie & liberaliter habituri, si persuaderi posset. Cæterum heros inuictus non modo impium ratus verum Deum pro falso Propheta deferere, verum etiam prorsus insanum, minutissimam stillam vitæ mortalis immortalitatis iactura emere; metuque momento præteruolantis mortis in mortem ruere sempiternam; nihil subire, nihil perpeti recusabat, modo (vt sanctus Martyr Ignatius loquebatur) Christum Iesum nancisceretur, cui se non modo communi cum cæteris Christianis, sed etiam proprio nexu in Societate hac obstrinxisset fidem recordabatur. Mahometani ubi nihil profici vident, & hominem Dei cum reliquis cruciamentis, tum inedia propè incredibili ita consumptum, vt spes nulla vitæ superesset, maturare ei mortem decreuere, rati quod tantopere intentam custodiam Regulus commendarat, non aliter melius custodituros. Ergo licariis duobus macandum tradunt. Illi arreptum per asperas cautes secundum litus deducunt, locum, qui maxime placeret, tanto scelere delecturi. Ibat Pater specie quidem spirans cadauer, at animi eo vigore, vt velut exhausta mala non consumpsissent robur, sed pondus tantum leuassent corporis, abrupta & confragosa saxa leuitate quadam mira superuaderet. Quin adeo tanquam non ad necem, sed ad conuiuium properaret, notabat ipsemet loca idonea, interstientisque tortoribus demonstrabat. Quod cum semel atque iterum fecisset, occurrit modica planities exsiccata rupi subiecta, in qua magnus iacebat truncus, quem maris vnda alluebat. Atque Alfonso, Nonne hic locus placet? inquit. Cum placere hunc demum respondissent, rogauit vt tantisper vincula sibi manuum, quas adhuc vinctas post tergum habebat, leuarent: illisque reuentibus, Agite, inquit, soluite, nunc ne fugiam timetis? Nihil est quod timeatis.

Quod ita comiter, itaque eos blandè intuens, & quasi subridens dixit, vt fera pectora mitigaret. Vbi solutus est, continuo abiicit se in genua, liberaque ad caelum manus & oculos tollens, vultu sereno ac pio aliquantisper orat: ac protinus finita oratione, incumbens trunco, iam verò, inquit, quod cordi est perpetrare. Accurrerant è sparsis per litus ad spectaculum piscatores nonnulli, & alij quidam è simplici vulgo, qui inter miserationem & horrorem suum Alfonso securitatem, & vultum placidissimum mirabantur. Statim ergo vt sacra illa victima ad ictum se composuit, grauem ei plagam sub costas carnificum alter infligit, & alteram, quæ demum confectus est, alter superaddit: dein addita mortuo tertia, exanime corpus in mare deuoluunt. Hic exitus beatissimum Martyrem caelo inuexit. Neque enim hanc illi pretiosi tituli gloriam, modo rem ex æquo bonoque æstimeret, quisquam negabit. Quippe causa necis nulla fingi probabilis potest, quæ non velut è femine ex odio Christianæ religionis oriretur. Nam si, quemadmodum fama tulit, principio comprehensus tantum fuisset, vt cum Rege permutaretur, non ea fuisset necis causa, sed custodiæ diligentis: nec debuit ita torqueri, tam diuque, tam acerbe vexari, sed potius cum cura & humanitate atque honore haberi. Deinde nunquam constat tanto intervallo de permutatione factum verbum. Irienses aiebant à se comprehensum, quod eius operâ ipsorum Rex captus esset. Sed apertissima erat vanitas, cum ipsimet nossent Patrem semper Ternate abfuisse, & à Lusitano Præfecto non modo non solitum consuli, sed etiam magnopere diuexatum. Denique ignorare non poterant, si qua ei ab Rege dissidendi causa esset, vnicam esse eam, quod ille Christianis rebus per mille dolos aduersaretur. Igitur illa maxime videtur in sanctum virum causa incitari, vt dolorem suum ex capto Rege in eum effunderent, & grauem Christianis dolorem reponerent, cum magistrum & quasi Patrem eorum adeo carum ipsis ac venerandum excruciant. Quæ causa eo redit, vt propterea Alfonso occisus sit non modo quod Christianus, sed etiam quod Christianorum doctor ac pater esset. Verum quid plura? Cum constet sæpius conatos ad Mahometum pertrahere, cui dubium sit, si fidem ille sanctissimam prodere voluisset, quin & donatus vita, & maximis præmiis cohonestatus esset? Nam inter cæteros Cacizius professus est eum ab se interrogatum, num vellet Mahometanus fieri: & Patrem ne voce quidem responso dignatum hominem, sed graui supercilio renitente refellisse. Ex quo Cacizio cum quaesitum postea esset, quid ita sollicitasset, respondit, vt ad filium Regis, ad quem iter intenderat, nuntium eum deferret. Ex quo apparet, quam optata res Mahometanis esset. Qui igitur maluit mori, quam Christum deserere, qua re maiorem potuit caritatem in Christum ostendere, impensiusque religionem eius testificari? Et placuit benignissimo Domino, qui nunquam liberalitate vincitur, suo testi reddere vicem, non modo confitendo illum coram Patre cælesti & Angelis

gelis Dei, sed etiam inter mortales. Nam corpus, quod proiectum in mare diximus, tertio die eodem repertum est loco, unde proiecerant, diuino quodam fulgore splendens; ac vulneribus ita recenti asperis sanguine, ut si eodem momento inflicta essent. Quæ res eo admirabilior visa est, quod eo loco maris æstus rapidissimi instar torrentis cuncta euerit. Hæc autem vulgata omnia nihilo minus apud Mahometanos, quam apud nostros Alfonso venerationem conciliarunt. Ac Regem Gelioli Mahometanum, & hostem Christianorum, cum audiret quanta Alfonso constantia mortem oppetisset, dixisse ferunt, Quid simile Caciij nostri? Adhuc ex ipsomet Iris insula Præfecto, & Magistratibus eorundem est cognitum, quæ quos Alfonso necis participes fuerant, miserabili tandem mortis genere periisse; alios tormentis in bello discerptos, alios scedis toto corpore enatis pustulis, paulatim cute exsca horrendum in modum vultantes sacro igne consumptos. Denique cum etiam, qui abreptum Patris sacrum calicem vendiderat, membris mirè tumefactis animant exhalasse. Et hos omnes tum demum, cum iram Dei vindicem sentiret, voce supplicis Alfonso ac diuinum auxilium implorasse ferunt. Viera, ubi primum patefacto pace commeari licuit, sacra ossa lectum misit. Fuit hic beatus sacerdos iam inde à puero pietati apprime deditus, ad eamque quasi à natura factus: præterea valde ærumnarum, ac vitæ pro Christo fundendæ cupidus: præclarus summet humanæque auræ contemptor. Olisipone honestis ortus parentibus (Pater artifex admodum locuples erat) ac diligenter in pietate educatus ac litteris, Societatem ad vltimos rerum Indos petiit. Vbi conscendit, egregiam de consanguineis victoriam asportauit. Accurrit enim cum propinquorum globo frater ad nauim non modò atate grauior, sed & Doctoris laurea venerandus; & conquisitum Alfonso cum in latebra reperisset, per vim ad nauirehum extraxit. Sed Alfonso negauit se hominem nosse; non enim pro fratre se habere, qui ad Christi signa tendenti sibi impedimento esset. Quam constantia victus Doctor domum inanis cum globo suo reuertit. Alfonso autem, vniuersæque iuuenis alter eiusdem consilij socius, morumque simillimorum mansere in nauim non modò constantes, sed adeo, siue alia obliu omnia, siue providentia Numinis freti, ut quod viatici comparauerant, infertè negligerent. Quin etiam cum P. Francisco Viera (is qui hæc prodidit litteris, & hoc ipso tempore in Moluco versabatur, & tunc animos iuuenim Olisipone regebat) eos vltimum salutans inferni iussisset, magnanimi iuuenes recenti festiore dilatante cor, ne rerum earum custodia occuparet, breui omnia in tenuissimum quemque naualis turba erogant, totumque ipsi inter consecerunt emendicato, quadam arca bombardarij pietate commodata pro diuersiori lecto, mensa selaque vrentes vniuersumque tempus vel lectio- ni sacre, vel meditationi ac precibus, vel pñs inter se colloquiis, vel ægrorum ministerio tribuentes. interimque adeo inter labores, & interdum inter ludibria procaciorum securam men-

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

te ac lata; ut à Mozambico in Indiam, cum se intruerentur, risum inuicem tenere non possent. Aduectos in Indiam vtrumque Xauerius in Societatem recepit, & alter breui sanctè decessit. Alfonso Goæ laboriosis ministeris, ac pietatis tirocinio exercitum, & quodam quasi æconomi munere sapienter functum, demum & sacerdotem creatum secum Malacam idem Xauerius duxit, ubi & primum Sacrum fecit. Cocini in itinere, mox Malacæ concionari iussum, quod magna populi approbatione executus est, ut Cocinenses quidem concionatorem sibi deposcerent, ad Molucas misit anno millesimo quingentesimo quadragelimonono verrente. Hic multa & graui non modò à Mahometanis & Barbaris aliis pertulit, sed etiam ab Europæis atque domesticis mansuetudine ac modestia singulari. Cibo permodico utebatur, nec alio quam pane & paululo piscis, cui nullum condimentum, ne oleum quidem aut salem adhibebat. At querendis Christo animis, Ecclesiæque propagandæ vel supra vires intentus erat; idiomagentis quam optimè assuetus. Ita demum haudquaquam referta odoratis mercibus nauim ad inopes terras rediit, sed ærumnis diues, & onustus animarum manipulis æternæ felicitatis portum triumphans inuectus est. Dies triumphi non liquet, nec omnino est certus annus. Nam epistola, quam ego vidi, in quæ eius mors nunciatur, Kalendis Ianuarij huius anni data apertè significat anno priore mortuum: quod tamen esse non potuit, si, ut scribit Viera, amplius triginta dies habitus in vinetis est. Siquidem Decembri inuente ortum est bellum. Quare vel dies per errorem adscriptus epistolæ est, vel antequam moreretur, de morte sparsus est rumor, vel certè, qui Viera post sedatum bellum, tum scilicet, cum ex hostibus ipsis inquirendi facultas fuit, elapsis iam aliquot mensibus seriem rei narrarent, vinculorum tempore aliquid adieceret. Attamen inter anni huius & superioris confinia certum est beatum hunc: ei finem contigisse. Atque hoc ego anno potius retuli, ut ubi indubitata non afferro, ab his, qui ante me scripsere, quam minimum discedam. Dum Alfonso ad beatæ euolat cæli gaudia, Ternate extrema tolerabatur. Ex obsidione caritas primum annona; inde inopia, post fames orta. Accessit, ut assolet, morbi genus exitiale, qui pueros præcipuè & indigenas strauit. Expectabatur à Ioanne Baccianensi Rege nuper ad Christum conuerso auxilium, sed nunquam apparebat. Præfectus desperans urbem diutius obtrineri posse, ea deserta, recipere Lusitanos omnes in arcem cogitabat; in eaque tutanda, si foret opus, fortiter mori: cum repente Baccianensis Regis conspecta est classis. Inprimis agebatur nauis, in qua Ferdinandus Olorius è Societate, quem ad Regem à Francisco Viera supra missum retuli, præaltam statuerat crucem, in eademque ipse vehebatur ager. Huius aduentu classis laxata obsidio est, & inita quadam pacis ratio, quæ diu non stetit. Quare cum seuirent in dies magis mala, ac Regis desiderio populi tumultuarentur, ac Præfectus nec Re-

G 2

gem

181

182

Obsidio
Ternatiana.

180

Vita Patris
Alfonsi
Martyris.

181

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

Vita Patris

Alfonsi

Martyris.

gem redderet, nec bellum strenuè administraret, inito inter se consilio Lusitani milites ipsum suum Praefectum extremum sub annum vincunt, & Regem populis reddunt. Id consilium disturbare non potuit Viera: ita exacerbati omnium erant animi: ita necessarium ostendebant tempora. Valuit tamen eius auctoritas, ut quàm leuissimo res tumultu gereretur. In obsidione vel maxime Viera virtus enituit. Praefecto assidue praesto fuit consilio: militibus animos strenuè addidit: aegrotis solandis operâ & alloquio nullum non subiit laborem. Inter egentes & agros, quæ ad alendos toto anno variaperoppida Socios, & ad morborum comparauerat casus, perbenigne distribuit. Denique ad urbem totam in fide continendam impendio valuit. Ceterorum Sociorum semper non nemo in nauigiis discursabat ad pugnam, crucem praefrens, & socios nauales militesque confirmans, inter hinc atque hinc hostendo sibilo praeteruolantes missos hostilibus tormentis globos. At Regem Baccianensem ad ferendum Lusitanis auxilium nihil nisi Ferdinandi adduxit auctoritas. Vbi enim ad eum peruenit, statim de excitandis per varia loca sanctæ crucis insignibus cepit agere. Rex eo se obsequentem alacrius præbuit, quod narrabat proxima nocte visum sibi in quiete puerum, qui paruam crucem, quam gestabat in capsula, porrigens adhortabatur eum ut caperet, quod ingens per eius opem esset futurus. Sacro igitur Epiphaniarum die, quod templum nondum erat extractum, in extemporariam arborum ramis confectam domum conuenere quidam è Ternate Christiani, Lusitani aliquot, Rexque cum suis ad crucem in vnum è praefinitis locum deportandam. Ibi Oforius secundum piam exhortationem lintheo indutus amiculo Litanias flexigenibus præt; Regemque omnium primum ad suscollendam, quæ humi iacebat, crucem aggredi iubet. Sanctum onus alacriter vnâ cum Proceribus Rege subeunte, prosequente celestium salutationem Oforio, ad destinatum ventum est sedem. Hic suis Rex manibus humum molitur, ac triumphale statuit signum, ceteris vndique genibus humi positus, & Oforio preces tempore convenientes e lata piaque voce peragente. Summa animi iucunditate peracta res. Addidit capitale editum Rex, ni sui omnes quotidie manè genua ante crucem flecterent. His Ternatinum bellum, quod retuli, cum interuenisset, & Lusitanis opem Ioannes tulisset, inde reuersus pia persequi coepit incitit. Duo cum eo Baccianum Socij rediere, qui promulgandis Christianæ fidei rudimentis intenti, diuisa in regiones vrbis, singulis magistros singulos è gente praeposuerunt. Sub noctem ad ipsos quotidie Patres multitudo frequens conueniebat. Itaque & domus & via, & sacra iam extractæ ædes, siue concinentium diuina dogmata puerorum, siue tradentium ac discientium vocibus personabant. Antequam Rex Ioannes Ternate discederet, ibi eius filia paruula, Regis neptis Ternatini, quam is parenti, statim ut baptismo est initatus, clanculum eripuerat, sacro admota est

fonti celeberrimo ritu, & Constantiæ nomine appellata.

In Iaponia Balthasar Gagus relicto Firandi Villela, vnâ cum Ioanne Fernandio Facatam abiit ad inchoandam domum ædemque facram in agro, quem Rex Bungi donauerat. Erat Facata vrbis, ut bellicosa in gente, quæ in primis. Pacem negotiatores, quibus abundabat, præstare dicebantur: qui pecunia motus bellicos, ut primum præferant, antequerebant. Inde maior spes erat fore, ut pacato in solo diuini verbi fementis felicius proueneret. Annum iam ibi Gagus agebat; domoque ac templo extructo concordes oppidò frequentabantur: iamque nonnulli Christiana sacra complexi, studio, ut in nascente Ecclesia vñ venit, summo religionem colebant: cum, quemadmodum proximo anno commemorandum erit, secundum rei progressum exorta ibi quoque belli tempestas debilitauit. Inter Villela Firandem Ecclesiæ amplificandæ egregio cum successu curam impendit. E tribus Firandi Proceribus iam vnus olim erat Christianus Antonius nomine. Hunc ita Villela excoluit incendiisque, ut post familiam suam omnem sacro admotam lauacro etiam populares admoueri vehementer optaret. Ipse met pagos & paruas quasdam insulas Tacaximam & Iquicaquin suæ ditioni subiectas obibat, Patrem circumducens, adhortationibusque & omni sedulitatis genere diuinum iuuans opus. Ita duobus mensibus mille trecenti Christo adiuncti; ac tria fana simulacris perpurpurgata impiis, vero Dei cultui destinata. Idola passim comminuebantur. Crucis veneranda signa multis statuebantur locis. Latior in dies religionis campus aperiebatur. Scilicet & liuore diabolus rumpebatur. Ergo successum adeo cælo letum, terræ salutarem non persequens, in omnes se vertit formas, ut omnia pessumdet. Præpollens in Bonziorum natione Cænobiarcha (Firagadaque ei ab loco, cui præerat, cognomen) Satanici administer furoris fuit: quem non tam neglectus furor deorum, quàm proprius incitabat dolor, quod cum Villela congressus planè iretutus victusque è disputatione, & inde obrutus ignominia discesserat. Hic Ethnicorum Procerum altero sibi aggregato Firandensem ita concitauit populum, ut sacram ædem demoliti, non modo alias, verum etiam præcipuam crucem, quæ iam pridem Firandi stabat, inciderint, ac Villelam protinus è suis finibus exturbant. Quo tempore ad impiorum terribiles animos, solandisque Christianos & alia prodigia, & palam conspecta sunt salutifera crucis in cælo signa: eque tribus, qui præcipue sanctæ cruci, diuinoque pacis signo sacilegas admouere manus ausi fuerant, coorta subito rixa duo postridie eodem, ubi crux steterat, loco, mutuis confixi vulneribus inuenti sunt: tertius nunquam apparuit. Nihilo tamen segnius petrinax Bonziorum furor post eiectum incredibili Christianorum dolore Galparem, ipsosmet aggressus neophytorum pertentare animos, machinis omnibus, ut ad impietatem reuocaret, aduersus est. Sed infinita Dei boni-

183
Baccianensis
Regis
feruor.

184

185

186

187

P. Gagus
Villela Firandi
extinguunt.

bonitas, quibus iam dederat fidem, constantiam addidit, ut nihil non mallent perpeti, quam ab semel cognita susceptaque veritate auelli. Gaspar hos inter turbines temporis tantisper cedens, Facatam concessit: inde Funaium abiit. In Bungo res paulò sedatiores hoc anno fuere. Ibi maiorem in dies auctoritatem Christiana res nanciscebatur. Nosocomij fama Meacum vsque peruaserat. Pietas gratuito agris & alienigenis impensa, sed magis restituta præter spem per Ludouicum Almeidam quamplurimis salus admirationi erat.

Hæc ultimo in orbe terrarum strenuè Socij in propaganda ad omnes gentes religione sancta moliebantur, ferebantque; cum Romæ Lainius filiorum suæ curæ commissorum hanc partem in Brasilia Indiaque exulantem, quo longius, & grauioribus in ærumnis positam tanto sibi fouendam studiosius ratus, cum iussisset pro iis (quemadmodum dixi) ab vniuersa Societate in Europa preces sedulo ad Deum quotidie fundi, accurata etiam epistola alloqui voluit. Ea tres in partes distributa, in prima vocationis Indicæ præstantiam ex grauitate operis, & operariorum dignitate, præcipuaque forte ostendit: in secunda quanta iis imposita sit serio ad perfectam tendendi virtutem necessitas: in postrema multa tradit præcepta, quibus ad suam tum animi, tum corporis tuendam salutem, & ad aliorum adiumentum vtantur. Ipsammet epistolam sacro quodam & Apostolico stylo scriptam, si cui otium & cura est inspicere, exemplum Latine fideliter ex autographo Hispano redditum infra scriptum est: Tameñ, Patres in Christo carissimi, de rebus quidem necessariis literæ ad Præpositos dantur: quæ autem solent per Societatem ad commune solatium & incitamentum scribi, ea ad vos è Lusitania transmittuntur, ideoque alia à me literæ non addum necessaria videbantur; volui tamen hæc ego in præsentiarum scribere, ut inuicem consolemur, actestimonio sint vos mihi penitus in animo scriptos habere; institutumque esse, ut quilibet Fratrum nostrorum quotidie non domi nostre solum, & in Romano Collegio, sed vbiunque in Europa Societas nostra sit, prius ad Deum preces exequatur pro nobis; ut multorum rogatu diuina & summa bonitas vos in dies magis perfectos efficiat seruos suos, vtilioraque instrumenta diuinæ suæ providentiæ ad abducendas quamplurimas animas è tenebris impietatis & peccatorum ad lucem cognitionis & amoris sui, dirigendaque in viam sui sancti obsequij: ut tendant ad vltimum ac beatum finem, propter quem creauit eas, redemitque sanguine suo Christus Dominus noster. Magnum, fratres carissimi, beneficium, magna indulgentia est diuinæ summæque bonitatis in eos vniuersè omnes, quos ad hanc minimam vocat Societatem suam; gratiaque suæ ope dignatur, per quam secundum eius instituta vitam degant. Eorum tamen, quibus ea fors euenit, ut in eius seruitium istis in regionibus elaborent, singulare inprimis est donum, tum propter momentum & grauitatem operis, quod vos tractatis, tum propter operariorum priui-

Hist. Societ. Iesu. Tom. 2.

legium. Atque operis quidem grauitas inde cernitur, quod non de conseruandis modò iuandisque Christianis agitur, qui iam per fidem habent initium salutis suæ, quemadmodum apud nos fit; verum etiam de quamplurimis, qui omnino erant diaboli mancipia, praterque cum eo filij iræ ac perditionis, ad sanctæ statum libertatis, adoptionemque filiorum Dei, & communionem hereditatis cum Christo in regno eius, & ad sempiternam felicitatem traducendis. Priuilegium verò operariorum inde apparet, quod vobis valde singulariter datum est, non modò ut multa faciat bona, sed etiam ut multa perferatis mala, multasque ærumnas pro Christo Domino nostro, præter operam & industriam, etiam vitam impendentes, tamque assiduus offerentes periculis ad eius obsequium, ac modo quodam excellenti tum negotiorum genere, tum promeritorum sanctos eius Apostolos ac discipulos imitantes, eius nomen atque notitiam inferentes gentibus, interque eas agentes vitam, & obeuntes mortem ad eius gloriam, & adiumentum animarum, quæ item res eius sunt, & adeo caras habet. Atque adeo quanquam in caritate erga vos nostra nullus est locus inuidiæ; in multis tamen harum regionum ardentissima flagrant studia vobiscum tam præstantis expeditionis sortiendi partem. Qui omnes si voti compotes fierent, multos sanè vos in eximia ista sorte ac prærogatiua socios haberetis. Sed tandem mittentur, quos placuerit Deo in eam rem segregare. Semper enim aliquot ex his quoque prouinciis mittentur. Equidem confirmare hoc vobis possum, fratres mei, vobis qui istis in terris versamini, necessitatem planè quam magnam impositam esse ad absolutam perfectionem in veris solidisque virtutibus eritendi. Primum quidem, quia occasionem peropportunitatem & facultatem habetis, per quam exequaris eas atque perficiatis cum ærumnarum igne & camino tribulationis, tum præcipua Christi Domini præsentia, quæ talia patientibus exhibetur & adest; tantoque maiorem iucunditatem & consolationum afferre diuinarum copiam solet, quanto maior est inopia humanarum. Deinde, quia ad id, quod propolitur istis vobis est, ad conuersionem conseruationemque animarum quamplurimarum, tanto habiliora eritis atque efficaciora diuinæ manus adminicula, quanto maiori integritate, humilitate, obedientia, patientia, caritate possideri vos ab ea tractantque & agi finetis. Illud quoque vobis proponite, oportere vos vniuersis harum terrarum hominibus, siue è Societate, siue extraneis, qui oculos in vos conuersos habemus, non consolationem modò, sed etiam singulare admodum adiumentum præbere, ut in diuino seruitio per exemplum vestrarum virtutum, earumque asperitatum, quas pro Christo Domino toleratis, excitemur omnes atque crescamos. Hæc ita cum sint, carissimi fratres, quamuis in studio diuini honoris, animarumque saluandarum sibi proficere semper & crescere intus in animo debeat, idque etiam foris per caritatis ac miseri-

G 3

cordiæ

„ cordæ erga illas opera palam facere; tamen &
 „ in defatigandis vestris corporibus debet esse
 „ modus, & ad conseruationem vestri spiritus de-
 „ bet aliquod tempus assumi. Ergo quandoqui-
 „ dem vos tanquam hostias viuas integrè Deo
 „ procreatori nostro ac Domino obtulistis, vt
 „ vos vique quaque in negotia gloriæ & obsequij
 „ eius, & suarum animarum iuuamen impenda-
 „ tis; id ita exequi mementote, vt corpus qui-
 „ dem diu perferre laborum suorum onus pos-
 „ sit, curantes & valetudinem ei, & necessarias
 „ ad opus vires tueri: anima verò vestra nequa-
 „ quam se ipsa, vt alienis intenta sit, negligat:
 „ quoniam Christi Domini sententia, nihil vo-
 „ bis prodesset totum mundum lucrari, si detri-
 „ mentum vestræ animæ faceretis. Nec non ipsa
 „ quanto ad omnem sui perfectionem acrius con-
 „ nitetur, tanto ad alienas iuandas euadet vti-
 „ lior. Proinde necessarium valde est, cautè vt
 „ ambuletis in medio nationis prauæ atque per-
 „ uersæ, vt inter eam puritatem omnimodam con-
 „ seruetis, vtque quod vobis præsidium deest à
 „ claustris, vigilantia moderatorum, decretisque
 „ ac regulis Societatis nostræ, quas fieri non po-
 „ terit, vt vbique omnes seruetis; id sanctus ti-
 „ mor amorque Dei compenset, ac diligens ob-
 „ seruatio votorum, & earum instituti partium,
 „ quascunque licebit; tum aliqua collectio ani-
 „ mi, qua singulis diebus ad orandum vos reci-
 „ piatis, & in conscientiam vitamque vestram in-
 „ quiratis; pariterque rationem ac viam recog-
 „ noscatis, qua cum proximis agitis. Quod si
 „ occupationum multitudo spatium vobis hisce
 „ in actionibus quamdiu velletis quotidie im-
 „ morandi minus relinquit, certè inter ipsasmet
 „ occupationes atque aliqua possunt tempora:

ac frequenti Dei recordatione, mentisque ad
 eum coniectu quamuis breui continuatio exer-
 citiorum spiritualium, quæ cum otium necessi-
 tates proximorum concedunt, consueta sunt,
 compensari potest. Illud tamen existiman-
 dum est, quantumlibet occupati sitis, tamen
 quotannis aliquot fore dies, quibus diebus
 vos, qui ad conuersionem & conseruationem
 Christianorum peregrinamini, receptum
 habeatis, vt studiosius vobismetipsis reno-
 uandis in spiritu, & corroborandis vacetis:
 modumque inspiciatis, quo res administratis
 cum proximis, si qua fortè in re commodio-
 rem possitis efficere ad maius adiumentum eo-
 rum, maioremque gloriam Dei Domini no-
 stri; communicantes quam licet plurima cum
 moderatoribus; & obedientiam illis, quan-
 tum in vobis est, perfectam præstantes. Hac
 enim via aptiores ipsi reddemini, quos diui-
 na Sapientia in suo sancto seruitio gubernet ac
 regat, vti ego vos facere, & suauissimam in
 vestris rebus, paternamque eius prouiden-
 tiam sentire confido. Ita infinitam ac sum-
 mam bonitatem precor, vt id assidue sentia-
 tis; vestrumque omnium peculiare patro-
 cinium gerat, suamque vobis sanctam bene-
 dictionem impertiat, per quam crescatis in
 virtutibus, in numero & fructu sancti obse-
 quij sui: ac demum cunctis vbique terrarum
 der suam gratiam, vt intelligant semper & ex-
 quantur eius sanctissimam voluntatem. Preci-
 bus vestris me, vnaque vestros harum prouin-
 ciarum fratres omnes commendo plurimum.
 Romæ pridie Idus Decembris, anno salutis hu-
 manæ millesimo quingentesimo quinquagesi-
 mooctauo.

